

***Terje Vigen* i Europa: Hvilke utfordringer støter en oversetter på, som kan ha bidratt til at Ibsens mest kjente dikt forble ukjent utenfor Norge?**

Michael John Price

"Terje Vigen» er et helte-epos. Det som gjør Terje Vigen til helt, er jo ikke bare hans kamp og seier i den ytre stormen, men først og fremst at han kjemper og vinner seier i den stormen som raser i hans eget sinn".

Herleiv Dahl

Bergmannen og byggmesteren: Henrik Ibsen som lyriker

SAMMENDRAG

Oppgaven undersøker én mulig forklaring for paradokset som ligger i at mens Henrik Ibsen er blant verdens viktigste skikkelser innen litteratur, forblir hans mest populære dikt i Norge nærmest ukjent utenfor landet. Spørsmålet som undersøkes er om utfordringer i prosessen med å oversette *Terje Vigen* kan ha bidratt til denne situasjonen.

Forskningsgrunnlaget er fremskaffet ved å identifisere og innhente tekst fra over 50 oversettelser på 20 forskjellige språk som er i utstrakt bruk i Europa. Disse har jeg oversatt tilbake til norsk ("revers-oversettelse") ved hjelp av kunstig intelligens og *Google Translate*, for så å sammenligne med Ibsens opprinnelige tekst. Avvikene mellom den oversatte teksten og Ibsens tekst utgjør analysegrunnlaget for oppgaven.

I parallell med kartleggingen, gjennomførte jeg en litteraturkritisk analyse av *Terje Vigen*, for å identifisere de elementene i diktets handling og poetikk, som bør være med i en oversettelse. Disse indikatorene blir da brukt til å evaluere den narrative og den poetiske kvaliteten i oversettelsen. Samtidig har jeg undersøkt både Ibsens tekst og kontekstene som oversettelsene blir lest i, for å finne elementer som kan bidra til en negativ respons hos leserne. Oppgaven tar kun for seg oversettelsene som de foreligger, og undersøker derfor ikke mulige årsaker til at er blitt slik.

Resultatene fra analysene viser at det foreligger oversettelser av høy kvalitet i alle de europeiske språkgrupper, baltiske, finsk-ugriske, germanske, romanske og slaviske, og mange av disse har vært tilgjengelige i over et århundre. Det finnes også flere oversettelser av lavere kvalitet, men disse er av mindre interesse for konklusjonen, som er at det ikke finnes oversettelses-relaterte utfordringer som kan ha bidratt til at Ibsens *Terje Vigen* forblir ukjent i Europa.

Oppgaven avsluttes med en diskusjon og konklusjoner som forsøker å se fremover mot andre mulige årsaker til paradokset Henrik Ibsen - *Terje Vigen* i Europa, nå at den ene mulige forklaringen er blitt avkreftet.

FORORD

Det har vært en lang og spennende reise fra mitt første møte med *Terje Vigen* for flere tiår siden, til dagen i dag der jeg er ved veis ende med dette masterprosjektet. Og da er det en del folk jeg ønsker å takke.

Jeg vil først si en stor takk til min veileder Benedikt Jager, som har bidratt med kloke ord og litt virkelighetsnærhet, når drømmene ble for omfangsrrike. Særlig i sluttspurten har kontakt med Benedikt vært viktig for å opprettholde både fokus og tempo.

Min gode venn Gaute Roaldsøy har som nylig master-student på UiS kvistet løypa for meg, har vært en viktig samtalepartner langs veien, og har alltid stått klar med relevant erfaring og gode råd.

Mens jeg har arbeidet med *Terje Vigen*-oversettelser på 20 forskjellige språk, har det vært av stor hjelp å ha kontakt med noen som kunne lyse opp mørket for meg i tre av de 19 språkene som jeg ikke forstår. Christine Holst på fransk, Miroslava Cejka på tsjekkisk og selvfølgelig Benedikt på tysk. Alle tre tok seg tid til å spille inn strofer av *Terje Vigen* på deres morsmål, slik at visse metriske hemmeligheter ble åpenbart for meg.

Sist, og som alltid først i alt jeg gjør, min kone Ellinor. Hun har støttet arbeidet mitt hele veien og holdt meg med mat, drikke og oppmuntring til alle døgnets tider, i tillegg til å være språk-konsulent. Og når jeg har brukt store beløp på å fylle bokhyllene våre med polske, finske og ungarske diktsamlinger, som ingen av oss noen ganger kommer til å kunne lese et ord av, har hun bare nikked forståelsesfullt.

Takk til dere alle sammen.

Stavanger, mai 2024

Michael John Price

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	6
1.1. Tema og kontekst.....	6
1.2. Formål	7
1.3. Terje Vigen	8
1.4. Popularitet	9
1.5. Vitenskapelig og teoretisk tilnærming	10
1.6. Tidligere forskning	11
1.7. Metode	12
1.8. Analytisk tilnærming.....	13
1.9. Avgrensning og forbehold	15
1.10. Struktur i oppgaven	15
2. TEORI OG METODE	16
2.1. Prinsipper	16

(Ufullstendig pga. tekniske problemer)

***Terje Vigen* i Europa: Hvilke utfordringer støter en oversetter på, som kan ha bidratt til at Ibsens mest kjente dikt forble ukjent utenfor Norge?**

1. INNLEDNING

Første gang jeg hørte *Terje Vigen* var i 1989, mens jeg arbeidet på et universitet i Mosambik. Det var borgerkrig i landet, og uten strøm og med sporlys og rifleskudd i bakgrunnen, var kveldene lange og behovet for distraksjoner stort. Da min norske kone spurte om jeg som engelskmann hadde lest Ibsens mest berømte dikt og jeg svarte nei, leste hun det høyt for meg. Jeg ble svært betatt. Budskapet om mot, hevntvang og tilgivelse virket tidløst, og Ibsens fengende metrikk og drivende tempo sørget for at det sterke inntrykket ble sittende hos meg helt frem til i dag. Ikke engang det at mine landsmenn var skurkene i fortellingen kunne svekke effekten diktet hadde på meg.

Noen år senere var jeg igjen i Afrika, denne gangen for UNICEF i krigsherjede Angola. Igjen var det sporlys og rifleskudd, og jeg tenkte at det var noe av det samme lydspor som *Terje Vigen* hadde da han flyktet fra engelskmennene. Kveldene i Angola var enda lengre enn i Mosambik, siden min kone ikke kunne være med, og da kom jeg på en vanvittig idé for å fylle timene etter solen gikk ned klokka seks: Hvorfor ikke forsøke å gjendikte hele *Terje Vigen* til engelsk? Som kvalifisert translatør følte jeg at det var verdt et forsøk, og en utstasjonering på et snaut år burde være nok tid.

Vi trenger ikke gå innpå kvaliteten på resultatet, men jeg ble ferdig med alle 43 strofer. Viktigere enn det var at prosessen ga meg en kjærlighet til *Terje Vigen* som er like intens den dag i dag. Og jeg lurte allerede da på hvorfor ikke flere utlendinger som meg kunne glede seg i møtet med en ‘underlig gråspregte en’ som jeg var blitt så utrolig glad i.

1.1. Tema og kontekst

I motsetning til *Terje selv*, synes Ibsens mest populære dikt i Norge å ha hatt vanskeligheter med å klare turen over Skagerak til resten av Europa. Diktets beskjedne profil i utlandet står i

kontrast til Ibsens ruvende internasjonale skikkelse som dramatiker, og kontrasten blir ikke mindre tatt i betraktning den spennende og allmenngyldige historie som *Terje Vigen* forteller.

Årsaken kan godt være så enkel som at flere mennesker går på teater enn kjøper lyrikk. Eller det kan være at *Terje Vigen*s nasjonalromantiske utgangspunkt alltid har appellert mer til nordmenn enn til andre europeere. Men forklaringen kan også ligge i måten Ibsens tekst er blitt oversatt på. Vi vet at Ibsens skuespill er oversatt uendelig mange ganger, og ofte med høy kvalitet, men hva med hans poesi, og særlig hans mesterverk innenfor sjangeren, *Terje Vigen*?

Oversettelse av drama er krevende nok, men gjendiktning av poesi medfører en del utfordringer i tillegg til å bevare den sentrale poetiske ideen eller narrativ kvaliteten. En oversettelse må balansere flere hensyn som kan være motstridende, som stemningen, form, metrikk, rim og klang, og i det minste et utvalg av de lyriske bildene som gir originalen sitt særpreg. Som om ikke dette var nok, må den oversatte teksten også være sensitiv til den nye konteksten den skal leses i. Naturlig nok, oppfatter noen en slik balansegang som en destruktiv prosess, om ikke en umulighet. Den amerikanske poeten Robert Frost sa kort og godt, "Poetry is what gets lost in translation", mens den engelske poet og oversetter Peter Robinson som siterer Frost, uttrykte sitt syn i en boktittel: *Poetry and Translation: The Art of the Impossible* (Robinson, 2010).

Er det derfor mulig at det er kvaliteten i oversettelsene som har begrenset *Terje Vigen*s popularitet utenfor Norge, og sperret Terjes vei over Skagerak nok en gang - akkurat som et engelsk blokadeskip skal ha gjort for 200 år siden?

1.2. Formål

Denne studien har som formål å undersøke kvaliteten i oversettelser av *Terje Vigen*, som en begrensende faktor for diktets popularitet i Europa. Jeg tar utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

Hvilke utfordringer støter en oversetter av Terje Vigen på, som kan ha bidratt til at Ibsens mest kjente dikt forble ukjent utenfor Norge?

Undersøkelsen vil se på diktets popularitet utenfor Norge, og gjennomføre en kartlegging og analyse av de oversettelsene som foreligger på europeiske språk. En betingelse for analysen vil være en forståelse av den narrative og poetiske essensen i Ibsens tekst, kvaliteter som en oversettelse må presentere i en form som også er akseptabel for et ikke-norsk publikum.

1.3. Terje Vigen

Terje Vigen er en episk ballade som kom på trykk for første gang i 1862. Hovedpersonen er en 'vill krabat' som tidlig rømmer til sjøs fra sitt hjem på Norges sørlige kyst helt på slutten av 1700-tallet. Etter noen urolige år på havet finner han til slutt fred hjemme med en kone og deres lille datter Anna. Når Napoleonskrigene bryter ut med Danmark-Norge på fransk side, knuser den engelske blokaden Terjes idyll med hungersnød og sykdom. Men Terje er innstilt på å redde sin lille familie og ror over Skagerak til Danmark for å hente tre tønner bygg, som nå er 'livsens frelse'. På veien hjem møter han et engelsk blokadeskip og han blir stoppet. Han forsøker desperat å flykte, men blir tatt til fange, og den unge engelske kapteinen nekter å høre på hans bønn for familien. Terje tas med til England og fem års fangenskap i den engelske «prisonen».

Ved hjemkomsten etter krigens slutt, finner Terje Vigen at marerittet har blitt virkelighet, og familien hans har for lengst sultet i hjel. Bitter og ensom, slår Terje seg ned ute mot havet på 'den yderste nøgne ø', der han kan være alene men kan tjene et levebrød som los.

En stormfull natt blir han kalt ut for å bistå en engelsk seilbåt i havsnød. Ombord gjenkjenner han den unge offiseren som nektet ham å redde sin familie under krigen. Nå er situasjonen snudd og det er engelskmannen, med kone og datter, som er i livsfare. Terje kan nå ta en lenge etterlengtet hevn, og han gleder seg over å kunne fortelle fienden hvem han er og hva han har tenkt å gjøre.

Familien blir selvfølgelig livreddet, men plutselig skjer noe vidunderlig: Synet av offiserens lille jente, Anna, minner plutselig Terje om sin egen avdøde datter med samme navn. Han ombestemmer seg, og kjører båten rett mot stranden. De grunnstøtter på vraket av hans gamle båt, der de tre tønner bygg, som skulle ha reddet hans kone og barn, nå redder den engelske

familien. Samtidig blir Terje selv også reddet, fra den knugende hevnrangen som har fulgt ham i så mange år.

Slik finner Terje Vigen endelig fred i sjelen og den varer helt til han, 'højt opp' i de Treds', legges i en enkel grav. Over ham rusker vinden i det stive gresset som vokser værhardt som Terje selv, men 'med ville blomster iblant'.

1.4. Popularitet

Ibsen-forsker Torill Moi sier følgende om sin egen opplevelse av *Terje Vigen*, som mulig forklaring for diktets vedvarende popularitet blant nordmenn:

Every time I read it, I have to steel myself to face the unbearably moving stanzas where the English sailors catch up with Terje, and sink the boat with his precious corn. As performed by Jørgen Langhelle during the 2002 Ibsen Festival in Oslo, "Terje Vigen" triumphantly rose above critical fashions and moved the audience to tears. (Moi, 2006, s.177-178)

Til tross for *Terje Vigen*'s popularitet hjemme, har imidlertid Ibsens poesi alltid ligget i skyggen for dramaene, også kvalitetsmessig. En annen Ibsen-ekspert, Vigdis Ystad, pekte på denne forskjellen da hun sa om Ibsens eneste diktsamling, *Digte* (1871): "Vi kan uten videre slå fast at det ikke er diktene som har sikret Ibsen hans verdensry." (Ystad, 1996, s. 103) Vi vet at Ibsen selv sluttet å betrakte seg selv som lyriker (Meyer, 1967, s. 337-358) da han begynte å oppnå suksess på scenen, og dette kan også ha påvirket hans forhold til *Terje Vigen*, siden det er få referanser til diktet i hans brev (Ystad, 2019).

Det er sannsynlig at Ibsen opplevde at *Terje Vigen* trakk frem ubehagelige minner fra en vanskelig periode i hans liv. I perioden 1859-61 slet han med betydelige personlige utfordringer: Han var nygift, hadde et barn som han delvis forsømte, og han mislikte sterkt jobben han hadde påtatt seg på Christiania Teater, som ga ham liten tid for diktning. I løpet av disse to årene skrev han nemlig lite eller ingenting (Meyer 1967, s.168-197). Men så, plutselig på senhøsten 1861 kom *Terje Vigen*, og med det løsnet det for dikteren. Litteraturhistoriker og senere utenriksminister Halvdan Koht har sett klare likhetstrekk mellom Terje Vigen

prøvelse i diktet og Ibsens egen prosess rundt den tiden han skapte ham: "Han har gjeve av sitt dyraste hjarteblod til den underlige einstøingen Terje og til striden hans med seg sjølv." (Koht, 1954, s. 168)

Når det gjelder populariteten og tilgjengeligheten til *Terje Vigen* utenfor Norge, var det interesse for Ibsens dikt mens hans internasjonale omdømme som dramatiker vokste og nesten halvparten av de oversettelsene som eksisterer i dag var publisert før 1920. Den første oversettelsen - til engelsk ved Johan Andreas Dahl - kom allerede året etter *Digte*, i 1872, og ble fulgt av en oppblomstring, særlig i Tyskland, der hele fem forskjellige versjoner ble publisert i de 16 årene frem til 1902. Jeg har så langt ikke funnet noen systematisk kartlegging av oversettelser eller av kjennskap til diktet utenfor Norge, og det var en del av min motivasjon for dette prosjektet.

1.5. Vitenskapelig og teoretisk tilnærming

Påstanden som ligger implisitt i studiens tittel, om at noe "kan ha begrenset diktets popularitet utenfor Norge", må adresseres selv om kjennskap til et litterært verk alltid er vanskelig å måle. Historisk kjennskap til *Terje Vigen* er spesielt utfordrende, utenom den informasjonen som publiseringstidspunktet for den enkelte oversettelsen kan gi. Men et øyeblikksbilde er fortsatt interessant, så jeg begynner min undersøkelse med et Internett-basert estimat som sammenligner skriftlig omtale av diktet online i Norge med resten av Europa.

Til metodene for kartlegging og analyse av selve oversettelsene brukte jeg også i stor grad Internett og dataverktøy til å identifisere og fremskaffe tekstene. I tillegg viste kartleggingen også hvilke europeiske språk *Terje Vigen* ikke er oversatt til, noe som kan være et like viktig aspekt ved tilgjengelighet og kommunikasjon som funnene.

Forskningsgrunnet for studien består av både oversatte tekster og en litteraturkritisk analyse av Ibsens egen tekst for *Terje Vigen*. Analysen tok sikte på å identifisere de viktigste narrative, poetiske og kontekst-sensitive elementene hos Ibsen, som bør være tilgjengelig i en oversettelse. Disse kvalitetsindikatorerne danner da grunnlaget for en detaljert sammenligning av Ibsens tekst med oversettelsene, for å finne og tolke avvik. Jeg gjør dette ved først å

'revers-oversette' den fremmedspråklige teksten tilbake til norsk ved hjelp av en avansert kunstig-intelligens-basert dataprogram.

Resultatene fra sammenligningene foreligger som et sett med avvik fra Ibsen, som kan ha betydning for diktets narrative og poetiske helhet. Samtidig må jeg se på kontekstuelle sensitive elementer i Ibsens dikt, siden lokale forventninger vil kunne påvirke hvordan *Terje Vigen*s narrative og poetiske kvaliteter blir mottatt av et ikke-norsk publikum.

1.6. Tidligere forskning

Min litteratur-studie forut for dette prosjektet, viste at det er forsket overraskende lite på *Terje Vigen* og spørsmålet om oversettelser har fått enda mindre oppmerksomhet. Det kan virke som om Ibsens mer intellektuelt utfordrende dikt, som for eksempel *Paa Vidderne*, er mer interessante forskningsobjekter enn det folkekjære *Terje Vigen*. Michael Meyers autoritative biografi av Ibsen er for eksempel på hele 870 sider, men han vier mindre enn én side til *Terje Vigen*, som han beskriver som "[...] denne forunderlig, sentimentale og konvensjonelle balladen". (Meyer, 1971, s. 193) Få av Ibsens øvrige biografier gir diktet mer enn noen få setninger, og oversettelsene er det stort sett kun oversetterne selv som har adressert. Ivo de Figueiredo forklarte dette på følgende måte da jeg traff ham i Stavanger i 2023: "Utenfor Norge er det samfunnsdramaene først og fremst [...] alt før *Brand* er knapt kjent og poeten Ibsen er heller ikke av noen betydning." ¹

Blant litteraturen om *Terje Vigen* har Herleiv Dahls *Bergmannen og byggmesteren: Henrik Ibsen som lyriker* (1958), vært en viktig ressurs for forståelse av diktets form og kvaliteter, både det narrative og det poetiske. Åse Hiort Lerviks doktoravhandling *Ibsens verskunst i 'Brand'* (1969) og Leif Mæhles *Ibsens rimteknikk* (1955) belyser Ibsens poetikk, mens Hallvard Lies standardverk *Norsk verslære* (1967) har et eget avsnitt om *Terje Vigen*. Når det gjelder oversettelser, er litteraturen begrenset til kommentarer fra oversetterne selv, der de få avsnittene i John Northams *Ibsens Poems* (1986) er representative. Det er to kilder til informasjon om Ibsens tekst, Maren Michelets *Henrik Ibsen's 'Terje Viken'* (1930) og websidene til *Henrik Ibsens skrifter* hos Universitetet i Oslo, men disse har form av ordforklaringer heller enn analyse. Av bøker med flere sider om *Terje Vigen*, har jeg hatt nytte av

¹ Ref. 09 Forfatter av *Henrik Ibsen: Mennesket og masken*, sitert fra en privat samtale 23.11.2023.

Torill Mois *Henrik Ibsen and the Birth of Modernism* (2006) og Vigdis Ystads *-livets endeløse gåde* (1996).

Min analyse av Ibsens tekst er basert hovedsakelig på disse kildene, og på Atle Kittang og Asbjørn Aarseths *Lyriske strukturer* (1998) for form og lyrisk billedspråk, og Christian Janss og Christian Refsums *Lyrikkens liv* (2010) for tolkning og metrisk analyse. For informasjon om poetikk og om lokale tradisjoner for form, rim og metrikk har jeg benyttet blant annet *Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics* (2012), mens to kilder har vært sentrale for spørsmål knyttet til oversettelse av lyrikk: Peter Robinson's *Poetry and Translation: The Art of the Impossible* og André Lefevere's banebrytende *Translating Poetry: Seven Strategies and a Blueprint* (1975).

1.7. Metode

Av hensyn til ressursbruk, begrenser jeg arbeidet med å estimere kjennskap til *Terje Vigen* utenfor Norge, til et sett med enkle Internett-søk. Ved å søke på navnet innenfor enkeltspråk og -land i Europa, regner jeg med at antall treff vil si noe om forholdet mellom kjennskap til *Terje Vigen* innenfor og utenfor Norge. Jeg summerer trefftallene for Europeiske land og deler dem på et summert innbyggertall for alle land utenom Norge. Dette gir et tall for antall treff pr. innbygger og kan gjentas for Norge alene. Forholdet mellom disse to størrelser bør da være en indikasjon på om kjennskap til *Terje Vigen* er vesentlig lavere i utlandet enn hjemme. Til tross for de åpenbare teoretiske og metodiske svakhetene i prosedyren, håper jeg at resultatet kan underbygge studiens uuttalte påstand om manglende popularitet i utlandet. Men dette skjer selvfølgelig kun hvis forholdstallet er stort nok til å være overbevisende.

I likhet med denne prosessen, er kartleggingen av gjendiktninger av *Terje Vigen* på europeiske språk hovedsakelig Internett-basert, supplert med besøk til Nasjonalbiblioteket i Oslo. Utgangspunktet var kontakt med de over 40 nasjonalbibliotekene tilknyttet Conference of European National Librarians (CENL), både for å søke digitalt gjennom webside portaler og for å be om hjelp i form av fysiske søk i samlingene. I tillegg har jeg undersøkt flere fagbaserte databaser tilknyttet *Oria*-systemet med utgangspunkt i UiS-biblioteket. Den mest omfattende del av kartleggingen gjorde jeg som detaljerte enkeltsøk, begrenset på språk og region, i åpne kilder tilgjengelig på Internett og i arkiverte nettsider på

www.internetarchive.com. Ved å kombinere disse tre innfallsvinkler håper jeg å ha identifisert de fleste oversettelser, i tillegg til å innhente tekst og en del informasjon om distribusjon og tilgjengelighet over tid.

For å gjennomføre søk og bearbeide funnene på fremmedspråk, bruker jeg etablerte prosesser og datasystemer som kan omforme både trykket og avfotografert skrift til en redigerbar tekst. Prosessene må kunne håndtere både latinske og andre skrift-typer, som inndata til det maskinelle oversetter-programmet. Selve analysen av de identifiserte tekster tok også i bruk avanserte dataverktøy i skreddersydde kombinasjoner, som for eksempel maskinell høytlesing av kildetekst for å analysere rim-mønstre, og fonetisk transkripsjon av ikke-latinsk skrift for å studere metrikk. Jeg har også fått hjelp i form av opptak innlest av morsmålstalende kollegaer fra henholdsvis Frankrike, Tsjekkia og Tyskland, som et tillegg til mitt eget engelske morsmål. Ellers viser kvaliteten i maskinelle revers-oversettelser i dag å være generelt god, men resultatene må kontrolleres for feil og for tilsynelatende avvik som skyldes blant annet homonymer og idiomatiske uttrykk. For å øke kvaliteten ytterligere, bruker jeg to forskjellige oversetter-verktøy uavhengige av hverandre.

1.8. Analytisk tilnærming

Analysen er basert på en linje-for-linje sammenligning mellom Ibsens tekst og den revers-oversatte. Avvikene blir identifisert og så forsøkt eliminert ved å undersøke alle andre mulige årsaker til forskjellen, enn at revers-oversettelsen er en riktig gjengivelse av den oversatte teksten. Transkripsjonsfeil og homonymer kan sjekkes direkte eller ved bruk av online-ordbøker. Det samme gjelder langt på vei for idiomatiske uttrykk, mens andre forskjeller blir avklart ved hjelp av et alternativt oversetterverktøy. På dette punktet bør avvikene som gjenstår kun representere den oversatte teksten som den fremstår fra kilden, og ikke feil fra bearbeidelsen etterpå.

Avvikenes betydning for oversettelsens narrative og poetiske helhet er sentral i analysen. Dette betyr at jeg kan se bort fra mindre unøyaktigheter i den oversatte teksten samtidig med at alternative formuleringer som nå frem til samme poetiske effekt bør også være problematiske. Enhver oversetter må løse motstridende språklige, strukturelle og kontekstuelle utfordringer, og det er derfor kun den totale kvaliteten i resultatet som det er

viktig å vurdere. Analysen tar en tekstintern tilnærming til kvaliteten på en oversettelse. Årsakene til at teksten har den utformingen den har er ikke interessant, kun den endelige formen og hvordan den fungerer i forhold til originalen.

Narrative avvik fra Ibsens originale tekst som forringer leserens forståelse av handlingen, eller handlingens egen dramatiske struktur eller tematikk, er det viktig å identifisere. For det poetiske, ville tilsvarende emner være form, rim og klang, metrikk, og de mange lyriske bilder som Ibsen har brukt. Form er spesielt viktig, ikke minst for å identifisere prosa-gjengivelser av diktets handling, som har liten eller ingen poetisk verdi. André Lefeveres strategier (Lefevere, 1975) for oversettelse av poesi, gir et godt utgangspunkt for denne vurderingen.

Lokale forventninger og tradisjoner for poesi og narrativ tas hensyn til i analysen, siden det er effekten som oversettelsen har som er viktig. Et eksempel her gjelder Ibsens bruk av sin strenge "9-versing" med det krevende rim-mønsteret *ababcdccd* og en trykkbasert eller aksentuierende metrikk. Det er mulig for en gjendiktning å oppnå den samme poetisk effekt ved å bruke andre midler, noe som er uunngåelig i romanske språk som benytter både syllabisk metrikk og i økende grad fri-vers. En kunstig etterligning av Ibsens form ville trolig virke fremmedgjørende på et publikum vant til en slik kontekst. Også i land med en tradisjon for aksentuierende metrikk, vil fri-vers gi et bedre resultat enn en etterligning som må ty til urene rim, inversjoner og direkte rim-feil for å oppfylle mønsteret.

Avvikene som treffer de kvalitetsindikatorene som ble utviklet under den litteraturkritiske analysen av Ibsens *Terje Vigen*, danner basisen for en helhetlig vurdering av oversettelsenes kvalitet, som høy eller lav. Avvik som skyldes kontekstuell sensitivitet, vil selvfølgelig ha en mindre negativ effekt på denne vurderingen.

Spørsmålet om hvorvidt de identifiserte trekkene kan ha gjort det vanskelig å kommunisere *Terje Vigens* narrative og poetiske kvaliteter til et europeisk publikum, vil også avhenge av andre faktorer. Hvis for eksempel det allerede eksisterer gode og tilgjengelige oversettelser på det aktuelle språket, vil trekkene hos nye oversettelser ha mindre betydning. Og på samme måten vil prosa-gjengivelser og tekster av åpenbart lav kvalitet kun ha muligheten til å vanskeliggjøre kommunikasjonen hvis de er alene i det aktuelle markedet.

1.9. Avgrensning og forbehold

Av ressursmessige hensyn er studien begrenset til oversettelser på nasjonalspråkene til de 43 europeiske land tilknyttet CENL, med noen få modifikasjoner. Der land har flere enn ett offisielt språk, har jeg valgt språket med flest brukere, slik at for eksempel færøysk har vært med i den første fasen av studien, men ikke samisk.

Ressursbegrensningene er også grunnen til at jeg valgte å bruke et databasert verktøy for 'revers-oversettelse', istedenfor en gruppe profesjonelle oversettere. Usikkerheten i løsningen bør bli redusert gjennom de kontrolltiltakene som er innført.

1.10. Struktur i oppgaven

Forskningsgrunnlaget foreligger som over 50 oversettelser til 20 forskjellige språk. Blant disse er noen få på ikke-europeiske språk som ble oppdaget under søkeprosessen og som er tatt med fordi de kan bidra til den totale forståelsen av problemstillingen.

Studien er delt inn i sju kapitler. I første kapittel har jeg presentert forskningsspørsmålet og bakgrunnen, mens kapittel 2 beskriver både teori og metode for de undersøkelsene som er gjort. Kapittel 3 presenterer de overordnede resultatene fra søkene, mens kapittel 4 legger frem enkeltanalysene, som da blir konsolidert i kapittel 5. Hovedfunnene drøfter jeg i kapittel 6 i lys av tidligere forskning og de metodiske og teoretiske perspektivene fra kapittel 2. Kapittel 7 formidler studiens konklusjoner sammen med avsluttende kommentarer og forslag til videre forskning.

2. TEORI OG METODE

2.1. Prinsipper

Denne studien har som formål å undersøke kvaliteten i oversettelser av *Terje Vigen*, som en begrensende faktor for diktets popularitet i Europa. Kvalitet omfatter i denne forbindelsen både narrative, poetiske og kontekstuelle elementer, mens vurderingen blir basert på indikatorer som er tatt fra en analyse av Ibsens tekst. Studien vil også se på tilgjengelighet som en effektiv kvalitetsfaktor, siden publisering og distribusjon er en klar forutsetning for at en oversettelse av høy kvalitet vil kunne påvirke populariteten til Ibsens dikt. Av ressursmessige hensyn, har jeg konsentrert meg om en gruppe oversettelser med tilfredsstillende tilgjengelighet over tid.

En kartlegging av oversettelser av *Terje Vigen* til over 40 europeiske språk er gjennomført og teksten innhentet, sammen med informasjon om tilgjengelighet. Oversettelsene blir sammenlignet med Ibsens tekst for å finne og analysere avvik som berører de kvalitetsindikatorerne som er basert på analysen av Ibsens dikt. Sammenligning benytter en reversoversettelse tilbake til norsk, av den oversatte teksten, og denne er fremstilt maskinelt. Analysen er begrenset til tekst-interne faktorer og tar derfor ikke opp forhold som kan ha påvirket oversettelsens utforming: Det er kun teksten, som den foreligger, som er av interesse. Elementer uten betydning for oversettelsens narrative og poetiske helhet, eller for konteksten den skal leses i, blir heller ikke tatt opp i analysen.

Studien tar utgangspunkt i at Ibsens dikt er mindre kjent utenfor Norge enn i dikterens hjemland. Selv om denne påstanden er trolig lite kontroversiell, forsøker jeg å dokumentere den så langt dette lar seg gjøre. En omfattende undersøkelse av popularitet ligger selvfølgelig utenfor rammen av denne studien, men et begrenset men strukturert søk på Internett bør kunne gi et øyeblikksbilde av nett-omtaler av diktet *Terje Vigen* i Norge og ellers i Europa. Antall treff på navnet 'Terje Vigen' fra søk begrenset til enkeltland og -språk kan summeres for å gi et tall for Europa utenom Norge og et tall for Norge. Ved å dele tallene på antall innbyggere, finner jeg et anslag for skriftlige omtaler av diktet på nett, uttrykt som treff pr innbygger. Da er det forholdet mellom tallene for Norge og resten av Europa som er interessant, særlig hvis størrelsen er overbevisende, selv i forhold til den mest pessimistiske feilmargin.

2.2. Terje Vigen som gjendiktningssubjekt

En vurdering av kvalitet i oversettelser av *Terje Vigen* må ta utgangspunkt i en oppfatning av kvaliteten i originalteksten, det vil si av diktet som litteratur. Vi har allerede sett at *Terje Vigen* har en nærmest uangripelig plass i nordmenns hjerter, noe som selveste Fridtjof Nansen innrømmet da han fryktet det verste på sine polarekspedisjoner, og fortalte at det hjalp ham gjennom det meste hvis han resiterte «Terje Vigen». (Moi, 2006, s. 177) Men når det gjelder moderne litteraturkritikere, har ikke de vært like enstemmig om diktets litterære kvalitet, som lederen for "Henrik Ibsens skrifter" på Universitetet i Oslo, Vigdis Ystad har bekreftet:

Given that it would be difficult to imagine a less modernist text, Ibsen's great poem has not been a favorite with recent generations of literary critics. Even the nationalist Francis Bull felt somewhat disturbed by its melodramatic theatricality. (Moi, 2006, s. 177)

Men de fleste kritikere har vært enige gjennom tidene om at *Terje Vigen* er god og kraftfull poesi, helt fra publiseringsåret 1871 da Ibsen-venn Georg Brandes kalte det "et sandt Mesterværk" (Brandes sitert i Fenger, 1964) s. 191) til professor Torill Moi sa dette om det, 135 år senere:

[...] the power of 'Terje Vigen' is undeniable, even today. In Norwegian, the verse is strikingly good; the strong, yet rich and varied rhythm, the powerful and concrete imagery, and the gripping story make the poem memorable like few others. (Moi, 2006, s. 177)

Men hvordan er *Terje Vigen* som gjendiktningssubjekt? Diktets styrke på norsk er viktig å få bekreftet, for at en diskusjon om kvalitet kan begrense seg til oversettelsene. De kan by på utfordringer uansett, som Ibsens første engelske biograf, Edmund Gosse, forutså allerede året etter dikterens død, i 1907:

"*Terje Vigen* will never be translated successfully into English, for it is written [...] in an adaptation of the Norwegian ballad-measure which it is impossible to reproduce with felicity in our language." (Gosse, 1907, s. 65)

Selve oversettelses-prosessen ligger utenfor rammen for en studie som kun ser på tekstens endelige form. Men oversettelsesformen som helhet er en viktig kvalitetsindikator, siden oversetterens overordnede strategi for å gjenskape Ibsens tekst på et fremmed språk, er med på å bestemme produktets form. Blir det en enkel gjenfortelling av handlingen i prosa, eller en trofast og lyrisk gjendiktning som ligger tett opp til Ibsen, men som fremstår som et fullgodt

dikt i seg selv? Mellom disse ytterpunkter er det flere alternativer, som oversettelsesteoretiker André Lefevere har gruppert i seks strategier som fører til hver sitt produkt:

1. **"Versjon"**: Parafisering av originalen som et fritt-formulert handlingsreferat.
2. **Ordrett oversettelse**: Metafrasering i en ord-for-ord gjengivelse av originaltekstens mening.
3. **Poesi-til-prosa omforming av teksten**: Gjengivelse av tekstens innhold og mening, men uten metrikk eller rim.
4. **Metrisk oversettelse**: En oversettelse der metrikken følger rytmen i kildeteksten
5. **Rim-basert oversettelse**: Her står rim-mønsteret fra kildeteksten sentralt.
6. **Blankvers**: En omforming til jambisk 5-takter (Lefevere, 1975, s. 61) uten rim

Det syvende produkt i Lefeveres system er selve "Gjendiktningen", som han betegner som 'kreativ transposisjon'. Her forsøker oversetteren å opprettholde balansen mellom form og mening, i en lyrisk og dramatisk tekst som gjenskaper originalens følelsesmessige effekt.

Gjendiktning kan sees på som oversetterens ultimate mål, og er helt i tråd med definisjonen som dikteren og oversetteren E. V. Rieu ga oss: "That translation is the best which comes nearest to creating in its audience the same impression as was made by the original on its contemporaries." (Rieu, 1953, s. 555)

Det er et selvsagt men viktig poeng, at ikke alle narrative og poetiske elementer i *Terje Vigen* bidrar like mye til diktets særegne dramatiske og poetiske kraft. Men for å vurdere kvaliteten i en oversettelse, bør vi ha en oppfatning av hvilke elementer som bør være med og hvilke er mindre viktige. I følgende vurdering av Ibsens tekst har jeg forsøkt å finne frem til de viktige elementene, som kan tjene som kvalitetsindikatorer for en oversettelse.

2.3. Narrativ kvalitet

2.3.1. Handling

Ser vi bort fra fortellerens introduksjon (#1-#3), er handlingen i *Terje Vigen* delt i to nesten like lange deler, med et omdreiningspunkt i fengselsoppholdet i #23. Begge er fulle av både storslagne tablåer og mindre hendelser og uttrykk, i en fortettet og dramafylt fortelling der, ifølge litteraturforsker Bjørn Hemmer, "Alt uvesentlig er skåret vekk. Bare det som har grepet

bestemmende inn i Terjes liv og gjort ham til den han til enhver tid er, er tatt med." (Hemmer, 2003, s. 44)

Minst like viktig for dramatikken som hendelsene, er strukturen i diktet. *Terje Vigen* er formet som en dramatisk monolog der fortelleren er en ukjent tredjeperson som har truffet Terje kun én gang. Vedkommende fremtrer ikke i egen person, unntatt i starten og slutten av diktet, og prosjektet er å berette Terjes historie så riktig som mulig, uten å gå god for absolutt alle detaljene. Denne presiseringen (#3: "Jeg har det just ej fra hans egen Mund") øker fortellerens troverdighet, og fortellergrepet er nødvendig, siden Terje Vigen neppe kunne fortalt sin egen historie. Ikke bare det at alt det heltemodige fort kunne ligne på selvskryt, men vi ville også tapt fortellerens usedvanlig vakre avslutning ved Terjes grav. Og nettopp fordi hele historien ellers leveres i en saklig men empatisk tone, skaper denne ene påstanden fra fortelleren om Terjes person, en enestående følelsesmessig effekt: #43 "Han lagdes for Solbrand og Vindes Vift,/Og derfor blev Græsset saa stridt og stivt/Men med vilde Blomster iblandt."

Struktur er viktig for handlingen helt fra første strofe, med en mesterlig kombinasjon av spenningsmomenter som raskt bygger forventning om en gripende fortelling. Terjes første opptreden, som "En underlig graasprængt En" (#1) som folk frykter, blir plutselig til en snill og leken eldre mann (#2 *Han spøgte med Byens Børn*). Noe har tydeligvis skjedd, men ifølge forfatteren Herleiv Dahl, har denne voldsomme kontrasten også en dypere betydning for helheten: "Sinnets motsetninger, det mørke og det lyse som havet i storm og stille, kommer på denne måten til å prege diktet fra først til sist." (Dahl, 1958, s. 164)

Åpningen peker også fremover mot sentrale hendelser, og ikke bare stemninger: #1 peker mot Terjes tragiske hjemkomst etter "prisonen" i #25, og med nesten likelydende tekst peker #2 mot den eldre og glade Terje helt på slutten i #42. Ibsen klarer også å opprettholde spenningen gjennom hele diktet, med noen få godt-plasserte nesten-klimakser som aldri blir forløst. Terje kommer velberget hjem fra sin første tur til sjøs, men finner så ut at hele familien er død. Så ror han helt til Danmark og får faktisk fatt i det som han kaller for «*livsens frelse*» for sin lille familie. Men livene deres lar seg ikke frelse. Og til slutt kommer et skikkelig klimaks som *ikke* ender i antiklimaks, men i forløsning. Men selv her blir ikke utviklingen som forventet, heller det motsatte: Ikke en lenge etterlengtet hevn, men dens rake motsetning, forsoning og tilgivelse. Og dette skjer ikke som følge av ytre hendelser, men fordi noe har forandret seg inne i Terje selv.

2.3.2. Tematikk

Det er en styrke hos *Terje Vigen*, at Ibsen har vevd inn flere allmenngyldige temaer, der mot, urett, hevn, skjebne, og til slutt Terjes noe uavklarte forhold til Gud, er fremtredende.

Tematikken er trolig like viktig som enkelthendelsene, og det er derfor vanskelig å se for seg en vellykket gjendiktning som ikke tar med disse elementene.

Terjes karakter, med dens uvanlige ærlighet og mot, er synlig gjennom hele diktet, men Ibsen har gjort hans hovedperson atskillig mer interessant enn mange andre helter. Terje har nemlig et par mindre beundringsverdige trekk som står i kontrast til resten av hans væremåte. Det ene, som svært få oversettere ser ut til å ha merket seg, dreier seg om hans giftermål. Ibsen gir flere hint om at det ikke har vært helt frivillig (#6: Det kom nok paa i en Hast) og det enkle ordet 'skjønt' senere i same strofe (#6: "Saa leved han under sit eget Tag / En Vinter i Sus og Dus / Skjønt Ruderne skinned") kan indikere at han, selv som gift mann, ikke har tenkt å gi opp sitt festglade liv 'i sus og dus' med det første.

Lit tidligere har Terje også vist en egenrådige side da han deserterte (#4: "Siden han rømte i Amsterdam"). Dette er mannen som snart skal ut på sin Skagen ferd, og senere utviser ukuelig styrke under flukt og i fengsel, før han til slutt velger et livsfarlig arbeid som los. På grunn av disse litt negative trekk tidlig i fortellingen, får Terje som helt en overbevisende rundhet og ekthet i fortellingen.

Terje Vigens gjennomgående tema er urett, og hvordan han kan befri seg fra konsekvensene av den, men tematikken er mer komplisert enn som så. Ifølge Bjørn Hemmer er *Terje Vigen* "et dikt om hva familie og hjem betyr for et menneske, og hva tapet av de nærmeste kan føre til. Og ikke minst handler det om kjærlighet til barnet." (Hemmer, 20033, s. 380) Terje bekrefter dette når han forteller den engelske lorden hvor viktig hans tidligere liv var, som familiemann før katastrofen rammet: #35: "«Det tyktes for mig en skat så stor;/Men vejed for dig så lidt.»"

Hevn kan være en løsning for Terje, og som en handlingens mann, mener han det han sier når han truer sin fiende i #36: "«Tilbage, Mylord! Et eneste Skridt, / Og det koster Dig Barn og

Viv!»" Det er derfor ingen grunn til å tvile på Terjes forsett på noe punkt, helt frem til 'frelsen' kommer i #39. Men noe har begynt å skje tidligere imidlertid, fordi allerede under slåsskampen med den engelske lorden på båten, reagerer Terje når den skrekkslagne moren roper ut sitt barns navn i #30: "«Anna, mit Barn!»" hun skreg i sin Vee / Da bævred den graasprængte Mand." Midt i kampen hører han sin avdøde datters navn, og det får ham til å tenke seg om som følge av et skjebnesvangert sammentreff.

Skjebnen synes også å ha spilt en viktig rolle gjennom hele Terjes historie, og hans redning mot slutten er like mye bundet opp med den samme engelskmannen, som hans tragedie var før. De to ser ut til å være dømt på forhånd til å møtes igjen, og nå kan dette andre møtet koste dem alt. Kanskje har Terje visst at dette ville være hans skjebnestund, og har nesten gledet seg til å møte den. Hans reaksjon når han gjenkjenner sin gamle fiende på yachten kan nesten tyde på det. #28: "Han hvidned om Kinden, det lo om hans Mund, / Lig et Smil, der omsider faar Magt.") Etterpå synes han i alle fall å vedkjenne at det hele har vært i mer mektige hender enn hans egne, når han forteller engelskmannen hvor han skal rette en eventuell klage i #38: "[...] Og kræv, om Du tror Du har Uret lidt, / Vorherre, som skabte mig slig.»"

Terjes forhold til Gud styrker inntrykket av hans selvstendighet, siden Vårherre nevnes direkte kun tre ganger i diktet utenom dette, og ofte med en slags avstand som grenser til uvilje fra Terjes side. Nesten vel hjemme fra Skagen turen er han i #15 "nær ved en Bøn til Gud", men det er ikke før ting har gått riktig galt noen strofer senere, at han ber for alvor "Til Gud i sin høyeste Nød." (#18), Og selv på slutten når alle er frelst, virker hans takknemlighet overfor den Allmechtige mildt sagt nølende: "Bedst var det, kanhænde, det gik, som det gik, – /Og saa faar Du ha'e Tak da, Gud!»" (#41).

Terje forsiktige takk til Gud er viktig, men ikke nødvendigvis helt riktig, som han selv sier : "«Nei, den som frelste, da værst det kneb,/Det var nok den Lille der!»" (#49). Det er nok ingen tilfeldighet at begge disse to barna, som i hver sin rolle står både for Terjes tragedie og for hans redning, bærer det samme navnet. 'Anna' betyr nemlig «nåde»².

2.3.3. Narrative kvalitetsindikatorer

² SNL: Anna er eit gresk og latinsk kvinnenamn laga til det hebraiske ordet channa som tyder 'nåde'.

Basert på denne analysen av handling, karakter og tematikk i *Terje Vigen*, er det mulig å isolere flere hendelser som virker sentrale i fortellingen, og som derfor også bør være med i en oversettelse. Det er mulig at listen kunne forlenges, men for å unngå en altfor tidkrevende analyseprosess på flere oversettelser, virker disse 30 indikatorer tilfredsstillende for dette formål.

Str.	Hendelse	Handling/Tema
1	Folk tror Terje er gal og unngår ham	Terje, frempek #25
2	Terje har senere blitt glad og folkekjær	Terje, frempek #42
4	Terje var vill, møtte motgang til sjøs og deserterte	Mot
5	Terje tåler motgang og har et nært forhold til havet	Anti-klimaks
9	Anna er Terjes øyensten	Handling
10	Engelsk blokade, avlingssvikt og mange dødsfall	Handling
13	Terje tror på seg selv, og sikrer familien 'livsens frelse'	Mot, Gud
15	Et blokadeskip ligger foran Terje i tåken	Handling
16	Terje satser alt på å slippe unna	Mot
18	Terje krever hjelp av Gud	Gud
19	Den engelske offiseren slå hull i Terjes båt	Handling
20	Terje legger på svøm og blir skutt på	Mot
21	Terje blir tatt, gråter og ber på sine knær	Handling
22	Mannskapet håner Terje og han tier	Urett
23	5 år i fengsel forandrer Terje	Mot, urett
24	I Norge får Terje høre at familien er død	Anti-klimaks
26	Terje er los og drar ut til en engelsk yacht i havsnød	Mot
28	Skjebnen har ført Terje sammen med sin fiende	Skjebne
29	Terje finner vraket og senker egen båt	Handling
30	Terje slåss, men ombestemmer seg når han hører 'Anna'	Handling
31	Terje kjører båten på grunn på vraket og forteller lorden	Hevn
32	Terje anklager og lover hevn, mens lorden faller på kne	Hevn
34	'En liten Vårherres gjest'	Gud
35	Terjes fiende skal smake egen medisin	Hevn
36	Terje truer familien, med lorden er slått og håret er grått	Hevn
38	Hevnlyst er destruktiv og lorden kan klage til Gud	Hevn, Gud
39	Ved daggry er alle reddet og Terjes mareritt er over	Handling

40 Terje gir barnet æren for redningen	Handling
41 Terje har både tapt og vunnet mye	Gud
43 Terjes grav og personlighet	Forteller, Terje

2.4. Poetisk kvalitet

2.4.1. Form

I form er Terje Vigen en episk ballade, (Meyer, 1967, s. 193) et langt, narrativt dikt om heltemodige handlinger, som er bygget over en sangbar lest og delt i strofer. (Princeton, 2012, s.114 og 439) Som strofeform har Ibsen valgt den selvskapte «9-versingen» med rimskjema *ababcdccd*, som han brukte i flere dikt, blant annet i deler av *På viddene*. (Lie, 1967, s. 318) Den ekstra verselinjen, linje 8, har en særegen utsettende virkning på siste linjen, og er spesielt effektiv i å styrke en spennende narrativ som den i *Terje Vigen*. Ifølge filolog Håvard Lie, gjør ekstralinjen diktet "mer spenningsmettet som følge av forhalingen av 'forventningsinnfrielsen'" (Lie, 1967, s. 318)

Effekten er atskillig mer dramatisk enn den en enkel cesur eller pause midt i en annen verslinje ville oppnådd, særlig når flere av ekstralinjene overbringer en viktig og ofte negativ overraskelse, som i #15 verselinjer 8 og 9: "Han saa en Korvet i Hesnæs Sund / At duve for bakkede Sejl." Denne positive poetiske effekten styrkes også av at alle utgangene i diktet er mannlige (verselinjene slutter med en trykktung stavelse). Herleiv Dahl mener at disse utgangene gir strofene en "mandig fasthet", i tillegg til at de motvirker sentimentalitet og hindrer at verselinjene glir ut i det monotone. (Dahl, 1958, s. 162)

Hvor mange av disse formelle trekk det er rimelig å få med i en oversettelse, vil avhenge av målpråkets tradisjoner for poetikk. At formen forblir en episk ballade i adskilte strofer på ni linjer, vil bevare den grunnleggende struktur i Ibsens "9-versing", mens effekten av ekstralinjen vil være avhengig av hvilke metriske muligheter målpråket gir, og om oversetteren klarer å finne det tredje rimord i 43 strofer.

For at en oversettelse skal bevare originalens tempo og spenning, er det vanskelig å se at en form som ikke gir den samme fasthet i utgangene av linjene eller en forsinkelse i strofenes forløsning, vil være særlig vellykket. Men gode alternativer finnes i de fleste poetiske

tradisjoner for å skape både fasthet, ved for eksempel et målrettet ordvalg, og forsinkelse, der bruk av cesur allerede er nevnt.

2.4.2. Rytme

Metrikken i *Terje Vigen* byr også på utfordringer for oversetteren. Hovedskillet i forhold til metrikk i ulike kulturer og på ulike språk i Europa går mellom de germanske og de romanske språkene, med slaviske språk i en mellomposisjon med trekk fra begge. Blant germanske språk teller vi tysk, de skandinaviske språkene, engelsk og nederlandsk. Den germanske poetikken er basert på *aksentuerende* (trykkbasert) metrikk, der rytmen styres av trykktinge (-) og trykklette (U) stavelser og av forholdet mellom disse. De romanske språkene derimot, har en poetikk basert på *stavelsestellende* (syllabisk) metrikk, som er utgangspunkt for poesi skrevet på fransk, italiensk, portugisisk, spansk og rumensk.

Versemålet i *Terje Vigen* er *jambisk* (trykklett-trykkting, notert som **U -**), men med hyppig veksling i *anapest* (**U U -**). Denne typen veksling utgjør en slags blandet takt og gir muligheter for større variasjon når *Terje Vigens* verselinjer veksler mellom 4 og 3 føtter, med 4 i den innskutte ekstralinjen.

Ibsen utnytter denne fleksibiliteten i tråd med fortellingens tempo og spenning. En 4-føtters linje kan teoretisk sett variere mellom 8 og 12 stavelser, mens for en 3-føtters er tilsvarende tall 6 og 9. Flere stavelser per linje øker opplevd tempo og spenning, som følgende utdrag viser.

#18 (fra Terjes flukt)

Da var det han skreg gjennom Brændingens Sus **U-UU-UU-UU-** 11 stavelser

Til Gud i sin høyeste Nød: **U-UU-UU-** 8 stavelser

#39 (fra Terjes forsoning)

Drømmenes Uvejrskyer graa **-UU-U-U-** 8 stavelser

Fejed en Stormnat væk; **-UU-U-** 6

stavelser

Det er dessverre vanskelig å si noe konkret om hvordan slik blandet takt vil fungere i oversettelse til et språk som en ikke behersker selv. Grove hjelpemidler som maskinell høytlesning er tilgjengelige, men det er en utfordring å vurdere godt hvordan Ibsens mer kreative metriske virkemidler fungerer i en oversettelse. Det er uansett en stor grad av subjektivitet i opplevelsen av rytme, et fagområde der Professor Lie har advart mot å sette for rigide krav: "[...] nekter vi i vitenskapens navn den enkelte forsker å hevde eksistensen av rytmiske opplevelseskvaliteter som vi selv på stående fot ikke kan oppfange eller rasjonelt begrunne, da er etter mitt skjønn vår vitenskapelighet blitt farlig forbenet." (Lie, 1972 s. 264)

Det bør i alle fall utvises en viss fleksibilitet i vurdering av den rytmiske kvaliteten til en oversettelse som er skrevet på romanske språk med syllabisk metrikk. Men selv for en uten erfaring med fransk poesi, kan en gransking av verselinjene i lys av de grunnleggende regler for fransk poetikk, avklare om et dikt holder seg til et bestemt metrisk system eller er kun en prosa-gjengivelse av innholdet. Her kan også maskinell opplesing være til hjelp, for å få oversikt over hvilke stavelser som ikke skal uttales, som et utgangspunkt for en slik avklaring.

2.4.3. Rim og klang

Rim og klang er viktige poetiske aspekter ved *Terje Vigen*, siden Ibsen har tatt i bruk både et krevende rim-skjema og mye allitterasjon og assonans i diktet. De kraftige enderimene med et "tredje" rimord og mannlig utgang i et *ababcdccd* rimskjema, har en klar estetisk funksjon: De forsterker musikaliteten i teksten og oppmuntrer til en mer rytmisk lesing med trykk på rimordene. Dette gjør trolig også teksten lettere å huske, noe som kan ha bidratt til at *Terje Vigen* #1 er blant de mest kjente og deklamerte verselinjer i norsk litteratur.

For å undersøke rim i språk som en ikke behersker, er det mulig å bruke tekstutskrift og maskinell opplesing som hjelpemidler. I Microsoft Word, for eksempel, kan både stemmekvalitet og opplesingshastighet justeres, noe som gjør det mulig å identifisere og sammenligne rimordene i et dikt. Rimord vil ofte fremstå klart i en utskrift, selv om papir-rim utgjør en viss risiko. For språk som ikke benytter latinske bokstaver, gir Google Translate tilgang til en databasert fonetisk omskriving av teksten, noe som gir et inntrykk av rim-kvaliteten i en oversettelse på fremmedspråk.

For at et rim skal være 'rent' må samklangen gjelder for både vokalene og konsonantene, som i #38 *Kvalm-Halm* og #42 *Gang og sang*. Dette gjelder både kvalitativt (klangen) og kvantitativt (lengde) for alle rimets språklyder som deltar i rimet «*fra og med siste betonte vokal i verset til versslutt.*» (Lie, 1967, s. 88) Tvungent rim, som vrenger et ord ut av dets vanlige metriske form ved å legge trykk på en trykklett stavelse, er like skjemmende for en oversettelse som overdreven bruk av syntaktiske inversjoner, som forsøker å plassere et rimmessig gunstig ord i enden av en verselinje. Frie-vers uten rim, eller et mindre ambisiøst rim-skjema som for eksempel *xbxbcdccd* eller *ababcdxcd*, kan ofte være å foretrekke fremfor rim som presses inn i Ibsens "9-versing" på en kunstig måte.

En annen utfordring oppstår i analysen, når en oversetter bevisst har valgt å ikke bruke rim og dermed utelukker Ibsens strenge "9-versing" strofeform. En frie-vers oversettelse kan imidlertid ligge tett opp til Ibsen, både med hensyn til form og andre poetiske kvaliteter enn nettopp rim og metrikk. Da ville det være feil å undervurdere en oversettelse på, for eksempel, italiensk eller fransk, som Lefevere kaller for "poesi-til-prosa". Konseptet 'frie vers' ble først introdusert som et poetisk alternativ (*vers libres*) nettopp på fransk på slutten av 1800-tallet. Men det kreves trolig litt erfaring med versifisering å se forskjellen mellom en frie-vers oversettelse, og en mer eller mindre nøyaktig direkte oversettelse av linjene.

Når det gjelder de klang-messige virkemidler i *Terje Vigen*, reflekterer diktet Ibsens store entusiasme for allitterasjon, men her bør en oversetter kanskje være litt forsiktig. Alle forsøk på å etterligne allitterasjoner i en oversettelse kan være risikable og kan komme i konflikt med lokal smak og tradisjoner.

2.4.4. Lyriske bilder

Lyriske bilder setter også sitt preg på *Terje Vigen*, der Ibsen tar i bruk et bredt spekter med similer, antiteser og til og med over 70 metaforer. I noen tilfeller forekommer de i kombinasjon, som i #22: "Han kjøbte med Taarer, de solgte ham Smil." Verbene fungerer hver for seg som metaforer, og sammen som en treffende dobbel-antitese (kjøpte/solgte og tårer/smil). Ibsens forkjærlighet for metaforer, har fått enkelte kritikere, til å stille spørsmålet om ikke hele diktet egentlig bare er en utvidet metafor, som Torill Moi har sagt, "*A perfect allegory of nineteenth-century Norway [...], the poor sailor who suffers searing injustice at*

the hands of the rich English lord, shows himself to be nobler than the nobleman" (Moi, 2006, s. 177)

Ibsens lyriske bilder bidrar vesentlig til *Terje Vigen*s dramatiske og poetiske kraft og det er derfor flere som er verdt å beholde i en oversettelse. Uttrykk som "Ordet frøs paa hans Mund" (#15) og "De fisked ham op" (#21) er effektfulle, og bør kunne oversettes temmelig direkte i mange språk. Men det blir en del usikkerhet knyttet til resultatet, siden konteksten også spiller en rolle her.

2.5. Poetiske kvalitetsindikatorer

Form: En oversettelse bør ha form av en episk ballade i adskilte strofer på ni linjer som tar med den grunnleggende struktur i Ibsens "9-versing", dvs. rim-skjema *ababcdccd* med mannlige utganger og den 'ekstra' 8. verselinje for å hale ut spenningen foran en dårlig nyhet.

Metrikk: Så langt det lar seg gjøre, og med unntak for romanske språk, bør metrikken følge Ibsens mønster av 4-3-4-3-4-3-4-4-3 takter. For språk der poetikken er basert på stavelsestilling i motsetning til aksentuerende metrikk, kan en viss regularitet i antall stavelser være en indikator. Selv for en uten erfaring bør det være mulig å skille mellom en verselinje underlagt et metrisk skjema basert på antall stavelser, og en ren prosa-gjengivelse av samme innholdet.

Rim og klang: Faren for tvungne og urene rim, og for syntaktiske inversjoner, øker på grunn av et ekstra rimord i den 8. verselinje. Her kan et mindre ambisiøst rim-skjema, som *xxbcdccd* eller *ababcdxcd*, være et godt alternativ, om ikke frie-vers.

Som nevnt er dessverre effekten av allitterasjon og assonans vanskelig å bedømme i en oversettelse, og deres bruk vil også være kontekstuellet sensitivt og avhengig av lokale poetiske tradisjoner og smak.

Lyriske bilder: Fra nesten hundre lyriske bilder i *Terje Vigen*, er det mulig å velge rundt 20 av de mer effektive, som bør la seg oversette til andre språk uten å miste sin mening. Hvis en

oversettelse inneholder noen av disse i en gjenkjennelig form, er det i det minste en indikasjon på kvalitet.

Str. Bilde

	Type
1 Dog stundom <u>gnistred</u> hans Øjne stygt	(Metafor)
2 I Solskin, <u>den gamle Ørn</u> .	(Metafor)
5 Nej, da var det bedre at bygge og bo/ Paa det store bølgende Hav!	(Metafor)
9 Der sagdes at Terjes Sind med Et / <u>Fik Alvor</u> fra denne Stund.	(Metafor)
10 Den <u>Fattige</u> sulted, den <u>Rige</u> led Savn	(Antitese)
13 Saa gav han sig trøstig Lykken ivold	(Besjeling)
13 Nu havde han Livsens Frelse ombord;	(Metafor)
15 Hans Hjerter sig løfted i Tro og Lid,	(Metonymi)
15 Da var det som Ordet frøs paa hans Mund;	(Metonymi)
18 Jog Jollen med femten Mand.	(Metafor)
20 Dog sank ikke Terjes Trods.	(Metafor)
21 De <u>fisked</u> ham op, han førtes ombord,	(Metafor)
22 Han <u>kjøbte</u> med Taarer, de <u>solgte</u> ham Smil,	(Metafor)
26 Et <u>Nøds</u> krik foruden Ord	(Metafor)
28 <u>Lig et Smil</u> , der omsider faar Magt.	(Simile)
34 Hendes Haand er <u>som Silke</u> fin,	(Simile)
35 See, det var <u>min Rigdom</u> paa denne Jord,	(Metafor)
38 Bagefter laa jeg, som Hejens Halm,	(Simile)
39 <u>Drømmenes Uvejr</u> sker graa	(Metafor)
43 Samt Aaret, han <u>Hvile fandt</u> . (dvs. han døde)	(Perifrase)

Oppsummering poetiske kvalitetsindikatorer

Form:

- Ballade med strofer på 9-verselinjer
- Variasjon i spenning og tempo

Rytme:

- Variert aksentuerende metrikk, 4-3-4-3-4-3-4-4-3 takter pr verselinje eller tilsvarende

Rim og klang:

- Rim-skjema *ababcdccd* med mannlige utganger

Lyriske bilder:

- Alternativer til bokstavelig oversettelse fra norsk (20 eksempler)

2.6. Kontekstuell sensitivitet

2.6.1. Prinsipper

I en vurdering av kvaliteten til en oversettelse av *Terje Vigen*, kan ikke avvikene fra Ibsens tekst sees på isolert. Noen modifikasjoner vil være berettiget i en oversettelse, av kontekstuelle hensyn, både narrative og poetiske. Noen elementer i Ibsens tekst kan på forhånd defineres som kontekstuell utfordrende, og de neste avsnittene viser noen av disse.

2.6.2. Historisk sensitivitet

Terje Vigens historiske ramme i Napoleonskrigene kan være sensitiv. Leseren kan mangle kunnskaper, eller kan ha historiske sympatier som ser annerledes på en konflikt der Norge slåss med Danmark og Frankrike mot England. Heldigvis forklarer Ibsen i #10 nok av denne bakgrunnen til at diktet er forståelig for de fleste lesere, men sympatiene kan man ikke gjøre så mye med. At engelskmennene er Terjes fiende i diktet, og at deres behandling av ham er mildt sagt kritikkverdig, er eksempler på slike sensitiviteter. Også, noen få referanser i diktet krever forklaring i en fotnote, som for eksempel den til slaget ved Lyngør i #19.

2.6.3. Kulturell sensitivitet

Diktets kulturelle bakteppe, med Sørlandets kystkultur, maritime tradisjoner og utstrakt losvirksomhet, er også kontekstuell sensitiv. Mye av Ibsens tekst er imidlertid selvforklarende, ikke minst gjennom fortellingen om Terjes tidligere liv, men særuttrykk som 'jungmann', 'mers' og 'sjekte', krever fortsatt forklaring. Dette er i tillegg til en geografi som vil virke fremmed for de fleste lesere utenfor Norges sørlige kyststrøk.

Terjes adferd vil i noen enkelthandlinger kunne sees på som kritikkverdige av andre kulturer enn den norske. Det å dra fra sin forsvarsløse familie midt i en krig, på et oppdrag som lett kunne kostet ham livet, og etterlatt kone og barn uten støtte, kunne forekomme noen som uansvarlig og uvørent. Også den voldsomme trusselen som Terje senere utsetter den engelske familien for, ved å svinge en forsvarsløs unge rundt i luften og true med å drepe både den og dens mor, er ikke i seg selv særlig ridderlig adferd. Alt endte bra, som vi vet, men var det ikke et element av 'målet helliger middelet' her? Og en slik trussel mot en annen manns familie kunne uansett ha ført til konsekvenser for Terje senere, hvis den engelske lorden hadde tilhørt en annen kultur.

Blant de temaene som er sentrale i *Terje Vigen*, er trolig hevn det mest kultur-sensitive. *Terje Vigen* er et helte-epos, og mens helter trolig alltid har vært populære, er ikke diktets budskap om forsoningen som kan komme gjennom det å *ikke* ta en rettferdig hevn, nødvendigvis like populært overalt. Europa er fortsatt grovt inndelt i kulturer som har tradisjoner for *samvittighetsbasert* handling og land der *ære* har vært det styrende prinsippet, for eksempel på Sicilia, der begrepet *vendetta* (latin: *vindicta*: hevn) oppsto. I slike kulturer vil Terjes beslutning om å ikke ta hevn tolkes som svakhet, og han vil kunne anklages for å ha sviktet sin avdøde kone og barn. Det betyr at selve hovedbudskapet i diktet kan være kultur-sensitivt.

Blant motivene i diktet som kan være vanskelige for andre kulturer å forstå, er nok Terjes litt distanserte forhold til Gud. Det kan stilles spørsmål fra et religiøst ståsted, om hvorfor Terje følte han måtte møte alle utfordringer alene, og hvorfor han sørget så lenge og bittert over tapet av familien, som han måtte ha visst som en troende mann, var Guds vilje. Han har tydeligvis verken følt mye behov for hjelp fra, eller søkt trøst hos Gud. Og forløsning fant han til slutt stort sett på egne premisser. Selv Terjes takknemlighet, når han til slutt uttrykker den, virker nokså lunken: #41 *Bedst var det, kanhænde, det gik, som det gik, –/Og saa faar Du ha'e Tak da, Gud!*» Det er langt fra alle kulturer i Europa som ville applaudere en som tildelte Gud en slik birolle i hans livs største prøvelser.

2.6.4. Språklig sensitivitet

Norsk som kildepråk har flere kontekst-sensitive dimensjoner som er relevante i forhold til gjendiktning av poesi. Tidligere har jeg beskrevet hvordan Ibsen har benyttet seg av det norske språkets naturlige fallende ordrytme til å øke spenningen i *Terje Vigen*, en effekt som

gjendiktninger til de fleste andre språk vil måtte etterstrebes med andre midler. Som nevnt tidligere, blir den norske ordrytmen uansett en utfordring på grunn av de skandinaviske språkernes særegne måte å uttrykke substantiver i bestemt form på, med artikkelen som suffiks istedenfor som eget ord.

Norsk bruker ofte modalpartikler, småord som blant annet gir uttrykk for talerens holdning.³ *Terje Vigen* inneholder hele 15 modalpartikler, fordelt over følgende ord: *da, liksom, nok, nå, vel* og *visst*. Disse utgjør et kontekst-sensitivt element fordi de fleste ikke-germanske språk⁴ har andre måter å kommunisere disse følelsene på. Følgende forsøk på direkte oversettelse illustrerer problemstillingen:

#40 *Det var nok den Lille der!»* – – (eng. *"It was actually that little one there!"*)⁵

Nyansen kan best kommuniseres ved å modifisere hele setningen, som neppe er en praktisk løsning i de fleste tilfellene: *"If you must know, it was that little one there!"*⁶

2.6.5. Ord og uttrykk

I tillegg til maritime uttrykk nevnt tidligere, inneholder *Terje Vigen* mange tekniske, arkaiske eller dialektiske ord, som kan utfordre en oversetter. I en vurdering av kvaliteten i en oversettelse bør spesiell oppmerksomhet rettes mot hvordan disse er oversatt. Tabellen viser disse med strofenummer (#).

Ord og uttrykk			
#2 Bryggen, Sydvesten, Fokken	#11 Vester, Sagne, Viv	#20 Æsingen	#27 Lorden
#4 Krabat, døjet, Dravat Jungmand	#12 Man of War, Mers	#21 Hytten, knejste	#29 Morilden, Læ, Luvart, Stagejlstrop
#5 Knægt, stured	#14 Toften	#22 aagred	#30 Skjødet

³ https://snl.no/pragmatisk_partikkel

⁴ Russisk og ungarsk bruker også modalpartikler

⁵ Min oversettelse.

⁶ Min oversettelse

#6 Sus og dus	#15 stakket, Korvet , bakkede	#23 Prisonen, Fregat	#38 Hejens Halm
#7 Lindveijs Bør	#16 Solgangsvinden, Jollen, Rælingens, Skjægtens , Spant	#24 Patent	#40 Sjøgang, Slæb, det glatte Lag
#8 hespled	#17 Skjær, Paalandsvejr, Havbliksdag, Dønningen, brækkede	#25 røgde, Dont	#43 Vindes Vift
#10 lakked og led, Krydsere	#19 tørned, Baaens	#26 Yacht, Fortoppen, over StagSlag for Slag	

Tabell 1 Ord og uttrykk i *Terje Vigen*

2.7. Kartlegging

2.7.1. Ibsens tekst

Ibsens tekst av *Terje Vigen* ble hentet frem fra den første trykte utgaven av diktet i Nytaarsgave for *Illustreret Nyhedsblads* abonnenter, utgitt i februar 1862, som den er gjengitt i Universitet i Oslos prosjekt *Henrik Ibsens skrifter*. Det ville være vanskelig å vite om en enkelt oversetter hadde brukt denne utgaven eller den i samlingen *Digte* fra 1871, som sitt utgangspunkt. Det finnes imidlertid kun én vesentlig forskjell mellom de to tekstene og den dreier seg kun om to ord. Jeg har lagt 1862 utgaven til grunn og den følger som Vedlegg 1.

2.7.2. Kilder og søk

For å kartlegge oversettelser av *Terje Vigen* på europeiske språk, var det naturlig å begynne med Internett og online kontakt med nasjonalbibliotekene i så mange europeiske biblioteker som mulig. Websiden til Conference of European National Librarians har lenker til 44 medlemsbiblioteker i 43 land (Italia har to nasjonalbiblioteker i hhv. Roma og Firenze), og hos de fleste av disse er det mulig å søke direkte i den delen av samlingen som er digitalisert. Ansatte hos de fleste av bibliotekene var også behjelpelige med manuelle søk i resten av samlingen. Særlig Nasjonalbiblioteket i Oslo var en viktig kilde, både på Internett og ved personlig besøk.

Utenom CENL gjennomførte jeg søk i åpne Internett-kilder innenfor avgrensede regioner og språk for å indentifisere og innhente oversettelsestekst og bakgrunn. Det var viktig å spisse søkene direkte inn mot Ibsens dikt, for å unngå referanser til blant annet Victor Sjöströms stumfilm fra 1917 og diverse idrettsklubber og personer med samme navn. For å nå ut så bredt som mulig, inkluderte jeg flere varianter av navnet (Wiegen, Viken, Wiighen, Wigen og til og med Wigan) både med latinske og andre bokstaver.

Google Translate ga følgende oversettelser for "Terje Vigen": Armensk (Տերժ Վիգեն), bulgarsk (Терге Виген), georgisk (ტერჯე ვიგენი), gresk (Τέρπε Βίγκεν), elarusisk (Тэрге Віген), russisk (Терье Виген) og ukrainsk (Тер'є Віген).

Fremmedspråklige funn ble filtrert gjennom Googles funksjon "*oversett denne siden*".

I parallell fulgte jeg spor i Ibsen-litteraturen, gjennom bibliografier, fagdatabaser og forskningsbiblioteker tilknyttet *Oria*-systemet, i tillegg til *Google Books* og *Google Scholar*. Jeg søkte også i utrangerte og nedlagte websider ved hjelp av 'Wayback Machine' på <https://web.archive.org>, som gir tilgang til flere milliarder websider som har vært arkivert over tid.

2.7.3. Bearbeidelse og revers-oversettelse

Resultatene fra kartleggingen forelå som både redigerbar tekst og papirkopier og bilder som måtte gjøres redigerbare. Opplasting av avfotografert tekst til *Google Document via Google Drive* gir en redigerbar tekst også for ikke-latinske bokstaver, men krever nøyaktig korrekturlesing for å unngå feil. For oversettelser, fjernet jeg også inndelingen i verselinjer, fordi dette ga en mer riktig og flytende revers-oversettelse.

Revers-oversettelse (eng. *back-translation*) er et anerkjent verktøy innen kvalitetssikring av oversettelser:

[...] a process whereby the translated text is re-translated back into the source language by a translator who does not see the original text. If any discrepancies are found

between the back-translation and the original, this is taken as an indication of translation errors in the target language version.⁷

Proessen for denne studien var ikke opptatt av å finne feil, men alle narrative og poetiske avvik fra Ibsens tekst, uansett årsak.

Google Translate er et maskinelt oversetterverktøy for tekst, basert på kunstig intelligens (KI). *Google Neural Machine Translation* benytter et kunstig nevralt nettverk med stor prosesseringskapasitet og tekst-tilfang, til å oversette hele setninger i kontekst istedenfor enkeltord og fraser, som var tilfelle med tidligere oversetterprogram. Kvaliteten i oversettelser fra *Google Translate* har vært gjenstand for forskning, blant annet hos den internasjonale språkopplæringstjenesten *Preply*. Deres eksperiment ga best nøyaktighet, basert på feilfrekvens og lesbarhet, samt på litterære tekster (96%), etterfulgt av forretningstekst på web (94%) og dagligtale (72%),⁸ noe som synes å støtte beslutningen om å bruke verktøyet til dette formålet.

Den oversatte teksten til *Terje Vigen*, omformet til prosa-format, ble limt direkte inn i *Google Translate* i tre omganger på henholdsvis 15, 15 og 13 strofer. Jeg sjekket resultatet manuelt for transkripsjonsfeil og homonymer der programvaren hadde valgt feil mellom to betydninger for samme ord.

2.7.4. Kvalitetssikring og ChatGPT

Mot slutten av arbeidet med studien ble jeg oppmerksom på at OpenAIs nye 'chatbot', ChatGPT ofte ga bedre resultater enn *Google Translate*, særlig i forhold til idiomatiske uttrykk og homonymer. Som en kontroll, revers-oversatte jeg samtlige oversettelser på ny med ChatGPT, og brukte konsekvent den tekstversjon av *Google* eller *ChatGPT* som lå nærmest Ibsen.

⁷ New Voices in Translation Studies 7 (2011), Sergiy Tyupa, *A Theoretical Framework for Back -Translation as a Quality Assessment Tool*, s. 36

⁸ <https://preply.com/en/blog/how-accurate-is-google-translate/>

Kuceras oversettelse

"Kde nejzazší, pustý tměl ostrov se v šeru, šedivec divný bydlel, žil; na moři, suchu žádnému věru ni stéblem cesty neskřížil; přec někdy oči mu děsně plály zvlášť bouři kdy obzor vzplál, tu lid co k bláznu zřel k němu z dáli, ba mnozí tam se přiblížit báli, kde Terje Vigen stál."

Revers-oversettelse fra Google Translate

"Der den fjerneste, øde øya ble demnet i mørket, den gråhårede mannen levde, levde; -
til havs, på tørt land, ingen tro han krysset ikke veien med et sugerør; noen ganger brant øynene hans fryktelig - spesielt stormer når horisonten tok fyr, - folket så på ham som en dåre langveisfra, mange var redde for å nærme seg dit, der Terje Vigen sto."

Revers-oversettelse fra ChatGPT

"På den fjerneste, øde øya i skumringen bodde en merkelig gråing; på havet, uten et eneste strå til visshet, krysset ingen noensinne veien hans; likevel flammende øyne i hans blekne skikkelse, spesielt under stormer når horisonten flammet opp, da folk fra avstand så mot ham som om han var gal, mange vegret seg for å nærme seg der Terje Vigen sto."

Figur 3 Sammenligning av revers-oversatte 1. strofer av *Terje Vigen* i Karel Kuceras 1915 oversettelse til tsjekkisk

2.7.5. Påvirkningspotensial og tilgjengelighet

Tilgjengeligheten til en oversettelse bør kunne betraktes som en kvalitetsfaktor, når påvirkning på interesse for *Terje Vigen* i utlandet skal vurderes. Men i forhold til mitt forskningsspørsmål om hvilke trekk som kan ha gjort det vanskelig å kommunisere *Terje Vigen*s narrative og poetiske kvaliteter til et europeisk publikum, er tilgjengelighet kun interessant i en negativ forstand. Hvis denne studien skulle vise at det finnes minst én god og tilgjengelig oversettelse på et språk, bør ikke vi kunne konkludere med at kvalitet (inkludert tilgjengelighet) *ikke* er et trekk ved oversettelser som har begrenset populariteten? Dette er fordi én god og tilgjengelig oversettelse vil være nok til at diktets kvaliteter kan kommuniseres lett til et nytt publikum. Eventuelle andre oversettelser blir da ikke lenger relevante, fordi hvis de er gode blir kommunikasjonen bare lettere, og hvis de er dårlige har publikum fremdeles minst ett alternativ å fordype seg i.

Spørsmålet gjenstår selvsagt om hvordan vi skal besvare forskningsspørsmålet hvis alle oversettelsene er dårlige. Og da blir det umulig å skille kvalitet fra alle de andre mulige årsaker til at *Terje Vigen* ikke er kjent i utlandet, og da får vi ingen klare svar på vårt spørsmål. Men det bør vi kunne leve med, i alle fall frem til vi har undersøkt vårt forskningsgrunnlag - i håp om å finne den ene gode oversettelsen som vil vise at kvalitet *ikke* har vært et begrensende trekk i forhold til popularitet.

Dette bør ha to konsekvenser for det videre arbeidet:

1. Oversettelser med klart dårlig kvalitet bør elimineres fra analysen på et tidlig tidspunkt.
2. Når én eller flere oversettelser med høy kvalitet er identifisert på et bestemt språk, bør også de andre oversettelsene på det samme språket tas ut av den videre analysen.

2.8. Analyse

2.8.1. Analysegrunnlaget

Analysen begynte med kvalitetssikring av revers-oversettelsene, ved å sammenligne versjoner utarbeidet av henholdsvis Google Translate og ChatGPT. Der det ble funnet vesentlige forskjeller, ble formuleringene som lå nærmest Ibsen valgt.

For å begrense ressursbruken gjorde jeg en tidlig evaluering av de revers-oversatte tekstene, for å eliminere versjoner som det var klart ikke hadde forutsetninger for å møte minstekravene om kvalitet. Her sikter vi til prosa-gjengivelser av handlingen, forenklete eller forkortede versjoner for barn, og privatutgivelser hvor oversetterens egne beskrivelser gjorde det urimelig å forvente tilstrekkelig høy kvalitet.

2.8.2. Identifisering av avvik

Hovedmålet med analysen var å finne avvik fra Ibsens tekst og analysere dem i lys av kvalitetsindikatorene. De revers-oversatte tekstene blir fremstilt med samme linje- og

strofeinndeling som Ibsens tekst, eller så nær dette som lot seg gjøre. Oversettelsen og Ibsens tekst ble da plassert ved siden av hverandre og sammenlignet linje-for-linje.

For å kvalitetssikre avvikene sjekket vi dem mot originaldokumentet for å eliminere ved transkripsjonsfeil, og så forkortelser, homonymer og idiomatiske uttrykk. Hensikten var å fjerne alle avvik som ikke skyldes den oversatte teksten i dens originale form.

Når det gjelder poetiske kvaliteter, brukte vi i tillegg til skrevet tekst maskinell høytlesing og et system for fonetisk omskriving av andre alfabeter til det latinske, særlig med tanke på en revers-oversettelse fra gresk.

2.8.3. Analyse

Vurdering av revers-oversettelsene og avvikene besto av følgende trinn:

1. En helhetlig vurdering av oversettelsens struktur og omfang, for å bekrefte minimumskvalitet (jfr. pkt.1 i avsnitt 2.7.1).
2. Vurdering av narrative kvaliteter, med referanse til de 30 kvalitets-indikatorene beskrevet i forrige kapittel.
3. Vurdering av poetisk kvalitet, uttrykt som form, rim, metrikk og lyriske bilder.
4. Kontekstuell eksponering til historiske, kulturelle og språklige faktorer.
5. Helhetsvurdering i lys av blant annet Lefeveres strategier.

Helhetsvurderingen var viktig for å eliminere oversettelser med lavere kvalitet underveis, basert på pkt. 2 i avsnitt 2.7.1, om situasjonen etter at den første oversettelsen med høy kvalitet er funnet på et bestemt språk.

2.8.4. Dokumentasjon

Analysefunn ble dokumentert underveis i et eget skjema, og de samlede resultatene blir presentert i de neste kapitlene.

3. RESULTATER

3.1. Kjennskap til Terje Vigen i Europa

Før jeg presenterer analyseresultatene, vil jeg gå tilbake til spørsmålet om kjennskap til *Terje Vigen* utenfor Norge, som er implisitt i denne studiens tittel. Jeg ønsket å teste påstanden om at diktet er lite kjent, med en enkel øvelse på Internett. Målet var å søke på navnet "Terje Vigen" i avgrensede regioner og språk, og regne ut et forholdstall mellom treff pr. 1000 innbyggere henholdsvis innenfor og utenfor Norge. Et stort nok tall ville da kompensere for de åpenbare svakhetene i en slik måling, og underbygge påstanden. De enkelte søketreff vises i Tabell 2, mens Tabell 3 viser utregningen og forholdstallet mellom treff pr. 1000 innbyggere i Norge og Europa.

Norge		27400			
Albania	10	Island	391	Romania	199
Armenia	2	Italia	1610	Russland	(4830)
Aserbajdsjan	4	Kroatia	88	Serbia	157
Belgia	294	Kypros	0	Slovakia	324
Bosnia-Hercegovina	5	Latvia	52	Slovenia	10
Bulgaria	231	Liechtenstein	5	Spania	2080
Danmark	8020	Litauen	205	Sveits	462
Storbritannia	1270	Luxembourg	56	Sverige	6720
Estland	203	Malta	2	Tsjekkia	1380
Finland	1310	Moldova	1	Tyrkia	(450)
Frankrike	2380	Monaco	0	Tyskland	9590
Færøyene	9	Nederland	3940	Ukraina	298
Georgia	6	Nord Makedonia	10	Ungarn	1330
Hellas	153	Polen	3230	Østerrike	368
		Portugal	389		
Europa samlet		51800			

Tabell 2 Antall treff på "Terje Vigen" i spesifiserte regioner

Antall treff	Befolkning	Treff/1000 personer
Norge 27.400	5,5 millioner	5,0
Europa 51.800	750 millioner	0,07
Forholdstall	Norge : Europa	70 : 1

Tabell 3 *Terje Vigen* omtalt på Internett i Norge og Europa

Det viser seg at i den skriftlige omtalen av *Terje Vigen* på internett er hele 70 ganger så stor som i Europa for øvrig. Hvis denne omtalen reflekterer innbyggernes bevissthet, og derfor kanskje diktets popularitet, så ser vi at kommunikasjonen av diktets narrative og poetiske kvaliteter til et europeisk publikum, fortsatt har langt igjen.

3.2. Kartlegging

Kartleggingen identifiserte og innhentet tekst for 52 oversettelser av Henrik Ibsens *Terje Vigen*, på 20 forskjellige språk. Det ble ikke funnet spor etter oversettelser av diktet på ytterligere 20 språk.

Tabell 1 viser funnene fordelt på språkgrupper:

Nr.	Språkgruppe	Språk	Øversetter	Årstall
01	Baltisk	Latvisk	Kozlovskaja	2006
		Litauisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
	Finsk-ugrisk	Estisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
02		Finsk	Jalkanen	1915
03			????	
04		Ungarsk	Hajdu	1915
05			Hajdu	1958
06	Germansk	Dansk	Frederiksen	1999
07		Engelsk	Dahl	1872
08			Johnston	1880
09			<i>Blackwood's Magazine</i>	1883
10			Lishman	1897
11			Shedd	1902
12			Garrett	1912
13			Rosing	1917
14			Krook	1923
15			Svennungsen	1923
16			Dehly	1938
17			Rystad	1974
18			Northam	1986
19			Newcombe	1996
20			Woxen	2003
21			Northam	2004
22			<i>Identity of the soul</i>	2009
23			Halverson	2011

24		Færøysk	Poulsen	1992
25		Islandsk	Jochumsson	1884
		Luxemburgsk	Ingen oversettelse	
26		Nederlandsk	Quanjer-Steltman	1930
27		Svensk	Lindh	1872
28			<i>Norra Posten</i>	1883
29		Tysk	Neumann	1886
30			Echtermeier	1889
31			Baumgartner	1890
32			Passarge	1900
33			Morgenstern	1902
34			Jensen	1993
	Kaukasisk	Georgisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
	Keltisk	Irsk	<i>Ingen oversettelse</i>	
35	Romansk	Fransk	Lugné-Poë	1900
36			Colleville/Zepelin	1902
37			de Casanove	1907
38			de Coussange	1920
39			la Chesnais	1934
40			Boyer	2006
41		Italiensk	von Verno/Manzini	1904
42			Ottolini	1914
43			Valsecchi	1922
		Portugisisk	Ingen oversettelse	
44		Rumensk	Iosif/anghel	1921
45		Spansk	<i>El Tesoro de la Juventud</i>	1919
46			Pardo	2016
47	Semittisk	Arabisk	al-Azzawi	2006
48		Hebraisk	Messag	2013
		Maltesisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
	Slavisk	Belarusisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Bosnisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Bulgarsk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Kroatisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Makedonsk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Montenegrinsk	<i>Ingen oversettelse</i>	
49		Polsk	Engeström	1877
50		Russisk	Zaikov	2022
		Slovakisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Slovensk	<i>Ingen oversettelse</i>	
51		Tsjekkisk	Kucera	1898
52			Hirsal	1998
		Ukrainsk	<i>Ingen oversettelse</i>	

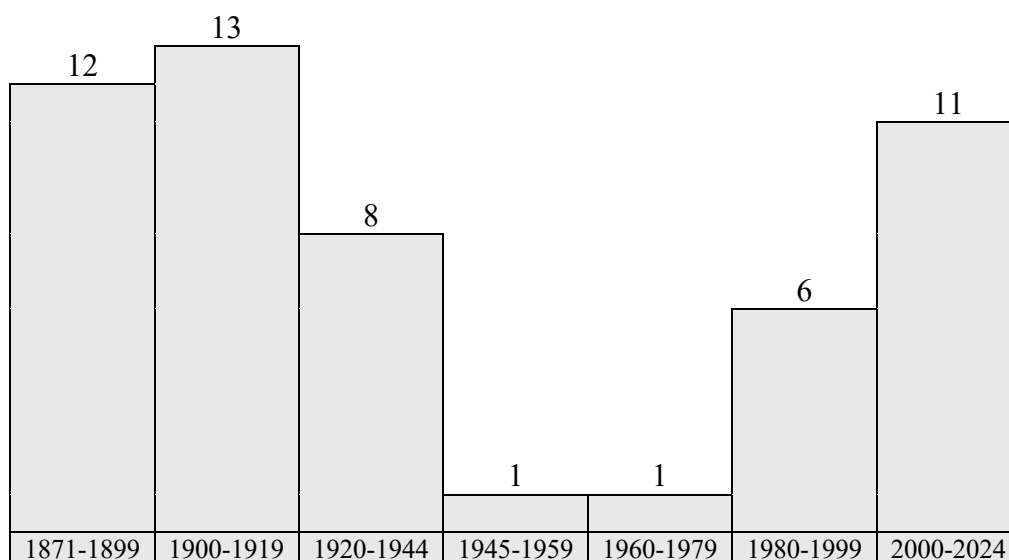
	Tyrkisk	Tyrkisk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Aserbajdsjansk	<i>Ingen oversettelse</i>	
	Indo-europeisk	Albansk	<i>Ingen oversettelse</i>	
		Armensk	<i>Ingen oversettelse</i>	
53		Gresk	Papadimitopoulos	2021

Tabell 1 Oversettelser av *Terje Vigen* på europeiske språk⁹, fordelt på språkgruppe

50 av språkene er europeiske nasjonalspråk, men jeg har også tatt med oversettelser på arabisk og hebraisk, som ble oppdaget i forbindelse med kartlegging, og kan være av generell interesse.

Oversettelsene dekker en periode på nøyaktig 150 år fra 1872, året etter at Ibsens diktsamling *Digte* ble publisert.

Figur 1 viser distribusjon av oversettelser over tid.

Figur 1 Oversettelser av *Terje Vigen* fordelt på årstall

Alle disse oversettelsene er fortsatt tilgjengelige i dag, i ulike former fra en faksimile utgivelse av den første engelske oversettelse fra 1872 til en webside med en oversettelse til russisk datert 2022. Figur 2 viser fordeling etter medium.

Bok	23
Tidsskrift	12
Privatutgivelse/Begrenset	13
Nett	4

⁹ Tabellen viser også oversettelser på arabisk og hebraisk som ble funnet i samme prosessen

Figur 2 Oversettelser av *Terje Vigen* fordelt på publikasjonsform

Tilgjengeligheten varierer, da særlig bøkene. CENLs medlemsbiblioteker har mange av de eldre utgivelsene, men eksemplarer av disse er også ofte til salgs i antikvariater. Det tok meg for eksempel bare seks uker å kjøpe inn de fem franske oversettelsene utgitt i bokform, inkludert den første fra 1907. Andre tekster er tilgjengelig digitalt, for eksempel de eldre skandinaviske oversettelsene fra Sverige (1872), Island (1884) og Finland (1915), som ofte ble trykket for første gang i aviser og tidsskrifter.

3.3 Kvalitet

Før jeg presenterer oversettelsene og analyseresultatene i detalj, vil jeg gjerne si noe om kvaliteten generelt, siden dette har konsekvenser både for analysen og hvordan resultatene blir presentert.

To faktorer ble nevnt i forrige kapittel, for å konsentrere analysen om oversettelsene med størst relevans for forskningsspørsmålet. Flere oversettelser ble nedprioritert i analyseprosessen, enten fordi det var opplagt at de ikke møtte våre minstekrav for kvalitet, eller fordi minst én oversettelse av høy kvalitet i samme språk allerede var identifisert. Dette førte til at 20 oversettelser ble valgt ut for en grundig analyse, mens de resterende 32 ble studert mindre grundig.

Blant de oversettelsene som ikke ble analysert i dybden, var 16 med for dårlig kvalitet og 14 på språk der en eller to oversettelser med høy kvalitet allerede var analysert. I tillegg ble ikke de to ikke-europeiske språkene, arabisk og hebraisk, tatt med i hovedanalysen. I presentasjonen som følger, vil jeg bruke et format med detaljerte kvalitetsindikatorer for de utvalgte oversettelsene, mens de andre vil bli presentert på et mer generelt grunnlag, sammen med informasjon om kilden og et utdrag fra teksten.

For oversettelsene som ble med i analysen, kan jeg bidra med noen observasjoner som virker inn på måten resultatene blir presentert på. Andre spørsmål blir overlatt til diskusjon i neste kapittel.

1. Kvaliteten var generelt høy og de fleste kvalifiserte seg som gjendiktninger i henhold til André Lefeveres krav om en god balanse mellom form og innhold eller mening.
2. Den høye narrative kvaliteten var preget av en nærhet til Ibsens tekst på et detaljert nivå, og når det oppsto avvik var det de samme avvikene som gikk igjen i flere oversettelser. Dette førte til at jeg måtte endre presentasjonsformen, for å unngå gjentakelser. Jeg har valgt å samle avvikene under ulike enkeltelementer i Ibsens dikt, som har vært misforstått eller oversett.
3. Det viste seg også under analysearbeidet, at den poetiske kvaliteten til oversettelsene var høy og at mange oversettere hadde tatt mål av seg til å gjenskape Ibsens krevende "9-versing" så nøyaktig som mulig, med hensyn til både rim og metrikk. Resultatene viste også at noen av de poetiske kvalitetsindikatorne var overflødige eller umulige å implementere i et nytt språk. Dette vil også prege presentasjonsformen.
4. Det siste analyse-elementet, kontekstuell sensitivitet, blir også presentert på en forenklet måte, siden det var få utfordringer i en europeisk kontekst, bortsett fra et par interessante historiske tilfeller.

4. AVVIKSANALYSER

I dette kapitlet presenterer jeg alle de 53 identifiserte oversettelsene av *Terje Vigen*, i samme rekkefølge som i Tabell 1, og samlet under språkgrupper. For alle oversettelsene gir jeg informasjon om oversetter, utgivelsesdato, kilder for innhenting av teksten og et utdrag av tekstens strofe #1, både i originalformen og revers-oversatt til norsk. For de 20 oversettelsene som inngår i analysegrunnlaget, beskriver jeg de 3-4 viktigste narrative avvikene og poetisk form, metrikk og rim, sammen med kontekst og en oppsummerende kommentar. For de øvrige 33 oversettelsene, blir omtalen av kvalitet i form av en kortfattet overordnet vurdering, i tillegg til oversetter, kilde og tekst.

Baltisk språkgruppe (latvisk og litauisk)

LATVISK

Oversatt: Raita **Kozlovska** f. 03.04.1962 Riga, oversetter

Kilde: Kozlovska, R. (2007) Henriks Ibsens – Izlase s. 53-63, Riga: Apgads Norden

Narrativ kvalitet: Veldig tett på Ibsen, med ingen vesentlige avvik og en mer lyrisk stil, som i #30/2 "kampens flamme våknet" for " Der raste paa Vraget en Strid."

Avvik:

- #4Terje deserterte ikke i Amsterdam.

Poetisk kvalitet: Ibsens "9-versing" med *ababcdccd*, aksentuende metrikk og få rimfeil ifølge en maskinell opplesing. Ibsens jambiske taktform 434343443 er en utfordring, siden latvisk har trykk på 1. stavelse.

Kontekst: Ingen utfordringer.

Oppsummert: Imponerende gjendiktning ift. Lafeveres klassifikasjon, med god balanse mellom form og innhold.

Kalnac

Mīta savādnieks salā nomaļā,
Visapkārt kur jūra vien;
Nebij Jaunumu pieredzējis no tā
Nedz uz zemes, nedz jūrā neviens.
Bet, vētra kad uzsāka bangas šķiest,
Acis draudīgi zibsnīja tam.
Viņš sajucis - ļaudis bij raduši spriest,
Un retais vien atteicās ceļu griezt
Tad Terjem Vigenam.

Revers-oversettelse

En merkelig person bodde på en avsides øy,
Omgitt bare av hav;
Ingen hadde erfaring med slikt,
Verken på land eller til sjøs.
Men når stormen begynte å slå bølgene,
Blikket hans glitret truende.
Han forvirret - folk hadde begynt å dømme,
Og sjelden nektet noen å vike unna
Da Terje Vigen kom.

LITAUISK

Ingen oversettelse

Finsk-ugrisk språkgruppe (estisk, finsk og ungarsk)

ESTISK

Ingen oversettelse

FINSK (Jalkanen 1915)

Oversatt: Huugo Felix **Jalkanen** (f. 24.10.1888 Koski, Finland d. 22.06.1969 Helsinki)
Poet, kritiker, oversetter og redaktør.

Kilde: Jalkanen, H. (1915) Terje Viken i tidsskriftet Nuora Voima (Ung styrke) 1915, nr 9 s. 265-270 og 20.03.1928 s. 172-177 Porvoo: Werner Söderström Oy

Narrativ kvalitet: Veldig nær Ibsens tekst i detaljer, med ingen avvik av betydning for handling eller dramatik.

Avvik:

- Terjes sterke forhold til havet er ikke nevnt i #5, kun som "gammel venn" i #11
- "Lykken" i #13 blir til "Herren" for å gjøre Terje sterkere i troen
- I #43 er gravens "sorte Bræt" blitt til to stykker som krysser

Poetisk kvalitet: Ibsens "9-versing" med *ababcdccd* og kun tre rimfeil. Mer enn halvparten av Ibsens lyriske bilder er bevart.

Kontekst: Ingen utfordringer

Oppsummert: Imponerende gjendiktning ift. Lafeveres klassifikasjon, med god balanse mellom form og innhold.

Jalkanen

Meren saarella rinteellä kallion
eli kumma, harmaja mies;
tosin hän oli täysin vaaraton
sen kyllä ihmiset ties;
mut joskus sai hälle myrskysää
vihan välkkehen silmihin;
oli varmaan hullu tuo harmaapää –
ja silloin vanhusta synkeää
väki vältteli mieluimmin.

Revers-oversettelse

På en øy ved havet på fjellsiden
bodde en merkelig, grå mann;
selv om folk visste
at han var helt ufarlig,
fikk stormfulle vær
ham til å se sint ut;
han ble antagelig ansett som gal,
og derfor unngikk folk
den dystre gamle mannen.

UNGARSK (Hajdú 1915)

Oversatt: Henrik **Hajdú** f. 20.12.1890 Újpest (Budapest) d. 30.05.1969 Budapest

Kilde: Hajdú, H. (1915) Terje Vigen: Ibsen Henrik költeménye (Et dikt av Henrik Ibsen) i tidsskriftet Nyugat (Vest) 1915 bind 8 nr. 18 s. 991-1000, Budapest: Nyugat

Narrativ kvalitet: Formet som en serie poetiske bilder som bevarer ideene og de sentrale dramatiske detaljene i Ibsens tekst, i en annen setting (jfr #1 nedenfor)

Avvik:

- Mange avvik på detalj-nivå, men Terjes fortelling blir bevart, til tross for de mange lyriske utfluktene. Det er van

Poetisk kvalitet: Ibsens "9-versing" med en form for *ababcdccd* rim-skjema der konsonantene gis stor frihet ("szem"/"igen"/"Vigen") i noen strofer, men strammes inn igjen i andre. Metrikken er umulig å vurdere ut fra en maskinell høytlesing. Det er mange effektive lyriske bilder, men det er ikke Ibsens.

Kontekst: Hajdú har trolig vært lite opptatt av sine ottomanske leseres sensitivitet når han oversetter "Saa gav han sig trøstig Lykken ivold," med "Han ba om Guds nåde, og nå er det ikke spor etter Ham."

Oppsummert: Et dristig men vellykket prosjekt som virker på samme tid som noe fremmed, men også velkjent.

Hajdú (#1)

Ott láttam egy furcsa, szürke bagolyt,
hol meghal a puszta sziget, -
mások sebébe sose szagolt,
és néma volt és siket,
de néha szikrákat szórt az a szem, -
ha várta a messze vihart, -
bolondnak hitte a nép is, igen,
s ahol így bolyongott Terje Vigen,
a táj rögtön kihalt.

Revers-oversettelse (#1)

Der satt en merkelig, grå ugle,
der øya dør ut, -
den snuste aldri i andres sår,
og var stum og døv, men av og til
sprutet det gnister fra det øyet, -
når den ventet på den fjerne stormen, -
folket trodde han var gal,
ja, der hvor Terje Vigen streifet omkring,
ble landskapet straks tomt.

UNGARSK (Hajdú 1958)

Oversatt: Henrik **Hajdú** f. 20.12.1890 Újpest (Budapest) d. 30.05.1969 Budapest

Kilde: Hajdú, H. (1958) *Terje Vigen*, Budapest: Magyar Helikon

VURDERING: To år etter Sovjetunionen invaderte Ungarn, og 43 år etter han sist hadde oversatt *Terje Vigen*, gjorde Henrik Hajdú et nytt forsøk. Denne gangen ble de lyriske bildene en del tyngre, som i denne tolkningen av Ibsens #10 om krigen: "Britisk flåte lukket årene -

godt bevart sorg og tørke. De godtroende sjømennene var selvtilfredse i sine falske forhåpninger: Epidemien raste." Men rimene er bedre enn de var i 1915.

<p>(#1) Hajdú E furcsa madár maga lakott egy puszta szirtfok alatt; nem forralt sem bajt, sem haragot, csak leste lent a halat. De olykor iszonyú dühre gyúlt – nem bírta a vihart. Ha Terje Vigen körül a múlt emlékeinek szélvésze dúlt, a part rögtön kihalt.</p>	<p>Revers-oversettelse Revers-oversettelse Den merkelige fuglen bodde selv på en øde klippepynt; den kokte verken trøbbel eller sinne, bare fanget fisk der nede. Men av og til ble den fryktelig sint – den tålte ikke stormen. Når fortidens minner rundt Terje Vigen herjet, ble stranda straks øde.</p>
--	---

4.3 Germansk språkgruppe (dansk, engelsk, færøysk, islandsk, luxemburgsk, nederlandsk, svensk og tysk)

<p>DANSK (Frederiksen 1999)</p> <p>Oversatt: Grete Frederiksen</p> <p>Kilde: Frederiksen, G. (1999) <i>Terje Vigen</i>, Løgstør: Grete Frederiksen (Privat utgivelse)</p>	
---	--

VURDERING: Dette er et kjærlighetsarbeid fra en dansk kvinne som hadde savnet en hel-dansk versjon av Ibsens dansk-norske tekst. Det var trolig overraskende mange utfordringer, som vi ser i apostrofene som brukes hyppig, for å kvitte seg med uønskede stavelser, som når norsk "gnistred" kan ikke bli til dansk "gnistrede" innenfor Ibsens metriske ramme. Modalpartklene er også problematisk, når "vist" må vike plass for en ekstrastavelse i "meen", allerede i #1/3.

<p>Frederiksen (#1) Der boede en underlig gråsprængt én på den yderste nøgne ø, han gjorde intet menneske mén, hverken på land eller sø, men stundom gnistred' hans øjne stygt, mest mod uroligt vejr, og da mente folk, han var forrykt, og da var der få, der uden frygt kom Terje Vigen nær.</p>	<p>Revers-oversettelse Det bodde en merkelig grå en på den ytterste nakne øya, han gjorde ingen skade, verken på land eller sjø, men noen ganger glitret øynene hans stygt, mest mot røft vær, og så trodde folk at han var gal, og da var det få uten frykt Terje Vigen kom tett på.</p>
---	---

ENGELSK (Dahl 1872)

Oversatt: Johan Andreas **Dahl** (f. 21.01.1831 Bergen, d. ukjent) Lærer, forfatter av lærebok i engelsk, bosatt i USA 1847-57

Kilde: Dahl, J. A. (1872) Norwegian and Swedish Poems, Bergen: Privatutgivelse s. 4-25

Narrativ kvalitet: Tre avvik i handlingen i forhold til Ibsens fortelling, endrer både dramatikken og Terjes personlighet.

Avvik:

- I #20 skyter ikke engelskmennene skyter ikke på den ubevæpnede Terje på flukt, som de gjorde hos Ibsen: "Klang Sabler og Rifleskud" blir til at Terje "unngår å bli tatt"
- #21 Terjes gråt blir tonet ned ved at hele tre referanser blir fjernet: #21 "Bøn og Graad", #33 "[...] min bittre Graad" og #41 "Da tindred en Taare i Terjes blik."
- #13 Noen religiøse poeng er også lagt inn, som ikke finnes i originalen: "Overlot seg i sin Guds hender" for ""Saa ga han seg trøstig Lykken ivold" og "ved Herrens Hjelp" for "Livsens Frelse", begge i #13, og "Det svartmalte korset" for "sit sorte Bræt" ved graven i #43.

Poetisk kvalitet: Dahl følger Ibsens "9-versing" og har et gjennomført *ababcdccd* rim-skjema. Prisen er utallige syntaktiske inversjoner, for å få rimordene på riktig plass. Dahls stil er uansett gammeldags, men effekten er slitsom helt fra første strofe: (#1 "few who courage could find").

Kontekst: Den britiske kolonimaktens sensitiviteter fikk Dahl til å forberede sine engelske lesere på den behandlingen som Terje var blitt utsatt for. Korvettens kaptein var visst ingen rollemodell lenger for marineoffiserer i 1872.

Dahl (# 1)

There liv'd on that island so barren and rough,
A man with hair turning gray.
Though queer in his ways, he was harmless enough,
Were he at home or away.
Yet, sometimes, in stormy weather, a kind
Of madness would kindle his eye;
And, then, people said he was out of his mind,
And, then, there were few who courage could find
To pause when Terje Vigen was nigh.

Revers-oversettelse

Det bodde på den øya så karrig og røff,
En mann med hår som blir grått.
Selv om han var sær i sine måter, var han
harmløs nok,
Var han hjemme eller borte.
Likevel, noen ganger, i stormfullt vær, en
slags
Av galskap ville tenne øyet hans;
Og så sa folk at han var ute av seg selv,
Og da var det få som mot kunne finne
For å ta en pause når Terje Vigen var i
nærheten

ENGELSK (Johnston 1980)

Oversatt: Andrew **Johnston**, British Scandinavian Society

Kilde: Johnston, A. (1880) *Translations from the Norse, by B.S.S. (member of the British Scandinavian Society)*. Gloucester: John Bellows, Steam Press

VURDERING: Johnston ga seg i kast med "9-versingen", men ga opp etter 5 strofer og resten av hans gjengivelse er i prosa og av liten interesse, unntatt som handlingsreferat. Kvaliteten i de første strofene indikere at hans beslutning var den rette, men tilknytningen til B.S.S. gjør vversjonen er en viktig milepæl for Ibsens lyrikk i utlandet

<p>(#1) Johnston There lived a singular grey-headed man on a naked outside shoal; certainly neither afloat nor ashore did he ever injure a soul. But sometimes his eye had a curious look, especially when it blew, and so people thought he was not quite right, and those who came near without some fright to Terje Vigen were few.</p>	<p>Revers-oversettelse Revers-oversettelse Det bodde en enestående gråhodet mann på en naken utvendig stim; absolutt verken flytende eller i land har han noen gang skadet en sjel. Men noen ganger hadde øyet et nysgjerrig blikk, spesielt når det blåste, og så folk trodde han ikke hadde helt rett, og de som kom nær uten noen skrekk til Terje Vigen var få.</p>
--	---

)

ENGELSK (*Blackwood's Magazine* 1883)

Oversatt: Ukjent (for *Blackwood's Magazine*)

Kilde: Blackwood, W. (1883) *Terry Wigan*, i *Blackwood's Magazine* March 1883, nr.809 bind 133, s. 412-420 Edinburgh: William Blackwood & Sons (Også publisert i USA i *Littell's Living Age* 25.08.1883 nr.2044 bind 158 s. 509-511).

Narrativ kvalitet: Dette ligger veldig tett opp til Ibsen, til tross for et par alvorlige inngrep.

Avvik:

- #2 "den gamle Ørn" mangler, et viktig poeng i å understreke folks oppfatning av den 'nye' Terje.
- #24 "Hans hus var en fremmeds - Gud bevare ham Fra skjebnen hans kjære fant!" Fortellerens stemme griper inn, men høres ikke hos Ibsen.
- #43 "[...] men den hadde sitt svarte kors." for "Men bar dog sit sorte Bræt." Flere oversettere har byttet ut Terjes enkle gravstøtte på denne måten, trolig for å gjøre Terje sterkere i troen.

Poetisk kvalitet: "9-versing" som gjenskaper Ibsens drivende tempo og handlingsrelaterte takt-variasjoner. Rim-skjemaet er *ababcdccd* med mannlige utganger. Interessante eksempler på urene rim (#33 oar/power), papir-rim (#31 "flood"/"stood") og tvungne rim (#34 "hair"/"anywhere") ødelegger ingenting av diktets sjarm i dens helt nye kultur.

Kontekst: Ingen endringer på grunn av kulturelle eller historiske konflikter, annet enn at Terjes navn har blitt anglifisert på en kreativ måte.

Oppsummert: En gjendiktning av høy kvalitet, med originalens drivende tempo og spenning, båret frem av rytme og rim. Tonen er litt romantisk og gammeldags og ser ut til å passe til stoffet.

Blackwood's Magazine

A strange and grizzled man once dwelt
On yonder outmost isle;
By land or sea he never dealt
A human being guile:
But at times came an ugly gleam in his
eye, When the weather wasn't good,
And then they thought he was mad thereby,
And then few men would dare go nigh
Where Terry Wigan stood.

Revers-oversettelse

En merkelig og skjeggete mann bodde en
gang
På den ytterste øya derborte;
Til lands eller til sjøs forrådde han aldri
En annen menneskelig listighet:
Men til tider kom et stygt glimt i øynene
hans,
Når været ikke var bra,
Og da trodde de han var gal av den grunn,
Og da våget få menn å gå nær
Der Terry Wigan sto.

ENGELSK (Lishman 1897)**Oversatt:** Alfred **Lishman****Kilde:** Lishman, A. (1897) *Terje Viken (from the norsk of Henrik Ibsen) and Other Poems Grave and Gay*, Fockerby, Goole: Alfred Lishman (Privat utgivelse)

VURDERING: Lishman var skolelærer og interessert i skandinavisk litteratur. Hans versjon av *Terje Vigen* er interessant fordi den er veldig tidlig og fordi hans versjon av Ibsens rim-skjema er *xbxbxdccd*, der han forsøker å styrke effekten ved å bruke innrim i linje 5 flere ganger, også i #1. Ibsen-museet har trolig det eneste eksemplar som er igjen, og kan lage kopier for interesserte.

<p>(#1) Lishman On a bleak Norse island, rocky and bare, Lived a grey-haired pilot strong; He wrought no harm at sea or on land, He who had suffered wrong. But each foul-weather night his eyes gleamed bright, Eyes that had known no fear! And few without dread when his mood was stern, And his hands would clench and his lips would burn, Came Terje Viken near.</p>	<p>Revers-oversettelse På en dyster norrøn øy, steinete og naken, Levde en gråhåret pilot sterk; Han gjorde ingen skade til sjøs eller på land, Han som hadde lidd galt. Men hver natt med dårlig vær lyste øynene hans, Øyne som ikke hadde kjent frykt! Og få uten frykt når humøret hans var strengt, Og hendene hans ville knytte seg sammen og leppene hans ville brenne./Kom Terje Viken i nærheten.</p>
---	---

ENGELSK (Shedd 1902)**Oversatt:** Percy William **Shedd** f. 1870 Washington DC d. 11.01.1911 sted ukjent**Kilde:** Shedd, P. W. (1902) *The Oceanides; Poems and Translations by Percy W. Shedd*, s. 28-35, New York: The Grafton Press

VURDERING: Denne gjendiktningen har høy kvalitet, til tross for det ene alvorlige narrative feil om senking av Terjes båt (Terje senker sin egen båt også under flukten fra korvettens besetning), og en uforklarlig ombytting av to rimord i #12. Helheten er god og fortellingen er spennende og fortettet som originalen, noe som kan bidra til å forklare at Shedd's bok fortsatt er i salg i dag.

<p>Shedd (#1) On the farthest naked isle of the sea Dwelt a graybeard strange and old; No soul affrayed from his face would flee, On land or the sea-deeps cold. Yet anon his eye flashed fiercely red</p>	<p>Revers-oversettelse På den fjerneste nakne øya i havet Bodde en merkelig gammel gråsprenget mann; Ingen sjel skremtes bort fra ansiktet hans, Verken på land eller i de kalde sjø-dybdene. Likevel flammede øyne hans plutselig rødt Når vindene og bølgene steg høyt;</p>
--	--

When the winds and the waves rose high;
And then, . . . he is mad, the people said,
And then there were few that without a
dread, Passed Terje Vigen by.

Og da, ... han er gal, sa folket,
Og da var det få som uten frykt
Passerte Terje Vigen.

ENGELSK (Garrett 1912)

Oversatt: Fydell Edmund **Garrett** f. juli 1865 Derbyshire d. 10.05.1907 Devon
Redaktør, forlegger, journalist og poet

Kilde: Garrett, F. E. (1912) *Lyrics and Poems from Ibsen – Translated by Fydell Edmund Garrett* s.35-45, London: J.M.Dent & Sons, Ltd.

VURDERING: En solid gjendiktning som holder seg til originalen både i rim, metrikk og handling. Men det er dessverre skjemmende at Garrett har sløyet hele 13 verselinjer tidlig i diktet, slik at leseren aldri får vite noe om hvor fortelleren har historien sin fra, eller om Terjes tidlige karriere som sjømann.

Garrett (#1)

There dwelt a lone man, grizzled and weird,
On the bare isle furthest out.
He never did aught that should make him
feared, Afloat or the coast about ;
Yet at times in his eye a hard light blazed, --
Most when the sea ran high, --
And then folk fancied the man was crazed,
And there were few that unfearing gazed
In Terje Vigen's eye.

Revers-oversettelse

There dwelt a lone man, grizzled and
weird,
On the bare isle furthest out.
He never did aught that should make him
feared, Afloat or the coast about ;
Yet at times in his eye a hard light blazed, -
Most when the sea ran high, --
And then folk fancied the man was crazed,
And there were few that unfearing gazed
In Terje Vigen's eye.

ENGELSK (Rosing 1917)

Oversatt: Hjalmar Frederick **Rosing** (1917) *Henrik Ibsen – Terje Viken*,
Minneapolis: Reprint 14- 152046496-940-2 (Privat utgivelse)

Kilde: Rosing, H. F. (1917) *Henrik Ibsen – Terje Viken*, Minneapolis: Reprint 14-

VURDERING: Amerikansk oversettelse, som trolig tar sikt på å dele Ibsens dikt med norsk-amerikanere med minimale norsk-kunnskaper. Rosing har tatt utfordringen med den fryktede "9-versing" og holdt seg til *ababcdccd* med få rimfeil og få narrative endringer. Men felles

med mange av de tidlige engelsk-oversettelsene, er det mange inversjoner av typen "Though by his own lips 'twas not to me told" #3/5.

Rosing (#1) There lived a man, one grayhaired and queer, On the outermost isle's barren sand, He never did harm, none needed him fear Neither on sea or on land. At times though his eyes with a fierce light shone, Though most on a stormy day, Then people preferred to leave him alone, And few had the courage, then to have gone In Terje Viken's way.	Revers-oversettelse Det bodde en mann, en gråhåret og sær, På den ytterste øyas golde sand, Han gjorde aldri skade, ingen trengte ham frykt Verken på sjøen eller på land. Noen ganger skinte øynene hans med et heftig lys, Selv om de fleste på en stormfull dag, Da foretrakk folk å la ham være i fred, Og få hadde mot til å ha gått På Terje Vikens måte.
--	---

ENGELSK (Krook 1923) Oversatt: Anna Sofia Krook Kilde: Krook, A. S. (1923) <i>Terje Vigen by Henrik Ibsen</i> , Helsingfors: Anna Krook (Privat utgivelse)
--

VURDERING: Krook var engelsklærer på en skole i Helsinki og en anerkjent oversetter av finske og svenske litterære tekster til engelsk. Hennes gjendiktning følger Ibsens rim-mønster med få feil og færre inversjoner enn mange andre. Boken er fortsatt mulig å oppdrive hos antikvariater i Skandinavia.

Krook (#1) There lived such a curious, grey-haired one In the outermost, naked isle; On land or at sea, he had never done To his fellows an action vile; But sometimes, when the weather was bad, His eyes had an ugly leer; Then people said Terje Vigen was mad, And then never man, or woman, or lad, Went near him without fear.	Revers-oversettelse Det bodde en så nysgjerrig, gråhåret en På den ytterste, nakne øya; På land eller til havs hadde han aldri gjort For sine medmennesker en handling sjofel; Men noen ganger, når været var dårlig, Øynene hans hadde en stygg luring; Da sa folk at Terje Vigen var sint, Og da aldri mann, eller kvinne, eller gutt, Gikk nær ham uten frykt.
--	---

ENGELSK 9 SVENNUNGSSEN

Oversatt: Rev. David Svennungsen f. 26.03.1876 Minnesota d. 29.10.1957 Montana: Prest, poet og oversetter	
Kilde: Svennungsen, D. (1923) <i>Terje Wiegen by Henrik Ibsen</i> , Minneapolis: Augsburg Publishing House	

VURDERING: En forfriskende og overraskende fri oversettelse innenfor Ibsens stramme formelle rammer. Den inneholder noen narrative feil, men er lyrisk og lesbar. Og presten gir seg til kjenne med sin oversettelse av #17 "Innenfor er det som tidest smult." Hos Svennungsen lyder dette, "Bak, i melodiske takter, Beveger rippelstrømmene seg som stemt til en salme." Han har også funnet en original måte å knytte Terje til den type vekster som dekker graven hans: "Derfor er blomstene ville, og gresset er grovt - Men dette passet ham best."

<p>Svennungsen (#1) He dwelt on the farthestmost island bleak, This man, so grizzled and queer. On land or sea, no quarrel he'd seek, From him, none of harm need fear. At times, tho, his eyes had a vicious glare When a storm would threaten at sea. Then seemed he a madman: let him beware Who then was so foolhardy as to dare With Terje Wiegen make free.</p>	<p>Revers-oversettelse Han bodde på den ytterste øde øya, Denne mannen, så gråhåret og rar. På land eller til sjøs, søkte han ingen strid, Fra ham trengte ingen frykte skar. Av og til hadde øynene hans et ondskapsfullt glimt, Når en storm truet til sjøs. Da virket han som en galning: La ham være på vakt, Hvem våget å være så våghalsig å tøyse Med Terje Vigen.</p>
---	---

ENGELSK 10 DEHLY

<p>Oversatt: Axel Gerhard Dehly f. 27.12.1883 Larvik d. 1949 ukjent sted. Professor i engelsk talespråk og foreleser i nordisk kultur.</p> <p>Kilde: Dehly, A. G. (1938) <i>Henrik Ibsen: Terje Vigen – A Poem of the Sea</i>, Boston: Maydell Publications and Axel Gerhard Dehly</p>

VURDERING: Dehly's oversettelse har vært en av de mest populære på engelsk og lever den dag i dag som bidragsyter til oversettelsen for *Identity of the Soul* i 2006 (jfr. omtale senere i dette avsnittet). Til tross for et forenklet rimskjema *xbxbcdccd*, er denne en av de beste oversettelsene hittil på engelsk. Den ligger veldig tett opp til Ibsens rim og metrikk, og siden forenklingen ikke berører den spenningsøkende 8. verselinje, får han også full uttelling for den.

<p>Dehly (#1) There lived a singular grizzled one On a lonely, wind-swept lea; He wished neither man nor beast to harm Whether on land or sea; But when the weather was looking bad His eyes took an angry hue; And then folks said he was going mad,</p>	<p>Revers-oversettelse Det levde en særpreget gråskjegget mann På en ensom, vindpisket eng; Han ønsket verken å skade mennesker eller dyr Verken på land eller til sjøs; Men når været så truende ut Hans øyne fikk en sint glød;</p>
---	--

And those, who then the hardihood had To face Terje Vigen, were few.	Og da sa folk at han var i ferd med å bli gal, Og de som da hadde motet Til å møte Terje Vigen, var få.
---	---

ENGELSK (Rystad 1974)

Oversatt: Gunnstein ('Gus') Rystad

Kilde: Rystad, G. (1974) *Popular Norwegian Poems in English Translation – Translated by Gunnstein (Gus) Rystad*, s. 24-34, Seattle: Gunnstein Rystad (Privat utgivelse)

- **VURDERING:** Rystad flyttet til Norge som 8-åring og tilbake til USA 13 år senere, for å jobbe som bryggesjauer og fagforeningsmann. På fritiden dyrket han sin interesse for poesi ved å oversette sine favoritter for venner. Hans versjon av *Terje Vigen*, men rimpar "hinge" og "cringe" i første strofe er illevarslende.

<p>Rystad (#1) There lived a peculiar gray-haired one On the furthest isle out there, No human being he harm had done On water or anywhere; Yet, sometimes, his eyes showed an ugly tinge, When windy weather arose. Then people thought he was off his hinge; And there were few then who didn't cringe, If Terje trod them too close.</p>	<p>Revers-oversettelse Det bodde en særegen gråhåret en På den lengste øya der ute, Ingen mennesker han skadet hadde gjort På vann eller hvor som helst; Men noen ganger viste øynene hans et stygt skjær, Når det ble vind vær. Da trodde folk at han var av hengslene; Og det var få da som ikke krypte seg, Hvis Terje tråkket dem for nær.</p>
--	---

ENGELSK (Northam 1986)

Oversatt: John Richard Northam f. 12.01.1922 d. 05.07.2005 Professor i litteratur og dramatik på Cambridge universitet, og regnet blant verdens fremste Ibsen-eksperter.

Kilde: Northam, J. R. (1986) *Ibsen's Poems – In Versions by John Northam*, s. 63-73, Oslo: Norwegian University Press (Universitetsforlaget AS)

Narrativ kvalitet: Handlinger er lik Ibsens på et meget detaljert nivå, slik at de få avvikene er merkbare og dreier seg som oftest om umusikalske ordvalg.

Avvik:

- # 1 "bekymret likevel" er en svak oversettelse av "forrykt".
- # 4 "[...] men hjemme var det ingen som brydde seg om". Northam bruker kraftuttrykket "no-one to care a damn", som er for sstekt og heller ikke får frem det at Terje har forandret seg.
- #30 "forvirringen feide over vraket" er feil for "Der raste paa vraget en Strid."

Poetisk kvalitet: Oversettelsen er Ibsens "9-versing" med ababcdccd rim, og kun noen få urene eller tvungne rim (#6 og #8 "house"/"carouse" og #5 "seas"/"miseries") og to uvanlige ordvalg ((#7 "drouth" og "skein").

Kontekst: Dette er en gjendiktning for moderne engelske som ikke lenger bryr seg om hvordan korvettens kaptein oppførte seg for over 200 år siden (jfr Dahl i dette avsnitet) å

Oppsummert: Denne gjendiktningen er blant de beste som finnes på engelsk, fordi den balanserer dramatisk effekt med en riktig gjengivelse av Ibsens krevende form. Selv om den alene langt på vei tilbakeviser Edmund Gosses påstand om at en vellykket oversettelse av *Terje Vigen* er en umulighet, var ikke Northam selv fornøyd med den. I 2004 utarbeidet han en ny versjon, som også omhandles her.

Northam (#1)

There lived a remarkably grizzled man
on the uttermost, barren isle; -
he never harmed, in the wide world's span,
a soul by deceit or by guile;
his eyes, though, sometimes would blaze
and fret
most when a storm was nigh, -
and then people sensed he was troubled yet
and then there were few that felt no threat
with Terje Vigen by.

Revers-oversettelse

Det bodde en bemerkelsesverdig grånende
mann på den ytterste, øde øya;
han skadet aldri, i verdensvide spenn,
en sjel ved svik eller bedrag;
likevel kunne øynene hans
av og til blusse og uroe seg
mest når stormen var nær, -
da følte folk at han var bekymret likevel
og da var det få som ikke følte trussel
med Terje Vigen i nærheten.

ENGELSK (Newcombe 1996)**Oversatt:** Kirsti Sæbø Newcombe**Kilde:** Newcombe, K. S. (1996) *Terje Vigen* i *The Moral of the Story – Timeless Tales to Cherish & Share* s. 389-395, Nashville: Broadman and Holdman

VURDERING: Newcombe's bok er en samling av moralsk oppbyggelige historier fra Bibelen, litteraturen og myter. Hennes versjon av Terje Vigen er et slags prosa referat av handlingen, delt i verselinjer og med vesentlige deler av handlingen fjernet.

Newcombe (#1) There lived a strange and graying man on the uttermost naked shoal. He did not harm anyone neither on land nor sea. But sometimes his eyes held an ugly gleam, especially when the weather turned bad. Then people believed him to be mad and few there were who, without fear, came near Terje Vigen.	Revers-oversettelse Der bodde en fremmed og grånende mann på den ytterste nakne stimen. Han skadet ingen verken på land eller sjø. Men noen ganger hadde øynene hans et styggt glimt, spesielt når været ble dårlig. Da trodde folk at han var sint og få var det som uten frykt, kom nær Terje Vigen.
--	---

ENGELSK 14 WOXEN**Oversatt:** Trond Fredrik Woxen**Kilde:** Woxen, T. F. (2003) *I'll Spread My Wings – The Poetry Of Henrik Ibsen*, CD 2 track2, Boulder: Longship Productions Inc. and Trond Fredrik Woxen (Song lyrics)

VURDERING: Woxen oversatte flere av Ibsens dikt med for en CD-utgivelse med musikk av Edvard Grieg. Han har bevart handlingen i Terje Vigen og klart å hamle opp med rim-skjemaet. Men oversettelsen svekkes av flere tvungne rim, uvanlige ordvalg (#7 "nonplussed"/"adjust" og inversjoner.

Woxen (#1) There lived an unusual grey-haired one, On the outermost isle dwelled he, And harm from him was never done, Either on land or on sea. But sometimes mad sparks from his eyes would ignite, When storm clouds above did appear,	Revers-oversettelse Det bodde en uvanlig gråhåret en, På den ytterste øya bodde han, Og skade fra ham ble aldri gjort, Enten på land eller til havs. Men noen ganger tente gale gnister i øynene hans, Da stormskyene over dukket opp,
---	--

Then people whispered: "He's touched, all right! And very few would not without fright Come Terje Vigen near.	Så hvisket folk: «Han er rørt, greit! Og svært få ville ikke uten skrekk Kom Terje Vigen i nærheten.
---	--

ENGELSK (Northam 2004)

Oversatt: John Richard Northam

Kilde: Northam, John Richard (2004) *The Collected Poems of Henrik Ibsen in*

VURDERING: Dette var Northams forsøk på å forbedre det som allerede var en av de beste oversettelser til England i 1986. Og han har langt på vei klart det, side over to tredjedeler av strofene i denne versjonen er sterkere. Den ble dessverre ikke publisert før Northams død i 2004 og er fortsatt kun tilgjengelig digitalt hos Nasjonalbiblioteket på www.nb.no.

Northam (#1) There once lived a man, very grizzled and grey, On the furthest reef there could be; He harmed not a soul in the slightest way, Whether by land or by sea; His eyes though sometimes with menace glared, Most when a storm was nigh, And then he seemed troubled, so folk declared, And then there were few who'd not feel scared With Terje Vigen by.	Revers-oversettelse Det bodde en gang en mann, veldig grått og grå, På det lengste skjæret kunne det være; Han skadet ikke en sjel på den minste måte, enten på land eller til sjøs; Øynene hans, noen ganger med trussel, glodde, mest når en storm var nær, Og så virket han urolig, sa folk, og så var det få som ikke ble reddet med Terje Vigen.
---	--

ENGELSK 16 (Identity of the Soul 2008)

ENGELSK *identity of the soul*

Oversatt: Fydell Edmund Garrett og Axel Gerhard Dehly m/Margaret Reynolds

Kilde: Garrett, F. E. & Dehly, A. G. m/Margaret Reynolds som konsulent (2008) *Identity of the Soul (Performance Art comprising film on 5 screens, poetry and music)*, London: British Film Institute and Arts Alliance

VURDERING: Forestillingen *Identity of the Soul* var en sammensetning av film, musikk og poesi som ble vist utendørs flere steder i Midtøsten og i Japan. Oversettelsen på arabisk som også er omtalt i dette avsnittet, ble også en del av forestillingen. Den engelske versjonen er basert på oversettelser allerede omtalt, av Garrett og Dehly, men er et selvstendig verk med egne kvaliteter. Formen er som Ibsens tekst, med noen få urene rim, men og 30 inversjoner.

<p>Garrett & Dehly (#1) There lived a strange and grizzled man, On a bare island far out. He never harmed a single soul; On land Or on sea thereabout; At times fierce sparks from his eyes would light When stormy weather arose Then people said "he is mad all right" And then there were few who felt no fright When Terje Vigen came close</p>	<p>Revers-oversettelse Det bodde en fremmed og griset mann, På en bar øy langt ute. Han skadet aldri en eneste sjel; På land Eller på havet deromkring; Til tider lyste voldsomme gnister fra øyene hans Da det oppsto stormvær Da sa folk "han er sint ok" Og så var det få som ikke følte noen skrekk Da Terje Vigen kom i nærheten</p>
--	--

<p>ENGELSK (Halverson 2011)</p>	
Oversatt:	Dr. William H. ('Bill') Halverson
Kilde:	Halverson, W. H. (2011) <i>Terje Vigen – An Epic Poem by Henrik Ibsen</i> , Minneapolis: William H. Halverson (Privat utgivelse)

VURDERING: Halvorsens oversettelse er den nyste som kartleggingen identifisert, og er nok en privat-publisering fra en entusiast. Men Halverson er en profesjonell oversetter av dikt og sangtekster, som har mottatt flere priser. Han har benyttet et forenklet rim-skjema for sin *Terje Vigen*, *xbxbxdccd*, som letter rim-byrden betraktelig ved å fjerne behovet for den vanskelig "tredje rimord". -Han har valgt en lyrisk og avslappet stil som kan passe den moderne leseren godt, men som innebærer noen faremomenter. Alle utgangene i Ibsens dikt er som kjent mannlige, men Halverson har sluppet til flere kvinnelige i sin oversettelse: "whaler"/"sailor" i #7, "shocking"/"stocking" #8, og allerede i første strofe det ultra-svake par "weather"/"altogether".

<p>Halverson (#1) There lived a remarkably grizzled man On the outermost, barren key; He never did harm to a living soul, Either on land or at sea. But sometimes his eyes flashed with bitter rage Often in stormy weather - And then people thought he had lost his mind, And most, when this happened, were much inclined To avoid him altogether.</p>	<p>Revers-oversettelse Det bodde en bemerkelsesverdig grått mann På den ytterste, karrige nøkkelen; Han gjorde aldri skade på en levende sjel, Enten på land eller til havs. Men noen ganger glimtet øynene hans av bittert raseri Ofta i stormfullt vær - Og så trodde folk at han hadde mistet forstanden, Og de fleste, da dette skjedde, var mye tilbøyelige</p>
--	---

FÆRØYSK (Poulsen 1992)

Oversatt: Hilmar Poulsen

Kilde: Poulsen, H. (1992) *Terji Vigen* i tidsskriftet *Varðin (Varden)* bind 59, 1992 s. 110-120, Tórshavn: Varðin forlag

VURDERING: Denne er trolig oversettelsen med den desidert minste påvirkningspotensiale blant europeiske nasjonalspråk, siden Færøyene har færre enn 60.000 innbyggere. Det er også mulig at mange Færøyinger vil ha lest *Terje Vigen* allerede, siden Ibsens språk ligger så nær dansk, og Færøyene er en selvstyrt del av kongeriket Danmark. Vi tar den med i denne studien både fordi den fortjener å bli betraktet på lik linje med andre språk, og fordi den understreker hvor effektiv søkeprosessen i prosjektet har vært. Google translate støtter ikke færøysk, men ChatGPT tok utfordringen. Med unntak av det som kan minne om linjebytte i #1/6 og 7, har Poulsen holdt seg til Ibsens form med imponerende nøyaktighet. Men handlingen og tonen kan av og til vandre litt langt fra Ibsen.

Poulsen (#1)

Á ytstu útoyggj við Noregs strond
 búði eina ferð
 ein gráhærdur seggur, nú víða um lond
 Terji Vigen navngitin er.
 Fólk hildu, at hann stundum løgin var,
 tá ódn kring strendurnar hvein,
 tó gjørði hann aldri manni mein,
 men um hjálp skuldi veitast, tú fanst valla
 ein,
 sum í dirvi kom honum nær.

Revers-oversettelse

Revers-oversettelse
 På den ytterste utposten ved Norges kyst
 bodde en gang en mann,
 en gråhåret fyr, nå kjent over land
 Terje Vigen var hans navn.
 Folk trodde han noen ganger var lovens
 hånd,
 da ulykken hvinte langs strendene,
 men han gjorde aldri noen skade,
 men hvis hjelp skulle gis, fant du alltid en
 vei,
 som kom ham nær i nødens stund.

ISLANDSK (Jochumsson 1884)

Oversatt: Matthias Jochumsson f. 11.11.1835 Skógar d. 18.11.1920 Akureyri, poet, dramatiker, prest og oversetter

Kilde: Jochumsson, M. (1884) *Þorgeir i Vík* i tidsskriftet *Ljóðmaeli* (Lydmåler) s. 387-399, Reykjavík: Kristján Ó. Þorgrímsson

Narrativ kvalitet: Teksten beveger seg fritt rundt detaljene i Ibsens dikt, og noen ganger kan avstanden virke stor. Men bitene faller på plass og ved slutten mangler vi kun et par små detaljer:

Avvik:

- #26 Jochumsson er en av svært få oversettere som ikke har oversatt det røde flagget som sendte "Et Nødskrig foruden Ord", et av Ibsens lettest tilgjengelige lyriske bilder.
- #30 Ifølge Ibsen "Det raste paa Vraget en strid" etter at Terje har slått hull i båten. Men Jochumsson sier kun "her begynner det skrekkelige spillet".
- #30 Terje reagerer ikke synlig på å høre sitt avdøde barns navn, mens Ibsen sier han "bævred".

Poetisk kvalitet: Rimene er imponerende i denne oversettelsen, og Jochumsson har benyttet friheten som hans litt friere behandling av detaljene i narrativet, til god effekt. Ingen alvorlige rim-feil som bryter ababcdccd-skjemaet.

Kontekst: Til tross for alderen er ikke denne oversettelsen preget av krav fra omgivelsene. Kun Ibsens hint om et tvungent ekteskap er borte: Terje hadde i #6 "fått seg en kone som ble hans følgesvenn ganske raskt. Og Terjes desertering i #4 er også borte, kanskje fordi dette var en for alvorlig handling til at den kunne tas lett på.

Oppsummert: Balansen mellom innhold og form gjør dette utvilsomt til en gjendiktning og mye mer enn kun en oversettelse. At den har ikke vært erstattet eller oppgradert på 140 år, sier også noe om kvaliteten.

Jochumsson (#1)

Einn kynlegur halur hæru-grár,
í hólmanum yzta bjó,
mjög hversdagsgæfur, en heldur fár
og hafðist við mest á sjó;
en vissi' á ílt, varð ýgld hans brá,
svo ógnaði sjónar-brík ;
menn kváðu hann tryllings-köst þau fá,
en kljást ei nokkur vildi þá
við þorgeir, sem var í Vík.

Revers-oversettelse

En merkelig hval, mørk grå,
bodde på den ytterste øyen,
veldig hverdagslig, men ganske sjelden
og mest holdt seg til havet;
men visste å være slem,
hans rykte spredte seg raskt;
folk kalte det for trolldomskunster,
men ingen ville da krangle
med Thorger, som var i Vík.

LUXEMBURGSK

Ingen oversettelse

NEDERLANDSK

NEDERLANDSK (Quanjer-Steltman 1930)

Oversatt: Willemke **Quanjer-Steltman** f. ukjent d. ukjent, oversetter

Kilde: Quanjer-Steltman, W. & Quanjer, H. M. (1930) *Terje Vigen*, Zeist: J. Ploegsma

Narrativ kvalitet: Veldig tett på Ibsen med få avvik. De fleste forskjeller skyldes lyriske formuleringer for å understreke et poeng.

Avvik:

- #17 vannet folder seg til et vennlig smil.
- Og så er #22 "Sjømennene på skipet forsto det ikke da de så ham stå der stille" er en minimal oversettelse av mannskapets forundring over hvor fort "Et Noget var ligesom vejret bort" fra Terjes panne.

Poetisk kvalitet: Ibsens krevende rim-skjemaet er modifisert til *xbxbcdccd*, som letter arbeidet med å finne rimord, men ikke den største bekymringen, som er det 'tredje rimord' i verselinje 8. Ingen rim-feil.

Kontekst: Ingen utfordringer synlig i teksten.

Oppsummert: Dette er trolig eneste oversettelse av Ibsens dikt på islandsk, til tross for at den er nå over 80 år gammel, som bør si noe om kvaliteten.

Quanjer-Steltman & Quanjer (#1)

Daar woonde een zonderling, grijs van haar
op de naakte rots, ver van de kust; -
geen schepsel was er ter zee en op 't land,
of hij liet ze alle met rust;
maar zijn oogen fonkelden woest als er
raasd'
de zeewind bij stormgetij, -
dan meende het volk, dat hij was verdwaasd,
en zonder vrees was er niemand haast,
die kwam Terje Vigen nabij.

Revers-oversettelse

Det bodde en fremmed, grå av hår,
på den nakne steinen, langt fra stranden; -
det var ikke en skapning i havet eller på landet,
men han lot dem være i fred;
men øynene hans gnistret vilt
når havvinden raste under stormflo -
da trodde folket han var i ørken,
og uten frykt hastet ingen
for å nærme seg Terje Vigen.

SVENSK (Lindh 1872)

Oversatt: Theodor Lindh f. 13.01.1833 d. 21.07.190413. januar 1833, Borgå – 21. juli 1904, Borgå poet, advokat og parlamentsmedlem.

Kilde: Lindh, T. (1872) *Terje Vigen* i tidsskriftet *Åbo underrättelser* 22.01.1872 nr 11, Åbo

Narrativ kvalitet: Oversettelse fra norsk til svensk virker nesten like trivielt som norsk til dansk. Her er det ingen detaljer som går tapt fra fortellingen, bortsett fra ytterst trivielle ting.

Avvik:

- Terje rører "barnets røde kinn" i #40, ikke dets hår eller "slæb"
- Terjes "sorte bræt" på graven, er blitt til et kors.

Poetisk kvalitet: Ingen stor utfordring ligger i det å gjenskape både rytme, form og rim på et så nærbeslektet språk som svensk.

Kontekst: Ingen kontekstuelle utfordringer har oppstått mellom nabolandene.

Oppsummert: En enkel og temmelig ordrett oversettelse som drar betydelig fordel av språkernes nærhet til hverandre. Rytmen er som hos Ibsen og rimene følger stor sett de norske rimpar.

Lindh (#1)

Det bodde en underlig gråsprængd en
På den yttersta, nakna ö;
Han var väl ej någon menska till mehn
Hvarken på land eller sjö;
Men hans ögon stundom gnistrade styggt,
Helst i storm bland klippor och skär,
Och då mente folk, att han var förryckt,
Och den djerfvaste kände sig rädd och
betryckt,
När den gången han Terje kom när.

Revers-oversettelse

Det bodde en underlig gråsraglete en
på den ytterste, nakne øy;
Han var vel ikke noen menneske å regne
med,
Verken på land eller sjø;
Men hans øyne gnistret til tider ondt,
Særlig i storm blant klipper og skjær,
Og da mente folk at han var galen, Og den
modigste følte seg redd og bekymret,
Da den gangen Terje kom nær.

SVENSK ('Gånge Rolf' 1883)

Oversatt: 'Gånge Rolf'

Kilde: *Norra Posten* (1883) *Terje Vigen* i tidsskriftet *Norra Posten* 01-22.11.1883, Österbotten: *Norra Posten*

VURDERING: 'Gånge Rolfs' beretning er basert på en ordrett gjengivelse av Ibsens dikt på svensk, uten å endre ordstilling eller innhold i det hele tatt. Kun hans påstand om at han bodde i kyststrøk som dette "underligt gråskägg" skiller fortellingen fra Ibsen. Det er ikke gjort noe forsøk på å gjenskape poetikken, hverken med rim eller metrikk, bare å la fortellingen rulle. Lefeveres klassifisering plasserer 'Gånge Rolf's fortelling i gruppen poesi-til-prosa.

<p>Norra Posten (#1) Där bodde i min barndom på en naken ö, ytterst i skärgården, ett underligt gråskägg: - han gjorde visserligen ingen människa för när, hvarken på land eller sjö, men stundom gnistrade hans öga rätt styggt, synnerligen vid orolig väderlek och då mente folket, att han var förryckt och då var det just ingen, som utan fruktan nästades Terje Vigen, ty så hette den gamle.</p>	<p>Revers-oversettelse Det bodde i min barndom på en nak- en öy, ytterst på skjærgården, en merkelig en gråskjegg: - det gjorde han faktisk ingen mann for når, verken på land eller sjø, men noen ganger glitret øyet hans ganske slemt, spesielt bredt trøblete vær og da trodde folk det han var ekstatisk og så var det det ingen, som ble unngått uten frykt Terje Vigen, for det het den gamle mannen.</p>
---	---

TYSK (Neumann 1886)

Oversatt: Hermann Fritz Neumann f. 1858 Elmshorn d. 1920 Dresden, lærer, overretter og landskapsmaler.

Kilde: Neumann, H. F. (1886) *Gedichte von Henrik Ibsen – In deutschen Nachbildungen* s. 31-43, Wolfenbüttel: Verlag von Julius Zwißler

Narrativ kvalitet: Handlingen gjengir Ibsen på et meget detaljert nivå.

Avvik:

- #4 Terje deserterer ikke: "Deretter stakk han av til Amsterdam,"
- #13 Tønner blir til tonn: "Tre tonn bygg i båten"
- #43 Terjes personlighet er ikke refelktert i gravens vekster: "Der ligger han i vind og solskinn; Derfor ble gresset så stridig, men blomstene blomstrer villig der"

Poetisk kvalitet: Både rim og metrikk følger Ibsen nøyaktig, og de fleste lyriske bildene er med. Et titalls rimfeil av typen "Brigg"/"Blick" #8.

Oppsummert: En gjendiktning med veldig høy kvalitet, på samme nivå som Morgenstern (1902)

Neumann (#1)

Es wohnt' auf der äußersten, nackten Schär
Ein Greis, Terje Wigen genannt;
Er machte gewiß keinem Menschen Beschwer,
Weder zur See noch zu Land.
Aber oft hat funkelnd sein Auge geblickt,
Besonders bei stürmischer Flut;
Dann glaubten die Leute, er wäre verrückt,
Dann hatte kaum einer, von Grauen bedrückt,
Dem Alten zu nahen den Mut.

Revers-oversettelse

På den ytterste, nakne skjæren
bodde en gammel mann kalt Terje Wigen;
Han gjorde absolutt ingen ulempe for noen,
verken til sjøs eller på land.
Men ofte glitret øynene hans,
spesielt ved stormflo;
Da trodde folk at han var gal,
og få hadde mot til å nærme seg den gamle,
presset av frykt.

TYSK (Echtermeier 1889)

Oversatt: R. Echtermeier

Kilde: Echtermeier R (1889) *Terje Wigen: Eine nord'sche Mär (Et nordisk*

VURDERING: Echtermeiers *Terje Wigen* er en prosa gjenfortelling av Ibsens historie, sydd inn i en rammefortelling i 1. person fra en som kommer vandrende inn i kystbyen der Terje Wigen har jobbet som los. En nordmann som bor der forteller ham Terjes historie, som følger Ibsen fortelling ganske tett, men uten rim eller metrikk. Som undertittelen sier, dette er ikke et dikt, men et eventyr.

Echtermeier (#1)

Der Lootse war ein filberhaar'ger Greis,

Revers-oversettelse

Piloten var en sølvhåret gammel mann,

<p>Doch frisch gleich einem Jüngling schwang er sich Die steile Trepp' hinauf und sprang an Bord. Die Rechte drückt er mir mit frohem Gruß Und ging zum Steuer. Gleich darauf erflang Mit mächt'ger Stimme sein Kommandoruf. <i>Die Rah'n und Brassen knarrten und das Schiff</i> <i>Wandt' durch die Schären sich als hätt' es</i></p>	<p>Men han svingte seg frem som en ungdom Opp de bratte trappene og hoppet om bord. Han trykker høyre hånd mot meg med en glad hilsen Og gikk til rattet. Rett etterpå hørte jeg Hans kommandorop med en mektig stemme. <i>Verftene og brasmene knirket og skipet</i> <i>Gikk gjennom skjærgården som om den hadde liv,</i></p>
---	---

TYSK 3.

<p>TYSK (Baumgartner 1890)</p> <p>Oversatt: Alexander Baumgartner</p> <p>Kilde: Baumgartner, A. (1890) <i>Nordische Fahrten durch Skandinavien nach St</i></p>
--

VURDERING: Baumgartners oversettelse er bra med hensyn både til rim og metrikk, men ble ikke tatt med i analysen, fordi to oversettelser med høy kvalitet, Neumann (1896) og Mergenstern (1902), allerede var identifisert.

<p>Baumgartner(#1) Es wohnt' ein Sonderling, längst ergraut, Auf der Schären äußerstem Riff, Der hat noch keinem ein Leid gebraut, Sei es zu Land oder zu Schiff. Doch wild zuweilen sein Aug' er zückt Bei Sturmflut und Orkan. Drum meinten die Leute, er sei verrückt, Und keiner gerne näher rückt An Terje Vigen heran.</p>	<p>Revers-oversettelse Det bodde en original, lenge gråhåret, På ytterste skjær av skjærgården, Han har aldri voldt noen skade, Verken til lands eller til sjøs. Men av og til flammer det vilt i øynene hans Ved stormflo og orkan. Derfor mente folk at han var gal, Og ingen ønsket å komme nærmere Terje Vigen.</p>
--	---

<p>TYSK (Passarge 1900)</p> <p>Oversatt: Ludwig Passarge</p> <p>Kilde: Passarge, Ludwig (1900) <i>Gedichte von Henrik Ibsen s. 57-70, Leipzig:</i></p>
--

VURDERING: Passarges oversettelse er bra, med en lyrisk tone og litt frihet i handlingen for å møte kravene til rim og metrikk. Den ble ikke tatt med i analysen, fordi to oversettelser med høy kvalitet, Neumann (1896) og Mergensstern (1902), allerede var identifisert.

<p>Passarge (#1) Auf der letzten Klippe lebte einmal Ein Graukopf, weit in der See. Er wohnte so einsam nach seiner Wahl, That keinem Menschen weh. Doch blizt' es zuweilen in seinem Aug', Zumal wenn die Windsbraut da, Als wär' ein Gespenst er, ein wütender Draug; Dann wußten die Leute wohl, es taug' Nicht eben zu kommen ihm nah.</p>	<p>Revers-oversettelse På det ytterste skjær levde en gang en gråhåret mann, langt til havs. Han bodde ensomt etter eget valg, gjorde ingen vondt. Men det blinket til tider i øynene hans, særlig når stormen raste, som om han var et spøkelse, en rasende draug; da visste folk godt at det ikke passet å nærme seg ham.</p>
---	--

<p>TYSK</p> <p>Oversatt: Christian Morgenstern</p> <p>Kilde: Morgenstern, C. (1902) <i>Gedichte von Henrik Ibsen</i> s. 59-75, Berlin: S. Fischer</p> <p>Narrativ kvalitet: Veldig få avvik og de fleste er kjent fra andre oversettere</p> <p>Avvik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Å gi seg "Lykken I vold" i #13 er ikke det som en gudsfrykig mann skal gjøre, så Morgenstern har "Så overga han seg til Guds hånd." • I #27 slipper ikke Terje rattet aktivt: "Men da snurret rattet tilbake" • "Tønner" er blitt til "tonn" i #31: "Men Terje smilte: 'Ikke bekymre deg så mye; Hva om det var en sunket fiskebåt, med tre tonn korn som bærer oss?' " • Sammenhengen mellom vekstene på graven og Terjes personlighet er borte i #43 Den lå åpen for alle slags vær og skygge, derfor var gresset så taggete, men likevel gjennomsyret av ville blomster. <p>Poetisk kvalitet: Både rim og metrikk er av en veldig høy standard, med ytterst få rimfeil.</p> <p>Kontekst: Ingen kontekstuell sensitivitet, utenom et ønske om en mer Gudstro Terje.</p> <p>Oppsummert: En av de beste gjendiktningene på tysk</p>

<p>Morgenstern (#1) Er wohnte draußen im Schärenreich weit, Mit dem Weltmeer in wilder Eh'; Er tat gewiß keinem Menschen ein Leid Weder an Land noch zur See; Doch manchmal da blitzte sein Aug' voll Groll;</p>	<p>Revers-oversettelse Han bodde ute i øyriket langt, med verdenshavet i vill ære; Han gjorde absolutt ingen vondt mot noen verken på land eller til sjøs; Men av og til glimtet øynene hans av harme; Spesielt når han så stormen komme;</p>
---	--

Zumal wenn er Sturm kommen sah; Und da meinten die Leute, der Mann sei toll, Und kamen, heimlichen Bangens voll, Dem Terje Vigen nicht nah.	og da mente folk at mannen var gal, og kom, fulle av hemmelig angst, ikke nær Terje Vigen.
--	--

6. JENSEN

TYSK (Jensen 1993)
Oversatt: Odd Jensen
Kilde: Jensen, O. (1993) <i>Terje Wigen</i> , Oslo: Gyldendal

VURDERING: Jensens oversettelse er bra med hensyn både til rim og metrikk, men ble ikke tatt med i analysen, fordi to oversettelser med høy kvalitet, Neumann (1896) og Mergenstern (1902), allerede var identifisert.

Jensen (#1) Es wohnte ein kauziger, grauer Mann auf der nackten Insel in Lee. Er tat keinem Menschen Böses an weder zu Land' noch auf See. Doch konnte sein Auge blitzen entrückt; was bei stürmischem Wetter geschah – dann meinten die Leute er sei verrückt, und keinen gab es, der nicht bedrückt trat Terje Wigen nah.	Revers-oversettelse Det bodde en skrullete, grå mann på den nakne øya i le. Han gjorde ingen noe vondt, verken på land eller til sjøs. Men hans øyne kunne blinke bortimot besatt; når det blåste opp til uvær - da mente folk at han var gal, og ingen kom nær Terje Vigen uten å føle seg nedtrykt.
---	--

3.3.5 Kaukasisk språkgruppe (georgisk)

3.5.1 GEORGISK	Ingen oversettelse
-----------------------	---------------------------

3.3.6 Keltisk språkgruppe (irsk)

3.6.1 IRSK	Ingen oversettelse
-------------------	---------------------------

3.3.7 Romansk språkgruppe (fransk, italiensk, rumensk og speansk)

FRANSK: 6 oversettelser

FRANSK 1. LUGNE-POE

FRANSK (Lugné-Poë 1900)

Oversatt: Aurélien-Marie **Lugné-Poë** (1869-1940) Fransk teater-direktør, skuespiller og oversetter av skandinavisk diktning

Kilde: Lugné-Poë, A.-M. *Terje Vigen (Poème inédit)* i Annales politiques et littéraires 28.januar 1900 s. 55-57

VURDERING: Lugné-Poës redaktør omtalte denne tidlige versjon av Terje Vigen som en prosa-versjon, som det utvilsomt er. Nyhetsverdien av funnet mens Lugné-Poë var i Norge, var stor og det hastet å få ut en versjon.

Lugné-Poë (#1)

Un être étrange et grisâtre habitait - dans l'île aride la plus lointaine - ne faisant de mal à aucun homme de la terre ou de la mer,- cependant que parfois ses yeux étincelaient effrayants à l'approche des tempêtes. - Et le peuple le considérait comme fou, - et petit était le nombre des audacieux - qui osaient s'approcher de Terje Vigen.

Revers-oversettelse

En mererle og grå skapning bodde på den ødeste øya langt der ute, gjorde ingen skade på noen fra land eller hav, men noen ganger glitret øynene hans skremmende når stormene nærmet seg. Og folket betraktet ham som gal, og det var få tøffinger som våget å nærme seg Terje Vigen.

FRANSK 2 DE COLLEVILLE/DE ZEPELIN

FRANSK (de Colleville og de Zepelin 1902)

Oversatt: Vicomte de Colleville og F. de Zepelin

Kilde: Colleville, le Vicomte de & Zepelin, F. de (1902) *Henryk Ibsen – Poésies complètes – Traduites pour la première fois en français* s. 41-59, Paris: Éditions de la plume

VURDERING: Komplette gjengivelse av Ibsens handling, med unntak av at engelskmannens hår ikke blir grått over natten i #36. Ingen metrisk mønster synlig ved telling av stavelser i henhold til reglene for fransk poetikk.

<p>de Colleville (#1) Un homme singulier et déjà vieux Habitaît une île lointaine et désolée ; Sans doute il ne faisait de mal à personne Quand il demeurait à terre, non plus quand il naviguait, Et cependant son œil luisait parfois sinistrement, Surtout quand grondait l'orage. Alors on le tenait pour un fou, Et rares étaient ceux qui sans crainte Osaient s'approcher de Terje Vigen.</p>	<p>Revers-oversettelse En mer bodde det en merkelig og allerede gammel mann på en fjern og øde øy; Uten tvil gjorde han ingen vondt til noen da han var på land, heller ikke da han seilte, Og likevel lyste øynene hans av og til skummelt, særlig når stormen raste. Da ble han ansett som en galning, Og sjeldent var de som uten frykt våget å nærme seg Terje Vigen.</p>
--	---

FRANSK 3 DE CASANOVE

<p>Oversatt: Charles de Bigault de Casanove f. 08.07.1847 d 1910 ukjent sted, professor, språkviter, oversetter</p> <p>Kilde: Casanove, C. de B. (1907) <i>Henrik Ibsen – Poésies</i> s. 143-159, Paris: Société du mercure de France</p> <p>Narrativ kvalitet: Tett på Ibsen i detaljene, med noen få avvik som er kjent fra andre oversettere.</p> <p>Avvik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • #30 "[...]det ble stille på vraket" er det motssatte av Ibsens kamp ombord på den havarerte båten: "Der raste paa Vraget en Strid". Dette er et alvorlig avvik og er trolig resultat av en misforståelse. • #43 "[...] men bar alltid sitt svarte kors" for "Men bar dog sit sorte Bræt." Flere oversettere har byttet ut Terjes enkle gravstøtte på denne måten, trolig for å gjøre Terje sterkere i troen. • #43 "Den ble utsatt for solens hete og vindens pust, så den var dekket av grov og skarp gress, men blandet med ville blomster." Den poetiske forbindelse mellom Terjes personlighet og det hardføre gresset, og blomstene, er borte. <p>Poetisk kvalitet: Formen etterligner Ibsens "9-versing", men har ingen verdi siden strofene er yten noe regelmessig metrisk mønster eller rim. Et flertall av Ibsens lyriske bilder er med.</p> <p>Kontekst: Ingen kontekstuelle utfordringer.</p> <p>Oppsummert: Narrativt er dette en av de beste franske oversettelser, sammen med la Chesnais. Poetisk er det vanskelig å vurdere, siden andre poetiske kvaliteter er utiløienøeløe</p>
--

<p>de Casanove (#1) Un homme singulier, grisonnant, habitait une île lointaine et nue ; il ne faisait certes de mal à personne ni sur terre ni sur mer ; mais parfois ses yeux lançaient de sinistres éclairs, - surtout quand la tempête menaçait, - alors, les gens le prenaient pour un fou, alors bien peu osaient sans crainte s'approcher de Terje Vigen.</p>	<p>Revers-oversettelse En merkelig, gråhåret mann bodde på en avsidesliggende og naken øy; han gjorde absolutt ingen skade verken på land eller til sjøs; men av og til skjøt det skumle lyn ut av øynene hans - spesielt når stormen truet - da trodde folk han var gal, og svært få våget seg nær Terje Vigen uten frykt.</p>
--	---

FRANSK 4. DE COUSSANGE

<p>Oversatt: Jacques de Coussange</p> <p>Kilde: Coussange, J. de (1920) <i>Ibsen – Traduction nouvelle II</i> s. 28-38, Paris: La renaissance du livre</p>
--

VURDERING: Ingen metrisk mønster eller rim, men en lyrisk tone og noen fine vendinger.

Tas ikke videre fordi to gode franske oversettelser allerede er identifisert.

<p>de Coussange(#1) Un homme étrange, grisonnant habitait une île lointaine et dénudée; il ne faisait certainement de mal à personne, ni sur terre, ni sur mer; mais parfois ses yeux lançaient de sinistres éclairs surtout dans les mauvais temps; alors les gens pensaient qu'il était fou, alors il y en avait peu qui, sans frayeur, osaient l'approcher</p>	<p>Revers-oversettelse En mer bodde en merkelig, grånende mann på en avsidesliggende og nøgen øy; han gjorde helt sikkert ingen noe vondt, verken på land eller til sjøs; men av og til sendte øynene hans ut skremmende lyn, spesielt i dårlig vær; da tenkte folk at han var gal, og få våget å nærme seg ham uten frykt!</p>
---	--

FRANSK 5. LA CHESNAIS

FRANSK (la Chesnais 1934)

Oversatt: Pierre Georget **la Chesnais** f. 11.06.1865 Paris d. 1948 ukjent sted, forfatter og oversetter

Kilde: Chesnais, P. G. la (1934) *Henrik Ibsen – Oeuvres complètes* V s. 322-336, Paris: Librairie Plon

Narrativ kvalitet: Veldig tett opp til Ibsen, med få avvik

Avvik (#):

- 43 Under solens hete og vindens pust, har gresset over graven vokst ru og hardt, men blandet med ville blomster.

Poetisk kvalitet: Syllabisk metrikk med stavelsesantall 12-8-12-8-12-8-12-12-8, som tilsvarer Ibsens aksenturende taktmønster 4-3-4-3-4-3-4-4-3

Kontekst: La Chesnais bruker et par idiomatiske uttrykk (for eksempel i #4 "han hadde allerede spist en gal ku" betyr at Terje hadde hatt det vanskelig ("hadde alt døjet mangel Dravat").

Oppsummert: La Chesnais' oversettelse er den beste på fransk, med narrative tett på Ibsen, og med metrikk men ingen rim.

la Chesnais (#1)

Un personnage singulier, tout grisonnant,
habitait l'île extrême et nue;
certes, il ne faisait à personne aucun mal,
pas plus à terre que sur mer;
ses yeux, pourtant, luisaient parfois
vilainement,
surtout quand le temps menaçait,
les gens se demandaient s'il n'avait plus sa
tête,
et bien rares alors étaient ceux qui osaient
s'approcher de Terje Vigen.

Revers-oversettelse

En merkelig skikkelse, grånende,
bodde på den ytterste nakne øya;
han gjorde virkelig ingen noe vondt,
verken på land eller til sjøs;
likevel lyste øynene hans av og til
ondsinnnet,
spesielt når været truet,
og folk lurte på om han hadde mistet vettet,
og svært sjeldent var det da noen
som turde nærme seg Terje Vigen.

6.

FRANSK (Boyer. 2006)

Oversatt: Régis Boyer,

Kilde: Boyer, R. (2006) *Henrik Ibsen – Poèmes* s. 100-114, Paris: Les belles lettres

VURDERING: Tett på Ibsen og mer moderne tone, men ingen synlig metrikk og ingen rim. Tas ikke videre fordi oversettelser med høyere kvalitet allerede er identifisert.

<p>Boyer (#1) L'était un homme étrange, grisonnant, habitait une île lointaine et nue; sûr qu'il ne faisait de mal à personne ni sur terre ni en mer; pourtant ses yeux scintillaient farouchement parfois, surtout par temps déchaîné, les gens pensaient alors qu'il était fou et rares ceux qui, sans crainte, de Terje Vigen approchaient.</p>	<p>Revers-oversettelse Revers-oversettelse Han var en merkelig, griset mann, bodde på en avsidesliggende, naken øy; sikker på at han ikke skadet noen verken på land eller til havs; likevel glimtet øynene hans heftig til tider, spesielt i stormfullt vær, folk trodde da han var gal og sjeldne de som uten frykt, av Terje Vigen nærmet seg.</p>
---	---

<p>ITALIENSK (Verno 1904)</p> <p>Oversatt: Mary von Verno og Renato Manzini</p> <p>Kilde: Verno, M. & Manzini, R. (1904) <i>Terje Vigen – In alto – Poemetti</i> s. 17-31, Bari: Gius. Laterza</p>
--

VURDERING: Veldig 'blomstrete' språk som vandrer langt fra Ibsen. Ingen rim eller metrisk mønster. Tas ikke videre fordi en oversettelse med høy kvalitet på Italiensk allerede er identifisert.

<p>Verno & Manzini (#1) Lontano, nel mare, sulla più alta rocca, viveva tempo addietro un vecchio, amante della solitudine e incapace di far male ad alcuno. Ma l'occhio suo talvolta s'accendeva; quando il vento soffiava più forte pareva uno spettro, aveva una smania furiosa; allora prudenza insegnava non avvicinarlo.</p>	<p>Revers-oversettelse Langt borte, i havet, på den høyeste klippen, bodde det en gammel mann for lenge siden, som elsket ensomheten og var ute av stand til å skade noen. Men øynene hans kunne av og til lyse opp; når vinden blåste hardere, virket han som et spøkelse, med en voldsom lyst; da var det klokt å ikke nærme seg ham.</p>
--	---

ITALIENSK 2 OTTOLINI

<p>Oversatt: P. Ottolini</p> <p>Kilde: Ottolini, P. (1914) <i>Poemetti e liriche di Enrico Ibsen</i> 45-59, Lanciano: G. Carabba</p>

VURDERING: Ingen rim eller metrisk mønster. Tas ikke videre fordi en oversettelse med høy kvalitet på Italiensk allerede er identifisert.

<p>Ottolini (#1) Un personaggio strano e già negli anni di vecchiezza. Abitava una deserta isoletta laggiú. Ma non faceva male a niuno sul mar, non sulla terra; pure talor lucea sinistramente lo sguardo suo, e piú se la tempesta infuriava. Allor pareva un pazzo: senza timor, ben pochi avriano osato anche sol d'appressarsi a Terje Vigen.</p>	<p>Revers-oversettelse En merkelig skikkelse allerede i sine eldre år. Han bodde på en øde øy der borte. Men han gjorde ikke noen vondt verken på havet eller på landjorden; likevel kunne blikket hans noen ganger lyse ondskapsfullt, spesielt når stormen raste. Da virket han som en galning: uten frykt, få ville våget å nærme seg Terje Vigen.</p>
--	--

ITALIENSK 3 VALSECCHI

<p>Oversatt: Fausto Valsecchi f. 31.12.1890 Lecco, d. 04.06.1914 Lecco poet og oversetter Kilde: Valsecchi, F. (1922) <i>Henryk Ibsen – Poesie complete</i> s. 13-24, Milano: Sonzogno</p>	
<p>Narrativ kvalitet: Følger Ibsen med litt mer lyrisk språk. Få narrative avvik, alle kjent fra andre oversettelser</p>	
<p>Avvik</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • # 30 Ibsen har "Der raste paa Vraget en Strid", men i Valsecchis oversettelse er det ingenting om at Terje slås med sin gamle fiende på dette punktet. • # 43 "[...] men bar alltid sitt svarte kors." (BC) for "Men bar dog sit sorte Bræt." HI. Flere oversettere har byttet ut Terjes gravstøtte på denne måten, trolig for å styrke inntrykket av at Terje var sterkere i troen enn den øvrige teksten indikerer. • # 43 "På grunn av sol og vind er gresset som vokser hardt og tørt" (LP) for "Han lagdes for Solbrand og Vindes Vift, / Og derfor blev Græsset saa stridt og stivt": Vekstene gjenspeiler Terjes personlighet og liv, i en vakker lyrisk referanse, som her går tapt. 	
<p>Poetisk kvalitet: Ingen rim eller metrisk form</p>	
<p>Kontekst: Ingen kontekstuelle utfordringer, bortsett for at Terje får et kors på graven sin.</p>	
<p>Oppsummert: Den beste italienske oversettelsen, men uten rim eller metrikk.</p>	

<p>Valsecchi (#1) Un uomo singolare e già vecchio abitava un'isola lontana e desolata; indubbiamente non faceva male a nessuno quando viveva in terra e neppure quando navigava;</p>	<p>Revers-oversettelse En merkelig og allerede gammel mann bodde på en fjern og øde øy; uten tvil gjorde han ikke vondt mot noen mens han var på land eller når han seilte; likevel lyste blikket hans til tider skummelt, spesielt når orkanen</p>
--	---

<p>3.7.3 PORTUGISISK</p>	<p>Ingen oversettelse</p>
---------------------------------	----------------------------------

e tuttavia talvolta il suo sguardo brillava sinistramente, specialmente quando rumoreggiava l'uragano. Allora lo si considerava come un pazzo e pochi erano quelli che senza timore osavano avvicinarsi a Terje Vigen.	raste. Da ble han sett på som gal, og få våget å nærme seg Terje Vigen uten frykt.
--	--

3.7.4 RUMENSK

(1 oversettelse)

RUMENSK

<p>Oversatt: St. O. Iosif, og D. Anghel (biografi ukjent)</p> <p>Kilde: Iosif, St. O. & Anghel, D. (1906) <i>Henrik Ibsen – Poesii s. 55-74</i>, Bucuresti: Minerva</p> <p>Narrativ kvalitet: Veldig lyrisk språk med mange utsvevinger som beveger seg langt fra Ibsen</p> <p>Avvik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • #4 "[...] en morgen løp han til Amsterdam." • #19 "Men kanskje dekket sjømennene stemmen hans, så ikke Herren hørte, og var med på deres sak, akkurat som alltid når de herjer i fjordene." Dette er en oppfinnsom omskriving av Ibsens " Dog, højere skreg nok de Femten, end han: / Som ved Lyngør, saa gik det her. / Lykken er med den engelske Mand / Paa Rov mellem Norges Skjær." • #36 LC mangler en tekst tilsvarende HIs "Og hans Haar, – saa kjendtes ved første Gry – / Blev graat i den eneste Nat." Dette er et effektivt dramatisk bilde som da blir borte. • #43 Men på en krans av kors med tiden hadde blitt svart, kunne man lese, glitrende i hvite bokstaver: Et navn: Terje Vigen og dødsåret hans. • #43 Fra solens og havets gavmilde gave hadde det vokst høyt og hardt gress på graven, men gresset var delt i to med ville blomster. <p>Poetisk kvalitet: Lyriske formuleringer, men ingen rim eller metrikk</p> <p>Kontekst: Ingen kontekstuelle utfordringer</p> <p>Oppsummert: Den eneste oversettelsen på Rumensk, med en god og lyrisk gjengivelse av Ibsens fortelling, men uten rim og metrikk</p>	
<p>Iosif & Anghel (#1) Intr'un ostrov, departe, pe-o stâncă solitară, Trăia în alte vremuri un om bătrân și straniu, El nu făcea la nimeni, de sigur, nici un rău Nici când stetea acasă, nici când umbla pe ape Dar ochii câte odată îi scăpărau sălbatec</p>	<p>Revers-oversettelse På en øy, langt borte, på en ensom klippe, levde det en gang en gammel og merkelig mann, han gjorde sikkert ikke noen noe vondt, verken når han var hjemme eller når han gikk på vannet.</p>

<p>Și mai cu seam' atuncea când bântuia furtuna, Átuncea nebunia părea că-l cucerește. Și rari erau aceia ce-ar fi avut curajul Atunci cu Terje Vigen să stee față 'n față.</p>	<p>Men øynene hans blinket til tider vilt, spesielt når stormen herjet. Da virket galskapen å overmanne ham. Og sjeldent var det de som hadde mot til å stå ansikt til ansikt med Terje Vigen da.</p>
---	---

<p>SPANSK (<i>El Tesoro de la Juventud</i> 1919)</p> <p>Oversatt: Ukjent</p> <p>Kilde: <i>El Tesoro de la Juventud</i> (Tidsskrift) (1919)</p>

VURDERING: En fortelling for ungdommen, uten rim eller metrikk.

<p>(#1) <i>El Tesoro de la Juventud</i> En un peñón sobre la playa enhiesto, Por su propia elección retiro impuesto, Vivió un viejo, una vez, solo y sombrío, Sin que jamás a la maldad dispuesto Se encontrará su espíritu bravío. Pero, a veces, lanzaban sus pupilas Siniestros resplandores, Cuando las olas de la mar tranquilas Se encrespaban del viento a los furoros. Cual si un espectro de las olas fuese, En cuyo ser la tempestad rebosa, La gente, al verle, huía presurosa, Sin que nadie acercársele quisiese.</p>	<p>Revers-oversettelse På en stein på den stående stranden, Etter eget valg upåklagelig tilbaketrekning uesto, Det bodde en gang en gammel mann, alene og dyster, Uten noen gang villig til ondskap Din modige ånd vil bli funnet. Men noen ganger kaster de blikket Uhyggelig glød, Når havets bølger roer seg De raste fra vinden til raseri. Som om det var et spekter av bølgene, I hvis vesen stormen renner over, Folket, da de så ham, flyktet raskt, Uten at noen vil nærme seg ham.</p>
--	---

SPANSK 2 PARDO

SPANSK (Pardo 2016)

Oversatt: Jesús Pardo

Kilde: Pardo, J. (2016) *Poesía completa* s. 87-100, Buenos Aires: Losada

Narrativ kvalitet: Vektlagt en sterkere tro for Terje

Avvik:

- #10 Ingen svikt i avlingen
- #13 tillit til Gud, ikke bare 'lykken'
- #15 Korvetten kommer med full fart
- #22 Hans bønner kompenserte for mannskapets hån
- #30 "uorden økte i skroget" istedenfor en kamp
- #31 De ligger oppå en båt som veier tre tonn

Poetisk kvalitet: Ingen rim men mulig syllabisk metrisk mønster

Kontekst: Ingen tegn til kontekstuell sensitivitet

Pardo (#1)

Érase un entrecano hombre. Habitaba
En la isla más lueña y parca.
Nunca jamás daño hizo a gente alguna
Ni en alta mar ni en tierra firme;
Pero a veces sus ojos relucían
Siniestros contra el tiempo avieso,
Y entonces decían todos: "Está loco",
Y pocos eran los que sin espanto
Se acercaban a Terje Vigen.

Revers-oversettelse

Det var en griset mann. Bebodd
På den letteste og mest sparsomme øya.
Han har aldri skadet noen
Verken på åpent hav eller på tørt land;
Men noen ganger glitret øynene hennes
Uhyggelig mot det rampete været,
Og så sa de alle: "Han er gal",
Og få var de uten frykt
De nærmet seg Terje Vigen.

3.3.8 Semittisk språkgruppe (arabisk, hebraisk og maltesisk)

3.8.1 ARABISK

1 oversettelse

ARABISK

Oversatt: Fadhil Al-Azzari (f. Kirkuk, Irak 1940) Poet, oversetter fra tysk, redaktør og litteraturkritiker, bosatt i Berlin.

Kilde: www.identityofthesoul.com/Media/Terje%20Vigen%20Arabic.pdf
(Gjendiktningen ble utarbeidet i 2006 som en del av multi-media-forestillingen *Identity of the Soul* (2009), basert på *Terje Vigen* og et dikt av den arabiske poet Mahmoud Darwish (1941-2008) *A Soldier Dreams of White Lilies*.

VURDERING: Følger Ibsen tett, men med små forskjeller i handlingen og ingen rim

<p style="text-align: center;">Al-Azzari (#1)</p> <p>في سالف العهد عاش شيخ غريب الأطوار في جزيرة نائية جرداء. لم يسيء الى أحد قط في حياته سواء في البر أم في البحر ومع ذلك كانت عيناه تتقدان غضباً أحياناً إذا ما رأى العاصفة تهب مقبلة فيرميه الناس حينذاك بالجنون فلا يقترب من تيريه فيغين سوى قلة لا تهابه.</p>	<p>Revers-oversettelse</p> <p>En gang levde det en merkelig gammel mann På en avsidesliggende og øde øy. Han hadde aldri gjort noen noe vondt i sitt liv, verken på land eller til sjøs, Og likevel flammert øynene hans av sinne noen ganger Når han så stormen nærme seg, Da folk på den tiden anså ham som gal, Så ingen nærmet seg Terje Vigen, Unntatt noen få som ikke fryktet ham.</p>
---	--

HEBRAISK

<p>Oversatt: Sabina Messag og Vanke Nurnik</p> <p>Kilde: Messag, S. & Nurnik, V. (2013)</p>

VURDERING: Følger Ibsens handling, men med mye religiøst snakk på veien. Historien er gjenkjennelig.

<p>(#1) Messag & Nurnik</p> <p>מעשה בספן שחי לו על אי - שערו כפר הלבין כל פלו. מעולם לא פגע לרעה באיש בכל העולם ומלואו. אך יש ובעיניו נצתה אש זרה ביחוד כשהיו סערות, אז אמרו כל רואיו בינתו נסתתרה" ואיש לא העז, לטוב או לרע, אל טרייה ויגן לפנות.</p>	<p>Revers-oversettelse</p> <p>Det var en historie om en sjømann som bodde på en øy - håret hans var blitt hvitt som snø. Han hadde aldri gjort noe ondt mot noen i hele verden og dens fylde. Men det var et fremmed lys i øynene hans, spesielt når stormene herjet, da sa alle som så ham: "Hans forstand er skjult." Ingen mann våget å gå, verken til det gode eller det onde, når Terje Vigen nærmet seg.</p>
--	---

MALTESISK	Ingen oversettelse
------------------	---------------------------

3.3.9 Slavisk språkgruppe (belarusisk, bosnisk, bulgarsk, kroatisk, makedonsk, montenegrisk, polsk, russisk, tsjekkisk og ukrainsk)

BELARUSISK

Ingen oversettelse

BOSNISK

Ingen oversettelse

BULGARSK

Ingen oversettelse

KROATISK

Ingen oversettelse

MAKEDONSK

Ingen oversettelse

MONTENEGRINSK

Ingen oversettelse

POLSK (Engeström 1875)

Oversatt: Wawrzyniec Benzelstjerna Engeström, f. 08.05.1829 Poznan d. 22.10.1910
Gryzyna, poet og oversetter

Kilde: Engeström, W. B. (1875) *Terje Wiegen* i tidsskriftet *Lech: tygodnik
ilustrowany poświęcony nauce, sprawom słowiańskim i rozrywce (Lech: et
illustrert ukeblad viet til vitenskap, slaviske saker og underholdning)* 1878 nr
19 s. 150-152.

Narrativ kvalitet: Forskjellen er lyrisk heller enn substantiv. Få elementer mangler.
Avvik:

- # 2 Jeg så denne gamle mannen flere ganger
- # 13 Kastet til sjøs, overgir han seg til Gud
- #20 Men fiendens båt stanser i jakten - Den kretser rundt og begynner kampen!
- #24 I hjemmehavnen ble han ikke ønsket velkommen, Det var ingen som hadde hastverk mot ham, Han spurte heller ikke etter noen, Ga sine landsmenn en kald hånd.
- #43 Og over graven, havets og fjellets, Synger hans minners koraler, Og villblomstene kler marken.

Poetisk kvalitet: Moderert rim-skjema *ababccdde*, som er gjennomgåend unntatt i #43
abaecdde

Kontekst: Ingen tegn til kontekstuell sensitivitet

Oppsummert: En fin og lyrisk gjendiktning med en kreativ forenkling av Ibsens "9-
versing"

Engeström

Pośród północnych wysep szeregu
Żył ongi stary - szczególny człek,

Revers-oversettelse

Blant de nordlige øyene bodde en gang
en spesiell gammel mann,

<p>W odludnej wiosce - na samym brzegu Kędy mu długi upłynął wiek. Mówiono o nim, że był szalony, - Niejeden patrzył nań przerażony, Bo gdy się czasem na burzę miało W oczach mu jakoś tak dziwnie drgało By w morskie gromy się rzucić chciał</p>	<p>I en avsidesliggende landsby ved bredden Der han tilbrakte sitt lange liv. Det ble sagt om ham at han var gal, Mange så på ham med frykt, For når det var storm, Så det ut som øynene hans vibrerte merkelig, Som om han ville kaste seg inn i havets torden.</p>
---	---

<p>RUSSISK (Zaikov 2022)</p> <p>Oversatt: Pavel Zaikov</p> <p>Kilde: Zaikov, P. (2022)</p> <p>Narrativ kvalitet: Lyrisk tone, men tett opp til Ibsens handling med få avvik.</p> <p>Avvik: Ingen vesentlige avvik</p> <p>Poetisk kvalitet: Rim-skjema <i>ababcdccd</i></p> <p>Kontekst: Ingen tegn til kontekstuell sensitivitet</p> <p>Oppsummert: En imponerende gjendiktning, der både rim og et lyrisk innhold kommer sammen på en overordentlig måte.</p>	
<p>Zaikov (#1) Он странным слыл, его дом стоял в устье фьорда, на голой скале. Людей он, впрочем, не задевал ни на море, ни на земле. И все же порой сверкал его взгляд, когда надвигался шквал; он в буйство впадал, говорил невпопад. Даже тот, кому сам черт не брат, перед гневом его пасовал.</p>	<p>Han var kjent for å være rar, huset hans sto ved munningen av fjorden, på en bar stein. Han skadet imidlertid ikke folk. verken på sjøen eller på land. Og likevel glitret øynene hans noen ganger, når det kom storm; han falt i raseri, snakket malplassert. Selv den som djevelen selv ikke er en bror for, bukket under for hans sinne.</p>

TSJEKKISK (Kučera 1899)

Oversatt: Karel Kučera f. 30.09 1854 Luštěnice d. 11.10.1915 Dašice, poet, forfatter og oversetter

Kilde: Kučera, K. (1899) *Básně (Dikt)* s. 53-69, Praha: Alois Wiesner

Narrativ kvalitet: De fleste elementer er med, men innenfor en lyrisk form som kan øke avstanden til Ibsen i deler av oversettelsen

Avvik:

- # 2 da Terje vandret gjennom skyggeriket, allerede i sitt sekstiende år.
- # 5 Han hadde ingen ro, jorden brant under ham som en palme; men bedre var det å konkurrere med skyene i det store havet, bølgende fremover!
- # 15 Plutselig, som om et isord var låst i hans lepper om sannheten
- # 30 i et øyeblikk, med en rasende kamp, mot vraket; men en mor løftet sitt barn høyt, i armene, med et blekt ansikt og vidåpne øyne.

Kučera

Kde nejzazší, pustý tměl ostrov se v šeru,
šedivec divný bydlel, žil; -
na moři, suchu žádnému věru
ni stéblem cesty neskřížil;
přec někdy oči mu děsně plály -
zvlášť bouří kdy obzor vzplál, -
tu lid co k bláznů zřel k němu z dáli,
ba mnozí tam se přiblížit báli,
kde Terje Vigen stál.

Revers-oversettelse

På den fjerneste, øde øya i skumringen
bodde en merkelig gråing; på havet, uten et
eneste strå til visshet, krysset ingen
noensinne veien hans; likevel flammende
øyne i hans blekne skikkelse, spesielt under
stormer når horisonten flammet opp, da folk
fra avstand så mot ham som om han var gal,
mange vegret seg for å nærme seg der Terje
Vigen sto.

TSJEKKISK (Hiršal. 1998)

Oversatt: Josef Hiršal

Kilde: Hiršal, J. (1998) *Terje Vigen*, Praha: Vox Humana

VURDERING: På rim og veldig tett opp mot Ibsens handling. En veldig god oversettelse, med Kuceras er bedre og vi trenger bare en.

Hiršal (#1)

Na dálném ostrově v samotě žil
podivín - stářímu zbělel mu vlas.
Na moři, na zemi neublížil
nikomu po celý čas.
Jen se však bouře ujala vlády,
zlý plamen v očích mu vzplál.
Ti, kdož ho znali, starý i mladý,

Revers-oversettelse

På en avsidesliggende øy i ensomhet
bodde en fremmed mann - håret ble
hvitt av alderen. Til sjøs, på land gjorde
han ingen skade på noen hele tiden.
Men så snart stormen tok over, blusset
en ond flamme opp i øynene hans.
De som kjente ham, gamle og unge,

šli od něj dál a každý se tady Terje Vigena bál.	flyttet fra ham og alle her var redde for Terje Vigen
---	--

UKRAINSK	Ingen oversettelse
-----------------	---------------------------

3.10 Tyrkiske språkgruppe

TYRKISK	Ingen oversettelse
----------------	---------------------------

ASERBAJDSJANSK	Ingen oversettelse
-----------------------	---------------------------

3.11 Egne gren i den indo-europeisk språkfamilien

ALBANSK	Ingen oversettelse
----------------	---------------------------

ARMENSK	Ingen oversettelse
----------------	---------------------------

GRESK. (Papadimitropoulos 2021)	
Oversatt: Theodosios Papadimitropoulos	
Kilde: Papadimitropoulos, T. (2021) <i>Ἐρρῆκος Ἴψεν - Τέριε Βίγκεν</i> (Henrik Ibsen – Terje Vigen), Aten: Theodosios Ag. Papadimitropoulos	
Narrativ kvalitet: Lyriske paralleller, men tett opp til Ibsenog hovedelementene er til stede. Vanlige småfeil.	
Avvik:	
<ul style="list-style-type: none"> • #4 Ingen desertering 	
Poetisk kvalitet: Ingen rim eller synlig metrisk form	
Kontekst: Ingen tegn til kontekstuell sensitivitet	
Oppsummert: Papadimitropoulos har oversatt Ibsen temmelig direkte og koinsentrert seg om en gjengivelse av handlingen innenfor et lyrisk språk og tone.	
Papadimitropoulos (#1) Ζούσε παράξενος στην ὄψη ψαρομάλλης στην ἐρημιά τοῦ μακρυνοῦ τενάγους αὐτὸς ποτὲ δὲν ἔβλαψε ἄνθρωπο κανένα στή χώρα πέρα ὀλάκερη, τὸν πόντο ἀλλὰ στιγμὲς τὰ μάτια του μυστήρια λάμπαν...	Han levde merkelig til, med håret som en fisker, i ødemarken av den fjerne bukten; han skadet aldri noen mennesker verken på land eller til havs, men noen ganger lyste øynene hans mysteriøst...

ἀνήμερη σὰ ῥχόταν καταγίδα...
κι ὁ κόσμος νόμιζε πως ἦταν τρελλαμένος
καὶ λίγοι ὑπῆρχαν ποὺ τὸν τρόμο δέν
ἐνοιῶθαν
τὴν ὥρα ποὺ πλησίαζε ὁ Τέριε Β γ ε ν.

når uvær kom...
og verden trodde han var gal
og få var de som ikke følte frykt
når Terje Vigen nærmet seg.

5. KONSOLIDERT ANALYSE

Jeg skal nå ser nærmere på analyseresultatene konsolidert på tvers av oversettelsene, og fordelt på narrative og poetiske elementer. Det ser ut til å gå et klart skille mellom oversetterne som "valgte side" i møtet med *Terje Vigen*s narrative og poetiske kvaliteter, begge krevende på hver sin måte. De som valgte først og fremst å være tro mot fortellingen, har hatt en fordel i at de kunne gå i dybden i handlingens detaljer og finne frem til små men viktige poeng som kan ha vært nesten usynlige for andre. Oversetterne som valgte poetikken derimot har fått mer lyrisk spillerom i forhold til handlingen, ofte nødvendig siden de poetiske kravene som Ibsens "9-versing" stille er strenge. Oversetteren risikerte da å miste kontakt med det dramatiske og det medmenneskelige i Ibsens dikt, og kunne fort drukne i en oversvømmelse av tvungne rim, sære ordvalg og syntaktiske inversjoner.

5.1 NARRATIV KVALITET

I følgende gjennomgang har jeg valgt å se bort fra de oversettelsene som har en form eller et innhold som er så forskjellig fra Ibsens, at en detaljert sammenligning basert på enkeltelementer, ikke ville gitt mening. Nærbøs moralsk-fokuserte referat på engelsk fra 1996, 'Gånge Rolfs' prosa-gjengivelse i svenske *Norra Posten* i 1883, og tyske Echtermeiers bruk av Ibsen i en egen rammefortelling, er blant disse verkene. Også den anonyme oversetteren til spansk i *El Tesoro de la Juventud* (1919), som er opptatt av å nå et ungt publikum, har forenklet fortellingen for mye til at den er av interesse for videre analyse.

Men for de andre 50, hva har de fått med seg? Jeg begynner med elementene som ser ut til å ha utfordret oversetterne, før jeg går gjennom noen av de mer populære.

Ibsen bygger opp karakteren Terje møysommelig, men raskt. I løpet av tide fra vårt først møte med ham til Skagenfarten begynner, har vi lært så mye om hans styrker, drømmer, mot og svakheter, at vi ser ham i flere dimensjoner og vi bryr oss. Og brikkene som Ibsen bruker i denne konstruksjonen er kanskje ikke så store, men alle sammen er viktige: Terje som "stured en Dag eller to," festlivet "i sus og dus" som han fortsatte med etter at han var gift, rømningen hans fra skipet i Amsterdam, mistanken om en vanskelig barndom, og ikke minst et mulig tvangsekteskap. Det er nettopp på grunn av disse litt negative detaljene, at Terje Vigen trer frem i diktet som en virkelig person for oss, like mye som på grunn av de positive sidene. Da

vil vi ham vel enda mer når han klarer så raskt å "ryster Sorgen af", når blir så altoppslukende glad i datteren, når han elsker havet som en gammel venn og når han har mot til å stole på egne krefter og kan gi seg "trøstig Lykken i vold", når dristig handling er påkrevd.

I de svakere oversettelsene som er analysert, er det ofte disse detaljene som mangler. Av de negative trekkene er det rømningen i Amsterdam som oftest blir borte. Selv i noen av de sterkeste gjendiktingene, som tyske Neumann (1886) har den ikke med. I det sterke og militariserede Tyskland som ble dannet ved rikssamlingen i 1871, var kanskje desertering en så alvorlig handling at den ikke ville gitt Terje noen vei tilbake karaktermessig? De fleste oversetterne som lar deserteringen uteblir, nøyer seg med å la Terje rømme *til* Amsterdam. Løsningen er grei nok, men den forringer vår helhetlige oppfatning av Terjes styrke, siden det å komme tilbake etter å ha begått et slikt feiltrinn, krever mot.

Andre svake karaktertrekk har Ibsen gjort litt mindre opplagt. Hvorfor kom Terje så tidlig fra en far og en mor, som han ikke ser ikke ut til å ha truffet igjen, og var han nødt til å gifte seg? Som med flere andre tvetydige elementer i diktet, kan det være fristende å bare sløyfe disse i stillhet.

Terjes litt distanserte og noe kravstore forhold til Gud er også noe som må tolkes forsiktig, for å få til måten han tilnærmer seg den Allmektige på gradvis. Fra å være "nær ved en Bøn" i #15 beveger han skrittvis mot Gud, men for noen oversettere var prosessen for langsom. Blant de oversetterne som ville ha Terje til å legge seg i Guds hender heller enn gi se hen til "Lykken", er engelske Dahl (1872), finske Jalkanen (1915), polske Engeström (1877) og kanskje den mest vedvarende av de tyske oversetterne, Morgenstern (1902). Dette ønske om en frommere Terje er heller ikke forbeholdt oversettere som levde for over et hundre år siden: Jesús Pardo gjorde det samme nå, i vår egen tid, da han oversatte *Terje Vigen* til spansk i en utgivelse fra 2016. Enda flere oversettere, som ikke klarte å gjøre Terje mer sikker på sitt forhold til Gud mens han levde, gjorde det de kunne etter at han var død. Blant de mange som stilt har byttet ut det sorte brettet på Terjes grav med et kors, er både de Casanove (1907) og de Coussange (1920) fra Frankrike, og svenske Lindh (1872) og russiske Zaikov (2022).

Andre, mindre kontroversielle elementene i *Terje Vigen*, har også forårsaket vanskeligheter for oversetterne, både ord, uttrykk og hendelser. Begrepet "Morild", for eksempel var det nesten ingen som klarte å oversette, og noen gjorde som svenske Lindh, og bare sløyfet det.

Fenomenet med selvlysende plankton uansett ikke kjent overalt, og dets rette navn, "bioluminescens", ville neppe passet inn i Ibsens taktform. Northam (1986) kom trolige nærmeste, med "Phosphorus blazed" men særligg poetisk er det ikke. Andre ord som forsvant etterlot seg større hull: Da flere oversettelser ikke ta med "Misvæxt" (#10), forsvinner svikten i avlingen, og hele hungersnøden må tilskrives noen få engelske krigsskip. Også løsningen for Terjes egen sultekatastrofe, "Tre Tønder Byg", blir av flere oversatt som "tre tonn," som ville sannsynligvis ha ødelagt fortellingen på et tidlig tidspunkt.

Alle manglende oversettelser endrer noe ved diktet, men endringen blir ikke alltid synlig med det samme. Når vi ser for eksempel på Christian Kroghs stemningsfulle tegninger for *Terje Vigen*, forstår vi hvor skummel korvettens inntreden i historien var egentlig ment å være. Den kom ikke i en rasende fart mot Terje, for å ta ham. Den ble liggende stille "at duve for bakkede sejl", men for et fryktinngytende spøkelsesskip det måtte ha vært, men tåken som sakte avdekket skipet foran dets offer. Flere oversettere ser ut til å ha hatt problemer med de maritime uttrykk, og da har et fint teatralisk øyeblikk gått tapt.

Et enda viktigere del av dramatikken kommer i #27, med Terjes umiddelbare reaksjon da han gjenkjenner sin fiende på yachten: "Men Lodsens slap Roer og Rat." Morgenstern (1902) lå trolig språklig nærmere Ibsen enn både Engeström (polsk 1877) og de Coussange (fransk 1920), men nøyde seg likevel med "Men så surret hjulet bakover". Terjes handling var dramatisk og den var villet, men hos Morgenstern virker det bare skjødesløst.

Andre problematiske ord og uttrykk, som ikke var med i listen over mulige utfordringer i Kapittel 2, men som manifesterte seg i denne analyse, var "aagred" i #22, "Slæb" i #40 og "Et Noget var ligesom vejret bort / Fra hans Pandes skyede Hvælv". Her var tolkningene mange og diverse, men en av de mest dramatiske og lyriske omskrivninger måtte være den som russiske Zaikov (2022) brukte: " en slags ild i ham ble slukket, hans sjel ble aske".

Det var litt om hva oversetterne slet med, men hva klarte de fleste og hva var overraskende vellykket? Generelt sett, konsentrerer avvikene seg rundt Terjes barndom og eventyret frem til korvetten dukker opp (ca. 5 avvik pr. strofe). Da avtar antallet under Terjes flukt og urettferdige behandling (ca. 2 avvik), men det tar seg opp igjen (ca. 4 avvik) ved hans skjebnemøte på yachten og hans tale om uretten han har lidt. Etter frelsen, roer ting seg igjen (til under 3 avvik). Det virker som om Ibsens tekst er lettere å tolke entydig når det skjer ting,

enn når det dreier seg om sterke følelser. Men her er det et unntak, i beskrivelsene av Terje forhold til sin lille datter. Her virker det seg de fleste kjente seg igjen, like mye som de gjorde med flukt og urett og handling. Andre eksempler der det dukket opp så godt som ingen avvik, var under senkningen av Terjes båt (med unntak av engelske Shedd (1902) som har offiseren beordre Terje til å slå ut bunnen i båten), Terjes påkjenning på dekk og i "Prisonen", og når familiens skjebne beskrives.

Blant de elementene i Terjes historie som de fleste tolket riktig, var det noen overraskelser. Når Terje anklager offiseren for å ha blitt drevet av æresfølelse, er uttrykket "Du slap det for Ros" i #32 av den typen som fort blir borte under de voldsomme følelsesutbrudd som omgir den. Men her fikk de fleste oversatt det riktig. Det samme gjaldt et uttrykk som Terje benytter under sin forsoningstale til offiseren i #37 og #38, "Din Skyldner foer ei med Svig". Replikken kan oppfattes som tvetydig, enn si kryptisk, men nesten alle oversetterne fikk det til på en tilfredsstillende måte.

Det er flere interessante eksempler på utfordringer som Ibsens narrativ har gitt oversetterne hans, men her er det ikke plass en uttømmende opplisting. Her kan det være nok å bemerke seg at det er nok å ta av i fortellingens detaljer, til og med for de oversetterne som har bestemt seg for gå i dyben på det narrative, ved å legge fra seg mye av den poetiske byrden som Ibsens tekst også møter dem med.

5.2 POETISK KVALITET

Med unntak av en av de franske og en italiensk, som har slått sammen alle strofene til en kontinuerlig poetisk tekst, har alle oversetterne laget en form-messig etterligning av Ibsens "9-versing". Noen ganger i dens originale, trykte form, er linjeinndelingene markert med bindestrek i en eller sammenhengende, pros-lignende tekst, men inndelingene er der. I noen tilfeller samsvarer ikke strofeinndelingene med Ibsens, men stoffet i disse hovedsakelig romansk-språklige oversettelser, følger originalen såpass tett at inndelingen kan føles, om ikke sees på den trykte siden. Form altså er ikke en vesentlig utfordring for oversetterne.

Det samme gjelder ikke for rim. Rim er desidert det vanskeligste i poetikken i *Terje Vigen*, ikke minst på grunn av det 'tredje rimord' som den innskutte 8. verselinjen krever. I forrige kapittel har jeg har lagt frem flere eksempler på de mange kompromissløsningene, som en

oversetter kan bli tvunget til, og som forringer helheten i diktet. Blant disse er tvungne rim, urene rim, direkte rim-feil, og til og med en kvinnelig utgang eller to, midt i *Terje Vigen* slagkraftige hær av mannlige linje-avslutninger. Men det som bidrar til å distansere teksten fra særlig den moderne leseren, er overdreven bruk av syntaktiske inversjoner. For et hundre år siden, var trolig verselinjer som er mer i tråd med den senromantiske ånden, i alle fall i engelsk poetikk, men nå må oversetteren sørge for at inversjonene ikke underminere verket ved å fremheve svakhetene i en gjendiktning. For å få plassert et ønsket rimord ved utgangen av en linje, kan ødelegge for linjen, og et mindre riktig ord kanskje hadde gitt et bedre totalinntrykk.

En løsning på rim-problematikken som flere oversettere har benytte er et modifisert skjema som *xbxbcdccd*, som ikke letter trykket i forbindelse med å finne det "tredje rimordet". Andre brukte *xbxbxdccd*, som gjør det. Noen gikk enda lengre ved å forlate Ibsens mønster helt, som den polske som laget en egen 9-versing med et godt og effektivt resultat.

Metrikken er som vi har sagt et problem for romanske språk og de slaviske språk som baserer seg på syllabisk, heller enn aksentuende metrikk. Kun én av de romansk-språklige oversetterne som jeg har sett på, har forsøkt å gjenskape Ibsens drivende men variert 434343443 taktmønster i en syllabisk form. La Chesnais' gjendiktning fra 1934 bruker stavelser i grupper på 12 og 8 til å reflektere det aksentuende mønster av henholdsvis 4 og 3 takter.

Det fjerde elementet i vår selvlagte gruppe med poetiske kvalitetsindikatorer, etter form, rim og metrikk, er de lyriske bildene. Her er det ironisk nok, de blant oversetterne som har frigjort seg fra kravene til de øvrige poetiske dimensjonene, rim og metrikk, ved å konsentrere seg på narrativ kvalitet, som ofte har lykket med å gjenskape bildene.

Noen lyriske bilder i *Terje Vigen* er lett å gjenskape på nær sagt hvilken som helst språk: Blant disse var ord som lett lot seg oversette i innenfor et kjent begrep, som for eksempel "fisket", "nødskrig", "silke", "rikdom på jord" og overraskende nok, "ørn."

Lyriske bilder varierte, noen var språklig ukompliserte ("fisked ham op", andre var lett å gjengi på grunn av et sterkt ordbilde som det røde flagget som sendte et "Nødskrig foruden Ord"

Generelt sett, jo friere oversetteren var fra kravene om metrikk og rim, jo bedre ble oversettelsene av Ibsens lyriske bilder. Og muligheten var selvfølgelig tilstede til å gjøre noe bedre på eget initiativ.

Som enn ren kunstnerisk utfoldelse var det kanskje de som valgte poetisk frihet fremfor narrativ frihet som endte nærmere essensen i Ibsen. "9-versingen" er ikke det eneste poetiske alternativ, som den polske oversetteren har vist. Med man skal være heldig hvis du, som den ungarske Hadju klarte i 1915, kan dra særlig langt fra Terjes narrativ uten at du fort oppdager at "Der bryder det stygt i Paalandsvejr."

5.3 KONTEKST

Innenfor Europa er det lite i *Terje Vigen* som er kontekstuelet sensitivt, og de eneste reaksjonene ser ut til å ha vært historiske og knyttet til enten nasjonal selvfølelse eller religiøs tro.

I forbindelse med den første engelske oversettelsen av *Terje Vigen* (Johan Andreas Dahl, jfr. Vedlegg 2), gir Dahl uttrykk for en viss bekymring for at hans britiske lesere vil reagere negativt på den engelske offiserens 'ubritiske' oppførsel mot Terje i diktet. Han føler behov for å forklare at slike uheldige episoder hendte før i tiden, men at ting er bedre nå: "Historien til hvert land viser sider som er mer eller mindre plettede; og engelskmennene vil selv innrømme at Britannia ikke alltid 'ruled the waves' i tråd med de samme menneskelige prinsippene som hun gjør nå." Notatet er skrevet 60 år etter 'begivenhetene' beskrevet i diktet, og mens Det britiske imperiet fortsatt var på sitt aller mektigste.

Dahls oversettelse er også interessant for to andre kontekstuelet sensitive aspekter ved diktet, som Dahl følte behov for å endre: I hans versjon, skyter ikke engelskmennene på den ubevæpnede Terje da han legger på svøm i #20 men Ibsen sier at det "Klang Sabler og Rifleskud". Menn som gråter var heller ikke så populære i dronning Victorias England, og Dahl toner ned Terjes tårer med å fjerne hele tre referanser, i #21 "Bøn og Graad", #33 "min bittre Graad" og #41 "Da trindred en Taare i Terjes blik." Dahl har også lagt til noen religiøse poeng, som Ibsen ikke har: #13 "Gud" istedenfor "Lykken" og #13 "med Guds hjelp", og i #43 et "kors" på Terjes grav istedenfor Ibsens enkle "sorte Bræt."

Selv om det finnes langt flere oversettelser til engelsk i denne kartleggingen (17 mot 6 hver for fransk og tysk), kan Dahls bekymringer ha vært godt begrunnet. Britene likte seg trolig dårlig i rollen som den undertrykkende part i den ellers så 'rettferdige' krigen mot Napoleon Bonaparte, noe som den franske oversetteren Aurélien-Marie Lugné-Poë (jfr. Vedlegg 2) fikk referert under et besøk i Grimstad rundt århundreskiftet: "[...] da pilotens heroiske eventyr ble kjent i England, ble en undersøkelse beordret av admiralitetet, og en delegasjon av offiserer fra den engelske marinen kom til landet for å finne ut om fakta var ekte, og erklærte at den kriminelle ansvarlige for forbrytelsen ville bli utvist fra flåten hvis hans identitet kunne gjenkjennes."

6 DISKUSJON

6.1 Problemstilling og teori

Det virker som et dobbelt paradoks at en av verdens største litteraturskikkelser er ukjent utenfor Norge som lyriker, og at hans mest populære dikt i Norge er det ingen utenfor hans hjemland som kjenne. Den internett-baserte oversikt som jeg fremskaffet, ser ut til å underbygge den siste påstanden, ved å vise over 70 ganger så mye omtale av *Terje Vigen* hjemme som ute. Oversikten gir kun et øyeblikksbilde, og den måler kjennskap kun i form av skriftlige kilder på Internett. Samtidig er den underlagt både søkemotorens tekniske begrensninger og brukerens evne til å definere hensiktsmessige søk. For å gjøre ting enda verre er det flere elementer som den ikke tar hensyn til, som det høye utdanningsnivået i Norge og de gode datakunnskapene. Men, til tross for disse åpenbare svakhetene, bør et forholdstall på 70 være nok til å overgå enhver rimelig feilmargin. Mistanken om at *Terje Vigen* er lite kjent utenfor Norge, anses derfor å være et rimelig utgangspunkt for studien.

Forskningsspørsmålet mitt tar dette for gitt og spør videre om kvaliteten i oversettelsr kan ha bidratt til at situasjonen fortsetter å være slik i de over 150 årene diktet har eksistert. Er kvaliteten i det hele tatt riktig faktor å måle i forhold til spørsmålet? Muligheten for andre faktorer, som manglende interesse for dikt i oversettelse, eller for *Terje Vigens* budskap, gjør et slikt bidrag umulig å bekrefte, men kanskje det kan avkreftes. For eksempel, hvis diktet har forblitt ukjent *til tross for* at gode oversettelser har vært tilgjengelige over lengre tid. Det ville i alle fall fjerne én mulig årsaksfaktor fra vårt innledende paradoks, siden eksistensen av gode oversettelser og lav popularitet vil vise at trekk som gjør kommunikasjonen vanskelig, ikke er tilstede hos *alle* oversettelser. Og da kan den interesserte leseren lete opp de gode.

Et motargument her kunne være at en overvekt av dårlige oversettelser kunne ha dempet interessen, men over tid ville effekten overvinnes, og Ibsen har vært populær i over 150 år. Da tror jeg den gode oversettelsen ville funnet frem til sitt publikum for lenge siden uansett. Derfor mener jeg at kvalitet er riktig faktor å måle, for å fjerne den fra en problemstilling som trolig er komplisert nok fra før.

Terje Vigen har dessverre vært gjenstand for relativt lite forskning hittil, som litteratursøket for studien har vist. Da er det teoretiske grunnlaget for denne delen av studien mager. Noe som er en feilkilde når vår litteraturanalyse av *Terje Vigen* har en så sentral rolle i arbeidet. Det er nemlig den som har gitt meg kvalitetsindikatorerne som studien bygger sin analyse på. Kvalitetsvurderingen har derfor gjort det nødvendig å tilpasse mer generell teori og metoder. Samtidig har omfanget av et eventuelt analysegrunnlag, i form av oversettelser, vært ukjent. Da kan den reelle muligheten for ikke å finne oversettelser av høy kvalitet, gjøre studien krevende og utsiktene til en entydig konklusjon usikre. Heldigvis, viste resultatene fra et tidlig stadium at dette ikke var tilfelle, slik at jeg kunne se bort fra begge disse bekymringene.

Gitt den begrensede rammen for studien, var det flere interessante problemstillinger som ikke kunne tas opp. Andre årsaker til *Terje Vigens* manglende popularitet enn kvalitet var kanskje den fremste av slike problemstillinger. Eller grunnen til at oversettelsene er blitt som de er. Har oversetterne vært gode, eller har stoffet vært for vanskelig for utlendinger å forstå? Det er store og ressurskrevende spørsmål, så jeg har valgt en tekst-intern tilnærming som ser kun på den enkelte oversettelsen som den foreligger. Hvordan den ble slik er ikke en del av studien, med mindre årsakene ligger i Ibsens tekst selvsagt.

Et grunnprinsipp for arbeidet har vært at det meste av det som ligger i Ibsens dikt bør være med i en oversettelse. *Terje Vigen* er et såpass fortettet drama at lite kan kuttes før det hele forringes til å bli noe annet enn Ibsens enestående prestasjon. Men noen tap måtte aksepteres, gitt for eksempel at noen språk ikke har tradisjoner for sentrale elementer i Ibsens poetikk, som aksentuerende metrikk. Alle de romansk-språklige oversettelsene ville blitt underkjent øyeblikkelig, hvis Ibsens metriske mønster av 4-3-4-3-4-3-4-4-3 takter var blitt lagt som en betingelse. Det å bruke en analyse av kvalitetene i Ibsen som basis for kvalitetsindikatorer, og ikke kvalitetskrav, viste seg å være en farbar vei.

For å sikre pålitelighet og gyldighet i studien har det vært viktig å finne og dokumentere et så stort analysegrunnlag som mulig, med en tidlig innskrenking av dette til funnene med høy kvalitet. Sporbarheten vil være viktig når eventuelt andre vil ønske å studere oversettelsene som jeg fremskaffet, men ikke tok med i grunnlaget. Det er også viktig å være åpen om svakhetene ved de metodene som til dels måtte utvikles underveis, ikke minst en så utstrakt bruk av kunstig intelligens i både søk og revers-oversettelse av tekster til norsk.

Omfang og kvalitet i funnene har som sagt ført til flere kursendringer underveis, fordi flere parametere viste seg umulig å undersøke, selv med de avanserte verktøyene som var tilgjengelige, for en som ikke behersket målspråkene som ble etter hvert aktuelle. Metrikken i en gjendiktning lar seg dessverre ikke vurdere maskinelt, heller ikke den poetiske kvaliteten til ulike tekstlige, rytmiske eller klanglige alternativer. Særlig med gjendiktningene på språk som bruker syllabisk metrikk var dette en utfordring, der manuell telling av stavelser kun ga en del av svaret. Løsningen her ville kanskje vært en morsmålstalende med noe litteraturkritisk erfaring, men da gjør ressursbegrensingene seg gjeldende igjen.

Som en del av løsningen tok jeg kontakt med tre bekjente med henholdsvis fransk, tysk og tsjekkisk som morsmål. De leste da inn flere utdrag fra *Terje Vigen* på eget morsmål, og jeg supplerte med mitt eget morsmål, engelsk. Dette avhjalp problemet med metrikanalyse, og det samme viste seg å være mulig med rim i russiske og greske oversettelser. Her var nøkkelen en kombinasjon av fonetisk transkripsjon og maskinell høytlesning for å undersøke rim-skjemaet i en kopi skrevet med ikke-latinske karakterer.

Uansett hvilke delvis-løsninger jeg fant, var det viktig å huske at det var også et mål å synliggjøre alle vanskelighetene, selv om de ikke alltid lot seg løse. Arbeidet var på såpass oppløyd mark, at det kunne være aspekter ved analysegrunnlaget og metodene, som kunne være nyttig.

6.2 Kartlegging og bearbeidelse

Kartleggingen av eksisterende oversettelser var en tidkrevende prosess av flere grunner. Selv beslutningen om å begrense antall språk til de rundt 40 nasjonalspråkene som CENLs medlemskap tilsa, medførte over tusen enkeltsøk på Internett og i databaser, i tillegg til hjelpen som bibliotekene selv kunne bidra med. Jeg valgte Google Search fremfor andre sammenlignbare søkemotorer som Bing og DuckDuckGo, på grunn av antall søkespråk og en regionalfunksjon, som gjorde det mulig å rette søkene inn mot bestemte målområder. Selv med målrettede søk, ble antall funn stort og måtte begrenses ytterligere. Både Victor Sjöströms stumfilm og den tidligere generalsekretær i Norges Lægeforening, Terje Vigen, måtte filtreres ut, i tillegg til mange fritidsklubber og interesseorganisasjoner.

Søkestrengene måtte også fange opp alternative måter å stave navnet på, og omtale på språk som bruker et annet alfabet enn det latinske. Erfaringen her var stort sett positiv, selv om det er sannsynlig at Googles algoritmer viser funnene med en litt annen prioritering enn jeg ville valgt. De siste måneders søk gikk over områder som var prøvd tidligere, og kastet veldig lite av seg. Dette kan være en bekreftelse, siden den finske 'sist-ankomme' som ble nevnt tidligere, var et resultat av en uforsiktig siling av tidligere treff.

Vanligvis var det nok å undersøke de første 100-200 treff fra et søk, for å fange opp det som var av interesse. Etter det ble relevansen raskt avtagende, og gled etter hvert over i til dels slibrige treff som hadde ingenting med "den underlige gråspengte en" å gjøre. Et forsøk på å 'flytte' søkene inn i det aktuelle geografiske området ved hjelp av VPN (eng. "Virtual Private Network") mislykkes fullstendig. Men generelt sett var søkeprosessen, både på det åpne Internett og i faglige og private databaser, vellykket, selv om den ikke alltid ledet direkte til tekst. Et spor var ofte nok, til å nå frem til teksten på andre måter.

Bearbeidelse av innhentet tekst fra fotografisk eller andre analoge kilder, var nødvendig for å omforme teksten til redigerbar inndata som oversetteren kunne ta imot. Dette kunne også være en tidkrevende prosess, ikke minst fordi en grundig korrekturlesing nesten alltid var nødvendig. Blant annet gikk en del tid tapt i forbindelse med en fransk tidlig-utgave av diktet, da den digitale tegnkjenningsteknologien ikke klarte å skille mellom "l" og "f".

Flere ganger kom teknologien opp med en løsning som jeg ikke hadde sett for meg, som den fonetiske omskriving av arabiske og russiske karakterer til latinske bokstaver, som Google translate gir som et biprodukt av oversettingen. Mye av prosessutviklingen var basert på prøving og feiling, og det var en positiv overraskelse å få slik uventet hjelp.

Revers-oversettelsen var den delen av prosessen som krevde mest kreativitet, ikke minst fordi manglende innsikt i de fleste målspråk gjorde meg blind for prosess-relaterte avvik. Men igjen var erfaring viktig. Et eksempel var kvaliteten i oversettelsen når den ble omformet fra verselinjer til sammenhengende prosa. Da ble resultatet på norsk plutselig mye bedre, når målet er nærhet til Ibsens tekst. Den samme forbedringen kom også etter fjerning av de bindestrekene som mange romanske språk benytter for å skille verselinjene i et dikt.

Andre utfordringer ved revers-oversatt tekst, som homonymer der oversetteren hadde valgt feil blant to likeverdige betydninger for samme ord. I kontekst sto feilen klart frem og kunne korrigeres manuelt fra en ordbok. Andre, som idiomatiske uttrykk, fremsto også klart, men det måtte søkes lenge på nettet for å tolke for eksempel "Han hadde allerede spist en gal ku" ("s'était déjà nourri de vache enragée" på fransk), som visst er en helt legitim oversettelse for #4: "Og hadde alt døjet mangel Dravat".

Til tross for utfordringene og behovet for god kvalitetskontroll, viste revers-oversettelse å være et effektivt verktøy i fremstilling av en pålitelig tekst som kunne sammenlignes med Ibsens. Dette ble bekreftet tilfeldig da jeg oppdaget et interessant tilfelle av sannsynlig plagiat: Valsecchis 1922 oversettelse til Italiensk, ser ut til å ha gått veien om La Casanoves franske versjon fra 1907. Flere nokså uvanlige ordvalg er med i begge, og revers-oversettelsene til norsk er til forveksling like.

Kvalitetskontroll var som sagt en sentral del av maskinell revers-oversettelse, og noen ganger lot ikke åpenbare feil seg tolke. Jeg forsøkte dobbel-oversettelse til og fra norsk igjen, for å sjekke at oversettelsen var stabil. Men det var først relativt sent i prosessen at jeg fikk en vedvarende løsning i et alternativt oversettelsesprogram, ChatGPT. Siden den bruker en annen teknologisk tilnærming til oversettelse enn Google "nevralt nettverk", kan det betraktes som en uavhengig dommer i forhold til utestående spørsmål. Eller, nesten.

ChatGPT er som nevnt basert på de massive datamengdene som ligger i modellen som dens kunstige intelligens har trent på (LLM eller "#Large Language Model" på engelsk). Men da kan det reises spørsmål om Ibsens opprinnelige tekst av *Terje Vigen* også er med i de milliarder av tekstsidene som utgjør LLMs norske database. Denne mistanken førte til en ny forsinkelse, da jeg måtte kjøre flere engelske oversettelser gjennom ChatGPT som en test. Med engelsk som morsmål kunne jeg da granske hver revers-oversettelse for spor i form av formuleringer som lå nærmere Ibsens tekst enn den engelske oversettelsen ga grunnlag for. Dette ville indikert at 'forbedringen' kom et annet steds fra, og bekreftet mistanken. Heldigvis fant jeg ikke et eneste slikt spor, og kunne avkrefte at studiens interne gyldighet var svekket. Her var det viktig å ha fått bekreftet at alle feil som oversetterne hadde gjort nå ville være synlige, siden det var ingen fare for at ChatGPT ville "korrigere" dem.

Når det gjelder andre metodologiske utfordringer til studiens interne gyldighet, er det riktig av meg å trekke frem flere som ikke nødvendigvis er blitt nøytralisert som denne mistanken overfor ChatGPT ble. Jeg har nevnt manglende egenkompetanse på flere språk, men det er også flere begrensende faktorer. Begrensningen til europeiske språk og valg av nasjonalspråk er to, mens usikkerhet rundt en oversettelses historiske tilgjengelighet og distribusjon kanskje er den mest alvorlige innvending mot datagrunnlaget. Hvis kvalitets innvirkning på kommunikasjon skal undersøkes, må teksten være tilgjengelig. Og en meningsfull vurdering av publiseringshistorien og den allmenne tilgangen til for eksempel en tekst som Dahls engelske oversettelse fra 1872, er nesten umulig å gjennomføre. Opprinnelig en privatutgivelse for lesere i USA, har boken lenge levd sitt eget liv i biblioteker og universiteter, og er nå fritt tilgjengelig i salg på Amazon, som faksimile.

6.3 Konsolidering

De identifiserte oversettelsene dekket alle de fire største europeiske språkgruppene, finsk-ugrisk, germansk, romansk og slavisk. En overvekt av oversettelser var på germanske språk, med engelsk som en klar vinner med 17 oversettelser. Prosessen kan ha vært påvirket både av antall brukere av språket, og av deres strukturelle fellesskap med Ibsens norsk.

Flere av de engelske var av lav kvalitet der motivasjonen synes å ha vært å dele en viktig del av sin kultur med norsk-amerikanske venner og kollegaer. Men flere var også av overraskende høy kvalitet, sett i lys av Edmund Gosses dystre påstand sitert i min innledning.

Med over 50 oversettelser på 20 forskjellige språk og av svært varierende kvalitet, var det tidlig klart at analysegrunnlaget måtte konsolideres. Svakhetene i en så omfattende kartleggingsprosess hadde ført til at all teksten som utgjorde en oversettelse av *Terje Vigen* var tatt inn, og sidestilt uansett kvalitet eller tilgjengelighet. Konsolideringen var, som så mye annet i en slik uprøvd prosess, avhengig av funnene som kartleggingen hadde gitt. Jeg hadde først sett for meg en siling som ekskluderte språk med under en million brukere, som for eksempel islandsk, og utgivelse etter år 2000, som den russiske, på grunn av begrenset påvirkningseffekt. Men disse kriteriene ville ekskludert flere unike eksempler som kunne gi innsikt i trekk og utfordringer hos oversettelser som under andre omstendigheter kunne hatt en begrensende effekt. Samtidig ville jeg brukt tid på analyse av den tredje, fjerde og femte tyske oversettelsen, alle med relativt høy kvalitet, men lite nytt å lære meg i forhold til de to som allerede var plukket ut.

Et visst tap ville enhver siling ha medført, siden selv de dårligste oversettelsene ville ha noe positivt ved seg, men det gjaldt å fordele de knappe ressursene for mest mulig utbytte i form av nye kunnskaper. Det samme argumentet var viktig når det gjelder de germanske språkene som ligger nærmest norsk, slik som svensk, dansk og nederlandsk. Alle hadde forsøkt å løse utfordringer, og de fleste ville trolig ha noe å fortelle.

Etter at utsilingen var gjennomført, basert på et kvalitetsminimum og konkurranse fra andre oversettelse på samme språk, oppdaget jeg at flere av de tidligere foreslåtte kriterier også hadde gjort seg gjeldende, tilsynelatende tilfeldig på basis av kvalitet. Den eneste danske oversettelsen, en privatpublisering fra 1999, og et svensk prosareferat fra 1884, var blant disse, mens spennende 'nyvinninger' omfattet en latvisk, en russisk og en gresk oversettelse.

En problemstilling som alltid kommer opp i vurdering av kvalitet i oversettelser, enten det er for å sile eller i den detaljerte analysen som følger, handler om metrikken. Når en prosa-gjengivelse for ungdommen, fra 1900, var ekskludert, satte jeg igjen med hele fem franske oversettelser som måtte vurderes for inkludering i analysen. Alle fulgte handlingen og den dramatiske utviklingen i Ibsen temmelig nøyaktig, ingen hadde brukt rim, og metrikken som trolig ville være syllabisk, var ikke åpenbart tilgjengelig for en engelskmann. Løsningen kom gjennom en innføring i fransk prosodi, som forklarte hvordan enkeltbokstavene i en verselinje skulle behandles i en telling av stavelser. Særlig viktig er den "ustabile" e'en, som ikke uttales i talespråk, men som blir med i en verselinje hvis den ikke etterfølges av en vokal eller avslutter en linje. Da kunne de fem kandidatenes metrikk analyseres, og et regelmessig mønster av 12 og 8 stavelser konstateres i en oversettelse (la Chesnais, 1934), tilsvarende Ibsens aksentuerende fire og tre takter. Ikke noe slikt mønster var til stede i de andre franske oversettelsene.

Kvaliteten i analysegrunnlaget etter silingen var overraskende høy, og det var 20 oversettelser, med maksimum to oversettelser på ett språk. Alle oversettelsene var formet som 9-versinger og de fleste hadde en etterligning av Ibsens *ababcdccd* rim-skjema. Detaljene er vist i Tabell 4.

01	Engelsk	<i>Blackwood's Magazine</i>	1883
----	---------	-----------------------------	------

02	Engelsk	Northam	1986
03	Engelsk	Dahl	1872
04	Finsk	Jalkanen	1915
05	Fransk	la Chesnais	1934
06	Fransk	de Casanove	1907
07	Gresk	Papadimitropoulos	2021
08	Islandsk	Jochumsson	1915
09	Italiensk	Valsecchi	1922
10	Latvisk	Kozlovska	2006
11	Nederlandsk	Quanier-Steltman	1930
12	Polsk	Engeström	1877
13	Rumensk	Iosif & Anghel	1921
14	Russisk	Zaikov	2022
15	Spansk	Pardo	2016
16	Svensk	Lindh	1872
17	Tsjekkisk	Kucera	1898
18	Tysk	Neumann	1886
19	Tysk	Morgenstern	1902
20	Ungarsk	Hajdu	1915

Tabell 4 Analysegrunnlaget

6.4 Analyse og tolkning

Alle 20 oversettelsene i analysegrunnlaget var revers-oversatt ved hjelp av ChatGPT, som et supplement til de tidligere teksten fra Google Translate. Arbeidet var tidkrevende, siden ChatGPT kom med høflig formulerte innvendinger mot å ta imot mer enn 12 strofer eller 100 verselinjer om gangen, avhengig av hvor komplisert programvaren 'følte' at de var. Islandsk og til dels gresk vekket særlig stor motstand hos leverandøren, og mengden tekst måtte reduseres. På et tidspunkt 'streiket' ChatGPT og påsto at den ikke kunne latvisk i det hele tatt, men en runde med av- og pålogging brakte verktøyet på bedre tanker, og samarbeidet fortsatte.

Det var et aktuelt spørsmål å stille, om det var legitimt å kombinere tekst fra ChatGPT og Google Translate. Jeg ønsket en best mulig kvalitet, definert som nærhet til Ibsens tekst, og da måtte det være uproblematisk å klippe sammen de beste utdragene fra begge systemene. Ingen maskinfeil ville kunne gi et svar som lå nærmere Ibsen enn den systemet ellers ville ha gitt, unntatt ved en ren tilfeldighet.

Resultatene fra de to systemene var som ventet forskjellige i hvilke ord som ble brukt, men ikke i substans. Igjen var omforming fra dikt- til prosa-format, fjerning av bindestrek, og utfylling av arkaismer som " 'twouldn't " til "it would not", viktige skritt i å få frem et best mulig produkt. I analysens hovedaktivitet, den linje-for-linje sammenligning med Ibsens tekst, ble både Googles og ChatGPTs oversettelser brukt i parallell, og den som lå nærmest Ibsen ble foretrukket. Dette viste seg å være tidsbesparende i lengden, fordi flere 'avvik' forsvant her, som ellers ville blitt tatt videre for forklaring og eliminering under en egen kvalitetssikring.

Da den kvalitetssikrede avviklisten ble sammenlignet med listen over de 30 elementene som var definert som narrative kvalitetsindikatorer, gjorde jeg flere interessante oppdagelser. Den første, og den mest betydningsfulle for den videre prosessering og presentasjon av resultatene, var at avvikene konsentrerte seg rundt et fåtall av indikatorene. Her hadde oversettere fra vidt forskjellige geografiske områder og spredt over halvannet århundre, møtt de samme utfordringene og gjort de samme feilene. Feilene var relativt få, og det var ikke noe tydelig mønster som knyttet dem til målspåket på noen måte, men de vendte stadig tilbake mens jeg arbeidet meg gjennom analysegrunnlaget.

Funnene inneholdt også en stilltiende kritikk av min analyse av Ibsens tekst, hvor kvalitetsindikatorene ble fremstilt. Flere av 'gjengangerne' blant avvikene gjaldt elementer som ikke var blant indikatorene. Men når disse ble oversatt feil, var effekten på helheten mer dramatisk enn det jeg hadde forutsett. Et godt eksempel er #27 der Terje slipper rattet på yachten, noe som signaliserer at han har gjenkjent sin fiende og har tenkt å handle deretter. Det ble ikke tatt med blant indikatorene, fordi Terjes bevissthet om hvem han har med å gjøre, blir gjort meget klar rett etterpå. Men når såpass mange oversettere har tolket dette feil, har det tydeligvis en viktighet som jeg ikke har sett.

Det var to områder der oversetternes tilsynelatende feiltolkning var såpass hyppig at jeg begynte å tvile på min egen forståelse av Ibsens tekst. Den første har med Terjes forhastede giftermål å gjøre, der jeg sa i analysen at Ibsen henter her til at hans vordende kone er gravid. Men så godt som ingen oversetter har sett det samme. Dette kan være 'villet blindhet' fra en tid der slike omstendigheter ikke skulle snakkes om, eller av andre religiøse grunner. Men for min del bærer teksten i #6/2, "Det kom nok paa i en Hast", kun én tolkning. Den klare antydningen som jeg hører i teksten, delvis på grunn av modalpartiklen "nok", får meg til å lure på om oversettere til språk som ikke bruker disse partiklene, rett og slett ikke har 'sett' dem. Tysk bruker modalpartikler aktivt, og både Morgenstern "Det kom før noen trodde det" og Baumgartner "det skjedde i hast og hastverk" synes å ha tatt hensyn til denne nyanserte forskjellen. Hvis så er tilfelle, er det lite sannsynlig at forklaringen ligger i tidligere tiders moralske strenghet: Morgensterns oversettelse er fra 1902 og Baumgartners fra 1890.

Det andre problemområdet for meg kommer i strofe 30, der Terje nettopp har slått hull i sin egen båt i en grusom gjenskaping av sin egen tragedie. Mens vannet fosser inn og før moren skriker ut barnets navn, slåss fysisk Terje med sin fiende: "Der raste paa Vraget en Strid." Igjen har et flertall av oversetterne enten oversett eller misforstått dette, med erstatninger som "forvirring" som er noe helt annet en slåsskamp. Her kan jeg ikke komme med en overbevisende forklaring for endringen.

Blant de kvalitetsindikatorer som utfylte den funksjon som var tiltenkt dem, og fremhevet vesentlige forskjeller mellom Ibsens tekst og oversettelsen, var følgende:

- Terjes desertering i #4/5 "Siden han rømte i Amsterdam," som franske Lugné-Poë har
- Terjes tillit til sin egen skjebne i #13/1 "Saa gav han sig trøstig Lykken ivold," der flere oversettere foretrekker at Terje stoler på Gud, slik som finske Jalkanen.
- Terjes reaksjon på å høre sin avdøde datters navn i #30/6 er noe av det viktigste i diktet, som en første antydning på at Terje ikke kan tenke på annet enn hevn: "Da bæved den graasprængte Mand". Her har den engelske oversetteren Dahl: "[...] That wail / Sent a thrill to the pilot's heart," som er følelsesmessig intetsigende, sammenlignet med Ibsens versjon.
- Blant de kulturelt betingede misforståelsene gjelder de fleste korvetten der den kommer sigende som et fryktinngytende spøkelsesskip ut av tåken i #15/7 "At duve for bakkede

sejl." Den engelske Ibsen-kjenner John Norton er ganske alene i å forstå dette maritime uttrykket når han skriver "with canvas a-back and hove-to."

Når det gjelder poetisk kvalitet, var heller ikke kvalitetsindikatorerne fullt så effektive som jeg skulle ønsket, og noen var til og med overflødige. Det var for eksempel vanskelig hvilken tilleggsinformasjon gjendiktning av hele 20 lyriske bilder ville gitt, hvis oversettelsene var fulle av tvungne rim og inversjoner, som for eksempel Dahls var. Til syvende og sist var alle de poetiske kvalitetsindikatorer fleksible, siden en streng tolkning av én parameter kunne risikere at andre positive sider ble nedvurdert i en poetisk helhet. Et eksempel her er rim, der en løsning uten, som baserer seg på en poetisk tilfredsstillende form for frie-vers, måtte være å foretrekke fremfor en nøyaktig gjengivelse av Ibsens *ababcdccd*, men der prisen var utallige syntaktiske inversjoner og tvungne rim, for å passe inn i metrikken.

Heldigvis var den poetiske kvaliteten i de oversettelsene som ga seg i kast med Ibsens krevende "9-versing" i forhold til både metrikke og rim, relativt høy og det er ingen grunn til å tro at studien har tapt noe vesentlig på grunn av nedvurdering av godt arbeid gjennom en for streng bruk av kvalitetsindikatorerne. Selv de som ga seg tidlig i prosessen, som den engelske Johnston (1880) som gikk over til prosa etter #6, klarte seg bra så langt det gikk.

Et element i studien som var interessant men vanskelig å tolke, var det som den ikke *fant* - de språkene og landene hvor det ikke finnes en oversettelse av *Terje Vigen*. De fleste av disse språkene hadde et relativt lavt antall brukere, som for eksempel albansk og bosnisk, men det at ingen oversettelse ble funnet på portugisisk eller tyrkisk kom som en overraskelse. Men igjen var det viktig å huske at alle de fire store språkgruppene i Europa, germansk, romansk, slavisk og finsk-ugrisk, var representert i forskningsgrunnlaget. Det kan være mange forklaringer for dette, både historiske, kulturelle og religiøse, men de ligger selvfølgelig ikke i noen tekst og er derfor utenfor denne studiens ramme. Men statistikken som har kommet frem under arbeidet med denne studien, kan være av interesse for andre i fremtiden.

Det som gjenstår å diskutere er arbeidet med kontekstuell sensitivitet, der jeg var forberedt på å møte en del endringer i teksten som skyldtes lokale forventninger. Både historiske, kulturelle og språklige utfordringer kunne gjort seg gjeldende her, men det viste seg at Europa er kanskje mindre sensitiv enn jeg hadde forventet. Selv ikke i deler av Sør-Europa, der hevn og 'vendetta' er et spørsmål om en families felles ære, ville Terjes tilgivelse av mannen som

effektivt tok livet av hans kone og barn, i dag ha vekket særlig harme i en rettsstat - i alle fall en god del mindre i dag enn den gangen diktet ble skrevet. Tidens gang har også uskadeliggjort diktet for andre grupper, blant annet engelskmenn som inntar en for dem lite kjent rolle som overgriper og fiende i diktet. Johan Andreas Dahls beroligende notat til sine engelske lesere, som jeg siterer i kapittel 4, er et godt eksempel på hvordan holdninger har endret seg på 150 år. Dahl har også fjernet referansene til Terjes gråt og flere har gjort Terje sterkere i sin religiøse tro enn Ibsen trolig har ment, men ingenting av dette forringer diktets følelsesmessige slagkraft.

Andre kontekstuelle utfordringer har Ibsen selv i stor grad tatt seg av. Mesteparten av det som har med norsk kystkultur og historie er enten forklart eksplisitt, som strofe 10 om krigen, eller er selvforklarende gjennom handlingen, som fysiske og geografiske aspekter ved engelskmennenes jakt på Terje. Noen uttrykk har blitt misforstått, som 'Slæb', som betyr hår og ikke kjole, og 'skjøttet' som noen forvekslet med 'beskyttet'. Referansen til slaget ved Lyngør var forståelig nok ukjent for de fleste oversettere, men ble vanligvis forklart i en fotnote.

Til slutt i drøftingen vil jeg gå tilbake til usikkerheten rundt tilgjengelighet, som jeg nevnte tidligere, som en del av kvaliteten. Når jeg drøfter resultatene fra denne studien, er det viktig å ta tilgjengelighet opp i en vurdering av studiens rammer og ambisjoner. Dette er fordi et meningsfullt estimat på en oversettelses egentlige tilgjengelighet over tid, ville være nærmest umulig å oppnå. Det måtte ta med blant annet distribusjon, popularitet, gjenopptakelse for nye utgaver, og gjengivelse i andre medier som aviser og tidsskrifter, noe som en kort studie ikke ville klare. Nettopp på grunn av dette, blir det vanskelig å konkludere med hensyn til kvalitetens effekt på popularitet, annet enn hvis den kan tas helt ut av 'ligningen' fordi jeg har gode oversettelser, men ingen popularitet. Når denne studien har identifisert og analysert såpass mange solide oversettelser som har vært tilgjengelige i over ett århundre, begynner jeg å ane konturene av en konklusjon.

7 KONKLUSJONER

Med over 50 oversettelser av *Terje Vigen* oversatt til 20 europeiske språk, har diktet vært tilgjengelig for lesere i de fleste europeiske land i over et århundre. Noen av utgivelsene har vært med som en del av Ibsens samlede verker, og den generelle kvaliteten har vært høy. Alle Europas hovedspråk og alle språkgruppene har vært representert med gode oversettelser. Til tross for dette, har bevisstheten rundt diktet vært lav og fortsetter å være slik. Dette viser vår avgrensede men temmelig overbevisende undersøkelse på Internett.

Dette betyr at anomalien som jeg begynte denne studien med består urørt, og vi vet fortsatt ikke noe om årsakene til at Ibsen, som ruver i verdenslitteraturen ellers, har skrevet et dikt som er hans eget folks aller mest avholdte og siterte, men som så godt som ingen har hørt om utenfor Norge. Konklusjonen om at kvalitet i oversettelsene ikke har vært et bidragende element virker overbevisende, som følge av dette arbeidet: De av europeere som ville lese *Terje Vigen* og bli rørt av hans historie, har hatt muligheten til dette helt siden den første oversettelsen kom i 1872. Det virker også opplagt at når oversettelsene ikke har bidratt til situasjonen, har heller ikke de eventuelle utfordringene som oversetterne har støtt på underveis i prosessen noe å si. Svaret på forskningsspørsmålet må da være at ingen utfordringer som oversettere kan ha støtt på, kan ha bidratt til at *Terje Vigen* forblir ukjent i Europa.

Denne konklusjonen er lite dramatisk, siden den bidrar såpass lite til vår forståelse av anomalien *Terje Vigen*. Men én viktig ting gjør den, og det er å fjerne ett element fra komplekset av mulige forklaringer. Hvis løsningen ikke ligger i kvaliteten på oversettelsene, må den ligge et annet sted. Vi kan fortsatt se fremover i retning av ny forskning som kan undersøke andre årsaker, selv om disse lå utenfor denne studiens ramme.

Er det mulig, for eksempel, at Ibsens manglende popularitet som poet, skyldes hans popularitet som dramatiker? Som Ivo Figueiredos sitat i kapittel 2 indikerer, "for omverdenen er og forblir Ibsen en dramatiker". Og da er hans poesi uinteressant. Det blir interessant å se fremover om denne sjangermessige gjensidig ekskludering er et reelt fenomen. Jon Fosse skriver nemlig også dikt.

Hvis det ikke er dikteren eller oversettelsene som har skylden for *Terje Vigen*s anonyme plass i europeisk litteratur, kan det være sjangeren? I innledningen min påsto jeg at færre mennesker kjøper dikt enn går på teateret, og dette kan være en del av forklaringen. Dikt kan være et slags litterært nisjeprodukt i forhold til dramatikken. Og innenfor dens begrensede rom, er det noe enda mindre og trangere som heter dikt i oversettelse. Robinson kalte oversettelse av poesi 'det umuliges kunst', og det er godt mulig at det diktlesende publikum har forstått det og vendt oversatte dikt ryggen som konsekvens. Hvis vi spør oss selv når vi sist leste et dikt oversatt fra et annet språk, så tror jeg svaret vil underbygge denne påstanden. For mitt eget vedkommende, dreier det seg om et møte med Edward FitzGerald's oversettelse av *Rubaiyat of Omar Khayyam* fra persisk, og det var i 1988.

Hvis forklaringen ikke ligger i noen av de tre elementene jeg har nevnt så langt - dikter, sjanger eller oversettelse - er det kun leseren igjen. Vi har i kapittel 2 fastslått *Terje Vigen*s vedvarende popularitet i Norge frem til nå hos generasjonen som vokste opp etter annen verdenskrig. Men hvis vi ser på millenniumsgenerasjonen, født etter 1980, ser vi et annet bilde. Under arbeidet med denne studien har jeg hatt myen del omgang med studenter fra denne gruppen, og hos dem virker det som om kunnskapsnivået om Ibsens mest populære dikt er dalende. *Terje Vigen* står ikke lenger i lærerplanene eller på pensumlistene, og svarene når jeg spør hva de vet om diktet blir ofte begrenset til en radio-opplesning i juletider, eller noe bestefar kunne ramse opp ved middagsbordet på en søndag.

Da er det viktig å spørre om disse endringene i kulturkravene til unge menneske i dag, og om *Terje Vigen* vil kunne regne med en sikker plass blant dem i fremtiden. Er det noe i diktets form eller budskap som garanterer det en plass i norske hjerter i 2030, for eksempel? Budskapet om urett, hevnlyst og tilgivelse er som nevnt i innledningen til denne studien, tidløst. Men kan det nå frem i en form som blir stadig mindre tidsaktuell? Ballade-sjangeren har for lengst avgått med døden, som populær kunstform, selv om uttrykket fortsatt brukes av visesangere. Men som poetisk form er det lite igjen av den, bortsett fra Göethes ballader, som ble tonesatt av Schubert og har fått et forlenget liv på grunn av det. Er det ikke derfor rimelig å spørre om ikke *Terje Vigen*s popularitet også i fremtiden vil avhenge av mer eller mindre tilfeldige eksterne omstendigheter. Et historisk tilbakeblikk kan peke i den retningen.

Nasjonalromantikken sikret utvilsomt *Terje Vigen*s plass i nordmennesenes hjerter frem til unionsoppløsningen i 1905. Etter det var det kun 35 år til Okkupasjonsmakten kunne hylle

diktet som bevis på engelskmennenes oppførsel overfor mindre nasjoner. Etter krigen fortsatte diktet å være allemannseie, og i 1972 kom debatten om EF, da en liten nasjons suverenitet igjen sto, ifølge nei-siden, på spill. Det samme skjedde i 1994, med den forskjellen at også Storbritannia var med fra året etter forrige folkeavstemningen. Igjen var *Terje Vigen* aktuell i debatten om selvstendigheten, og noen kan ha fryktet at diktets #19 skulle vise seg å være en spådom: "Lykken er med den engelske Mand / Paa Rov mellem Norges Skjær".

Hvis det skulle vise seg at *Terje Vigen*'s vedvarende popularitet faktisk er et resultat av en rekke tilfeldige begivenheter, kan det da være slik at vi allerede er i gang med en nedgang i diktets popularitet også her i Norge? De siste tiårs velstand kan ha redusert vårt behov for dets budskap og det kan være grunnen til at *Terje Vigen* ikke har kommet med i læreplanene, og at så få mennesker under 40 år synes å kjenne til diktet? Men i dagens urolige verden kan det fort skje at vi igjen har behov for dets budskap, men denne gangen i en annen form, gjennom andre medier.

Fremtiden for *Terje Vigen* i Norge kan være usikker, men dette berører ikke paradokset som denne studien har vært opptatt av, forskjellen som har bestått i over 150 år mellom diktets popularitet i Norge og i Europa forøvrig. Kanskje nordmenn ser noe i *Terje Vigen* som andre nasjoner ikke ser, eller ikke trenger å se, fordi de har sine egne heroiske ballader å felle tårer over. På engelsk kan jeg nevne Wildes *The Ballad of Reading Gaol*, Coleridges *The Rime of the Ancient Mariner* og Poes *The Raven*, som alle sammen har sine likhetspunkter med *Terje Vigen*. Eller kanskje det ligger i nasjonen og dens historie. Jeg var enig med Torill Moi da hun mente at *Terje Vigen* kan sees på som en eneste stor allegori for Norges lidelser under dansk styre. Kanskje nærheten til nasjonalromantikken, sammen med Norges størrelse og dets korte historie som fri og uavhengig nasjon, er blant de tingene som får Terjes historie til å treffe nordmenn på en så spesiell måte.

Det er ikke vanskelig å forstå at de store europeiske nasjonene, med sine minner fra kolonitiden, ikke ser med velvilje på Terjes kamp. Men det er mange mindre og yngre land i Europa, med historier som har likhetspunkter med Norges opplevelser av undertrykkelse og frigjøring, som Italia og Tsjekkia. Men heller ingen av dem har trykket Ibsens dikt til sitt bryst. Da må forklaringen ligge i en eller annen kombinasjon av de faktorene som jeg har vært innom her, og det blir opp til et nytt forskningsprosjekt å finne ut av paradokset.

Jeg mener dette er viktig nettopp fordi Ibsens dikt har noe i seg som er for alle tider og for alle typer mennesker ikke bare etterkrigsgenerasjonen, og ikke bare her i Norge. Som engelsk er jeg uenig med min landsmann, professor John Northam, som har laget en av de beste oversettelsene til engelsk, men som mener at vi har lite bruk for den liikevel. Foran et norsk publikum i Oslo i 1978, sa han om Ibsens lyrikk: "Some of the poems are, so far as the English are concerned, essentially and exclusively Norwegian - *Terje Vigen* speaks to you, it does not speak to us."

Der mener jeg at han tar grundig feil, og det nettopp ut fra min egen erfaring som engelskmann. *Terje Vigen* snakker til alle, mener jeg. Det er bare et spørsmål om det er noen derute som vil høre etter.

LITTERATURLISTE

- Dahl, H. (1958) *Bergmannen og byggmesteren: Henrik Ibsen som lyriker*. Oslo: Gyldendal
- Fenger (1964) *Ibsen og Georg Brandes indtil 1872 i Edda: Nordisk tidsskrift for litteraturforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gosse, E. (1907) *Henrik Ibsen*. New York: Scribner
- Greene, R. (ed) (2012) *Princeton encyclopedia of Poetry and Poetics (4th edn)* Princeton: University Press.
- Hemmer, B. (2003) *Ibsen: Kunstnerens vei*. Oslo: Vigmstad & Bjørke
- Koht, H. (1954) *Henrik Ibsen: Eit diktarliv*. Oslo: Aschehoug
- Lie, H. (1967) *Norsk verslære*. Oslo: Universitetsforlaget
- Meyer, M. (1971) *Henrik Ibsen. En biografi*. Oslo: Gyldendal
- Moi, T. (2006) *Henrik Ibsen and the Birth of Modernism*. Oxford: Oxford University Press
- Rieu, E. V. (1953) *Translation i Cassel's Encyclopedia of Literature*. London
- Robinson, P. (2010) *Poetry and Translation: The art of the impossible*. Liverpool: University Press
- Ystad, V. (1996) «-livets endeløse gåde» *Ibsens dikt og drama*. Oslo: Aschehoug
- Ystad, V. (red.) (2009) *Henrik Ibsens skrifter*. Universitetet i Oslo

VEDLEGG

Terje Vigen av Henrik Ibsen

Nytaarsgave for *Illustreret Nyhedsblads* abonnenter, utgitt i februar 1862

Henrik Ibsens skrifter, Universitetet i Oslo

1
Der bo'de en underlig graasprængt En
Paa den yderste, nøgne Ø; –
Han gjorde vist intet Menneske Meen
Hverken paa Land eller Sjø;
Dog stundom gnistred hans Øjne stygt, –
Helst mod uroligt Vejr, –
Og da mente Folk, at han var forrykt,
Og da var der Faa, som uden Frygt
Kom Terje Vigen nær.

2.
Siden jeg saa ham en enkelt Gang,
Han laa ved Bryggen med Fisk;
Hans Haar var hvidt, men han lo og sang
Og var som en Ungdom frisk.
Til Pigerne havde han skjemtsomme Ord,
Han spøgte med Byens Børn,
Han svinged Sydvesten og sprang ombord,
Saa hejste han Fokken, og hjem han foer
I Solskin, den gamle Ørn.

3.
Nu skal jeg fortælle, hvad jeg har hørt
Om Terje fra først til sidst,
Og skulde det stundom falde lidt tørt,
Saa er det dog sandt og vist;
Jeg har det just ej fra hans egen Mund,
Men vel fra hans nærmeste Kreds, –
Fra dem, som stod hos i hans sidste Stund
Og lukked hans Øjne til Fredens Blund,
Da han døde højt opp'i de Treds.

4.
Han var i sin Ungdom en vild Krabat,
Kom tidlig fra Far og Mor,
Og havde alt døjet mangan Dravat
Som yngste Jungmand ombord.
Siden han rømte i Amsterdam,
Men længtes nok hjem tilslut,
Og kom med «Foreningen,» Kaptejn Pram;

Men hjemme var Ingen, som kjendte ham,
Der rejste som liden Gut.

5.
Nu var han voxet sig smuk og stor,
Og var dertil en velklædt Knægt.
Men døde var baade Far og Mor,
Og sagtens hans hele Slægt.
Han stured en Dag, ja kanhænde to, –
Men saa rysted han Sorgen af.
Han fandt ej, med Landjorden under sig, Ro;
Nej, da var det bedre at bygge og bo
Paa det store bølgende Hav!

6.
Et Aar derefter var Terje gift, –
Det kom nok paa i en Hast.
Folk mente, han angred paa den Bedrift,
Som bandt paa et Sæt ham fast.
Saa leved han under sit eget Tag
En Vinter i Sus og Dus –
Skjønt Ruderne skinned, som klareste Dag,
Med smaa Gardiner og Blomster bag,
I det lille rødmalte Hus.

7.
Da Isen løsned for Lindvejrs Bør,
Gik Terje med Briggen paa Rejs;
Om Høsten, da Graagaasen fløj mod Sør,
Han mødte den undervejs.
Da faldt som en Vægt paa Matrosens Bryst:
Han kjendte sig stærk og ung,
Han kom fra Solskinnets lysende Kyst,
Agter laa Verden med Liv og Lyst, –
Og for Bougen en Vinter tung.

8.
De ankred, og Kammeraterne gik
Med Landlov til Sus og Dus.
Han sendte dem endnu et Længselsblik,
Da han stod ved sit stille Hus.

Han glytted ind bag det hvide Gardin, –
Da saa han i Stuen To, –
Hans Kone sad stille og hespled Liin,
Men i Vuggen laa, frisk og rød og fin,
En liden Pige og lo.

9.

Der sagdes at Terjes Sind med Et
Fik Alvor fra denne Stund.
Han trælled og sled, og blev aldrig træet
Af at vugge sit Barn i Blund.
Om Søndagskvælden, naar Dandsen klang
Vildt fra den nærmeste Gaard,
Sine gladeste Viser han hjemme sang,
Mens lille Anna laa paa hans Fang
Og drog i hans brune Haar.

10.

Saa lakked og led det til Krigens Aar
I Attenhundred og Ni.
Endnu gaar Sagn om de Trængselskaar,
Som Folket da stedtes i.
Engelske Krydsere stængte hver Havn,
I Landet var Misvæxt og Nød,
Den Fattige sulted, den Rige led Savn,
To kraftige Arme var Ingen til Gavn,
For Døren stod Hunger og Død.

11.

Da stured Terje en Dag eller to,
Saa rysted han Sorgen af;
Han mindtes en Kjending, gammel og tro:
Det store bølgende Hav. –
Der Vester har endnu hans Gjerning Liv
I Sagnet, som djerveste Daad:
«Da Vinden kuled lidt mindre stiv,
Terje Vigen ro'de for Barn og Viv
Over Havet i aaben Baad!»

12.

Den mindste Skjægte, der var at faa,
Blev valgt til hans Skagensfart.
Sejl og Mast lod han hjemme staa, –
Slig tyktes han bedst bevart.
Han mente nok, Terje, at Baaden bar
Om Sjøen kom lidt paatvers;
Det jydsk Rev var vel svært at gaa klar, –
Men værre den engelske «Man of War»
Med Ørneøjne fra Mers.

13.

Saa gav han sig trøstig Lykken ivold
Og tog til Aarerne hvast.
Til Fladstrand kom han i god Behold
Og hentet sin dyre Last.
Gud ved, hans Føring var ikke stor:
Tre Tønder Byg, det var Alt;
Men Terje kom fra en fattig Jord, –
Nu havde han Livsens Frelse ombord;
Det var Hustru og Barn det gjaldt.

14.

Tre Nætter og Dage til Toften bandt
Den stærke modige Mand;
Den fjerde Morgen, da Solen randt,
Han skimted en taaget Rand.
Det var ikke flygtende Skyer han saa,
Det var Fjelde med Tinder og Skar;
Men højt over alle Aasene laa
Imenæssadlen bred og blaa.
Da kjendte han, hvor han var.

15.

Nær Hjemmet var han; en stakket Tid
Han holder endnu vel ud!
Hans Hjerte sig løfted i Tro og Lid,
Han var nær ved en Bøn til Gud.
Da var det som Ordet frøs paa hans Mund;
Han stirred, han tog ikke Fejl, –
Gjennem Skodden, som letted i samme Stund,
Han saa en Korvet i Hesnæs Sund
At duve for bakkede Sejl.

16.

Baaden var røbet; der lød et Signal,
Og det nærmeste Løb var lukt;
Men Solgangsvinden blafrede skral, –
Mod Vester gik Terjes Flugt.
Da firte de Jollen fra Rælingens Kant,
Han hørte Matrosernes Sang, – –
Med Fødderne stemte mod Skjægtens Spant
Han ro'de saa Sjøen fossed og brandt,
Og Blodet fra Neglerne sprang.

17.

Gjæslingen kaldes de blinde Skjær
Lidt østenfor Homborgsund.
Der bryder det stygt i Paalandsvejr,
Under to Fod Vand er der Bund.
Der sprøjter det hvidt, der glitrer det gult,

Selv stilleste Havbliksdag; –
Men gaar end Dønningen aldrig saa hult,
Indenfor er det som tidest smult,
Med brækkede Bølgedrag.

18.
Didind Terje Vigen Skjægte foer
Lig en Pil mellem Braatt og Brand;
Men bag efter ham, i Kjøl vandets Spor,
Jog Jollen med femten Mand.
Da var det han skreg gennem Brændingens
Sus
Til Gud i sin højeste Nød:
«Inderst derinde paa Strandens Grus
Sidder min Viv ved det fattige Hus,
Og venter med Barnet paa Brød!»

19.
Dog, højere skreg nok de Femten, end han:
Som ved Lyngør, saa gik det her.
Lykken er med den engelske Mand
Paa Rov mellem Norges Skjær.
Da Terje tørnede mod Baaens Top,
Da skured og Jollen paa Grund;
Fra Stavnen bød Officeren «Stop!»
Han hæved en Aare med Bladet op
Og hug den i Skjægtens Bund.

20.
Spant og Planker for Hugget brast,
Sjøen stod ind som en Fos;
Paa to Fod Vand sank den dyre Last,
Dog sank ikke Terjes Trods.
Han slog sig gennem de væbnede Mænd
Og sprang over Æsingen ud, –
Han dukkede og svømmede og dukkede igjen;
Men Jollen kom los; hvor han vendte sig hen
Klang Sabler og Rifleskud.

21.
De fiskede ham op, han førtes ombord,
Korvetten gav Sejerssalut;
Agter paa Hytten, stolt og stor,
Stod Chefen, en attenaars Gut.
Hans første Batalje gjaldt Terjes Baad,
Thi knejste han nu saa kjæk;
Men Terje vidste ej længere Raad, –
Den stærke Mand laa med Bøn og Graad
Iknæ paa Korvettens Dæk.

22.
Han købte med Taarer, de solgte ham Smil,
De aagred med Spot for Bøn.
Det kuled fra Øster, tilhavs med Il
Stod Englands sejrende Søn.
Da taug Terje Vigen; nu var det gjort,
Nu tog han sin Sorg for sig selv.
Men de, som ham fanged, fandt sært hvor fort
Et Noget var ligesom vejret bort
Fra hans Pandes skyede Hvælv.

23.
Han sad i Prisonen i lange Aar,
Der siges, i fulde fem;
Hans Nakke bøjed sig, graat blev hans Haar
Af Drømmene om hans Hjem.
Noget han bar paa, men gav ej Besked, –
Det var som hans eneste Skat.
Saa kom Attenhundred og Fjorten med Fred;
De norske Fanger, og Terje med,
Førtes hjem paa en svensk Fregat.

24.
Hjemme ved Bryggen han steg iland
Med Kongens Patent som Lods;
Men Faa kun kjendte den graasprængte Mand,
Der rejste som ung Matros.
Hans Hus var en Fremmeds; hvad der blev af
De To, – han derinde erfor:
«Da Manden forlod dem og Ingen dem gav,
Saa fik de til Slutning en fælles Grav
Af Kommunen i Fattigfolks Jord.» – –

25.
Aarene gik og han røgtede sin Dont
Som Lods paa den yderste Ø;
Han gjorde vist intet Menneske Ondt,
Hverken paa Land eller Sjø;
Men stundom gnistred hans Øjne stygt,
Naar det brød over Baaer og Skjær, –
Og da mente Folk at han var forrykt,
Og da var der Faa, som uden Frygt
Kom Terje Vigen nær.

26.
En Maaneskinskvæld med Paalandsvind
Kom der Liv i Lodsernes Flok;
En engelsk Yacht drev mod Kysten ind
Med revnet Storsejl og Fok.

Fra Fortoppen sendte det røde Flag
Et Nødskrig foruden Ord.
Lidt indenfor gik der en Baad over Stag,
Den vandt sig mod Uvejret Slag for Slag,
Og Lodsens stod stout ombord.

27.

Han tyktes saa tryg, den graasprængte Mand;
Lig en Kjæmpe i Rattet han greb; –
Yachten lystred, stod atter fra Land,
Og Baaden svam efter paa Slæb.
Lorden, med Lady og Barn i Arm,
Kom agter, han tog til sin Hat:
«Jeg gjør Dig saa rig, som Du nu er arm,
Hvis frelste Du bær os af Brændingens Larm»
–
Men Lodsens slap Roer og Rat.

28.

Han hvidned om Kinden, det lo om hans
Mund,
Lig et Smil, der omsider faar Magt.
Indover bar det, og højt paa Grund
Stod Lordens prægtige Yacht.
«Den svigted Kommando! I Baadene ned!
Mylord og Mylady med mig!
Den slaar sig i Splinter, – jeg ved Besked –
Men indenfor ligger den trygge Led;
Mit Kjølspor skal vise jer Vej!»

29.

Morilden brændte der Skjægten fløj
Mod Land med sin dyre Last.
Agter stod Lodsens, stærk og høj,
Hans Øje var vildt og hvast.
Han skotted i Læ mod Gjæslingens Top,
Og til Luvart mod Hesnæs Sund;
Da slap han Roer og Stagejlstrop,
Han svinged en Aare med Bladet op
Og hug den i Baadens Bund.

30.

Ind stod Sjøen med skumhvidt Sprøjt – –
Der raste paa Vraget en Strid –;
Men Moderen løfted sin Datter højt
Paa Armen, af Rædsel hvid.
«Anna, mit Barn!» hun skreg i sin Vee;
Da bævred den graasprængte Mand;
Han fatted om Skjødet, drev Roret i Læ,
Og Baaden var fast som en Fugl at see,

Slig foer den i Braatt og Brand.

31.

Den tørnede, de sank; men Havet var smult
Derindenfor Brændingens Kreds;
Opovert rak sig en Langgrund skjult,
Der stod de i Vand tilknæs.
Da raabte Lorden: «Kjend, – Baaens Ryg –
Den svigter, – det er ingen Flu!»
Men Lodsens smilte: «Nej vær De tryg;
En sunken Skjægte med tre Tønder Byg
Er Baaen, som bær os nu.»

32.

Der jog et Minde om halvglemte Daad
Lig et Lyn over Lordens Træk –,
Han kjendte Matrosen, som laa med Graad
Iknæ paa Korvettens Dæk!
Da skreg Terje Vigen: «Alt Mit Du holdt
I din Haand, og Du slap det for Ros.
Et Øjeblik endnu, og Gjengjæld er voldt – –»
Da var det den engelske Stormand, stolt,
Bøjede Knæ for den norske Lods.

33.

Men Terje stod støttet til Aarens Skaft,
Saa rank som i Ungdommens Aar;
Hans Øjne brandt i ubændig Kraft,
For Vinden flommed hans Haar.
«Du sejled imag paa din store Korvet,
Jeg ro'de min ringe Baad;
Jeg trælled for Mine til Døden træ,
Du tog deres Brød, og det faldt Dig saa let
At haane min bittre Graad.

34.

Din rige Lady er lys som en Vaar,
Hendes Haand er som Silke fin, –
Min Hustrus Haand den var grov og haard;
Men hun var nu alligevel min.
Dit Barn har Guldhaar og Øjne blaa,
Som en liden Vorherres Gjæst;
Min Datter var Intet at agte paa,
Hun var, Gud bedre det, mager og graa,
Som Fattigfolks Børn er flest.

35.

See, det var min Rigdom paa denne Jord,
Det var Alt, hvad jeg kaldte for mit.
Det tyktes for mig en Skat saa stor;

Men det vejede for Dig saa lidt. –
Nu er det Gjengjældelsens Time slaar, –
Thi nu skal Du friste en Stund,
Som vel kommer op mod de lange Aar,
Der bøjede min Nakke og blegte mit Haar
Og sænkte min Lykke paa Grund.»

36.

Barnet han greb og svingede det frit,
Med den Venstre om Ladyens Liv.
«Tilbage, Mylord! Et eneste Skridt, –
Og det koster Dig Barn og Viv!»
Paa Sprang stod Britten til Kamp paany;
Men Armen var veg og mat; –
Hans Aande brændte, hans Øjne var sky,
Og hans Haar, – saa kjendtes ved første Gry –
Blev graat i den eneste Nat.

37.

Men Terjes Pande bar Klarhed og Fred,
Hans Bringe gik frit og stilt.
Ærbødig løftede han Barnet ned,
Og kyssede dets Hænder mildt.
Han aanded, som løst fra et Fængsels Hvælv,
Hans Stemme lød rolig og jævn:
«Nu er Terje Vigen igjen sig selv.
Indtil nu gik mit Blod som en stenet Elv;
For jeg maatte – jeg maatte ha'e Hævn!

38.

De lange Aar i Prisonens Kvalm,
De gjorde mit Hjerte sygt.
Bagefter laa jeg, som Hejens Halm,
Og saa i et Braadyb stygt.
Men nu er det over; vi To er kvit;
Din Skyldner foer ej med Svig.
Jeg gav det jeg havde, – Du tog alt Mit,
Og kræve, om Du tror Du har Uret lidt,
Vorherre, som skabte mig slig.» – –

39.

Da Dagningen lyste var Hvermand frelst;
Yachten laa længst i Havn.
Med Nattens Saga taug de nok helst,
Men vidt foer dog Terjes Navn.
Drømmenes Uvejrskyer graa
Fejede en Stormnat væk;
Og Terje bar atter saa rank, som Faa,
Den Nakke, der krøgtes hin Dag han laa
Iknæ paa Korvettens Dæk.

40.

Lorden kom, og Mylady med,
Og Mange, Mange med dem;
De rystede hans Haand til Farvel og Guds Fred,
Der de stod i hans ringe Hjem.
De takkede for Frelsen da Stormen peb,
For Frelsen fra Sjøgang og Skjær;
Men Terje strøg over Barnets Slæb:
«Nei, den som frelste, da værste det kneb,
Det var nok den Lille der!» – –

41.

Da Yachten drejede for Hesnæs Sund,
Den højeste det norske Flag.
Lidt længere Vest er en skumklædt Grund, –
Der gav den det glatte Lag.
Da tindrede en Taare i Terjes Blik;
Han stirrede fra Hejen ud:
«Stort har jeg mistet, men Stort jeg fik.
Bedst var det, kanhænde, det gik, som det gik,
–
Og saa faar Du ha'e Tak da, Gud!»

42.

Slig var det jeg saa ham en enkelt Gang,
Han laa ved Bryggen med Fisk.
Hans Haar var hvidt, men han lo og sang,
Og var som en Ungdom frisk.
Til Pigerne havde han skjemtssomme Ord,
Han spøgte med Byens Børn;
Han svingede Sydvesten og sprang ombord,
Saa højeste han Fokken, og hjem han foer
I Solskin, den gamle Ørn.

43.

Ved Fjære Kirke jeg saa en Grav,
Den laa paa en vejrhaard Plet;
Den var ikke skjøttet, var sunken og lav,
Men bar dog sit sorte Bræt.
Der stod «Thærie Wiighen» med hvidmalt
Skrift,
Samt Aaret, han Hvile fandt. –
Han lagdes for Solbrand og Vindes Vift,
Og derfor blev Græsset saa stridt og stivt,
Men med vilde Blomster ibland

